

AZ IGE TÜKRÉBEN.

Zsidók, sóhajos „keresztyének“ — szívek Krisztus nélkül.

„Ó, ha tudnám, hogy megtalálom
őt, elmennék szinte az ő székéig.“
Jób 23:3.

Mondhatatlan vággyal így kiált Isten után a szenvedő Jób: Benne van nemcsak semmivé lett nagy gazdagságának siratása, tíz elvesztett gyermekének gyásza, gyalázatának szégyene, betegségének kínja, hanem benne van egyfelől az istenfélő ember mérhetetlen sóvárgása az Úr iránt, másfelől az a bizonyosság, hogy ez az ítélő, övéit megmentő Isten él („én tudom, hogy az én megváltóm él“; 19:25), de *benne van az is, hogy az ember nem tudja, hol keresse Istent, nem ismeri az utat, nem képes elmenni hozzá.*

„Ó, ha tudnám, hogy megtalálom őt!“ Hányan vagyunk ma is, akik így kiáltunk fel. Tán nem is voltunk olyan istenfélők, mint Jób, tán nem is ért annyi csapás s mégis épen olyan szívből jövő, égő vággyal s épen olyan tehetetlenül kiáltunk Isten után. Pedig *mi már tudjuk az utat Istenhez:* nekünk kijelentetett, hogy „én vagyok az út, az igazság és az élet, senki sem mehet az Atyához, hanemha énáltalam“. (Ján. 14:6.) És ha nem is tudunk fölemelkedni Hozzá, ha nem is vagyunk képesek a bűneink miatt megtalálni Őt, tudjuk, hogy *leszállt Ő hozzánk, megtalált Ő minket.*

Jób az igazi zsidó ember. Érzi, hogy ő Isten választottja, imádkozó, buzgó, vallásos lélek, amennyire csak képes volt, igyekezett Isten előtt kedves lenni, a törvényt betölteni. Amint maga mondja: „Ha megvizsgálna engem, úgy kerülnék ki, mint az arany. Lábam az ő nyomdokát követte; útát megőriztem és nem hajoltam el. Az ő ajakinak parancsolatától sem tértem el; szájának beszédeit többre becsültem, mint életem

táplálékát.“ (10—12.) Jób nem hazudott; én hiszem, hogy őszintén így igyekezett élni s élete valóban jobb is volt, mint sok más emberé — de mégsem volt teljes élet. *Mindent megtett, ami tőle telt, de a hiba ott volt, hogy azt hitte: ez már elég, ez már tökéletesség.* Legjobb zsidó létére ezért kapta a legnagyobb próbát: hadd lássa meg, hogy még ekkora igyekezettel se érdemelheti ki az üdvöt, amit Isten ingyen akar adni mindenkinek. S ezért fél, igazsága tudatában is, Istentől. „Rettegek az ő színe előtt, és ha csak rá gondolok is, félek tőle“ (15). Nincs nyugalma, nem boldog soha, vallása terhes, nem gyönyörűséges iga; nem beteljesedés, hanem sóvárgó, bár nem reménytelen szerelem. Az igazi zsidó tudja, hogy Isten él, de azt hiszi, hogy messze van tőle; tudja már, hogy törvényében legfőképpen szeretetet kíván, de nem érzi, hogy szeretettel kívánja ezt; tudja, hogy ő Istené, de Istentől nem érzi, nem meri vallani, hogy „enyém“. Nem tud elszakadni Istentől, de nem tud közel se menni hozzá, mert csak a maga erején próbálja ezt. Hite merő vágy, csupa reménység, hogy meglátja az élő Istent, meghallja egyszer a szavát... Ó, ha tudnám, hogy megtalálom Őt!

Ha tudnám... ha megtalálnám... ha elmennék... Minden a múlté már. Isten megjelent: „az Ige testté lett és lakozott mi közöttünk és láttuk az ő dicsőségét“ (Ján. 1 : 14). Mi nem találtuk meg Őt, de megtalált Ő minket (Ján. 15 : 16). „Itt az Isten köztünk“ s aki ma is a Jób sóvárgásában él, az vagy zsidó vagy Krisztus nélkül élő „keresztyén“, ami végeredményben egyre megy. *Mindkettőnek* — minden vallásos buzgósága mellett is — *meg kell tértnie*, a maga jószándékaiból Isten kegyelméhez.

A mi sorainkban magyar anyanyelvvel, gondolkozással, életmóddal annyi zsidó él, akik legfennebb annyira képesek menni hitükben, mint Jób, sőt annyira sem, mert már tudnak Krisztusról és nem ismerik, vagy megtagadják Őt — *mit tettünk mi értük?!*

Megmondtuk-e nekik, hogy sorvasztó, hiábavaló már a vágyuk: ember nem tudja megtalálni Istent, hanem az az Isten útja, hogy Ő talált meg minket? Megmondtuk-e, hogy hiába minden törvény és igyekezet: csak Ő tökéletes? Meg-

mondtuk-e, hogy senki sem mehet az Atyához másképp, mint Krisztus által? Hogy Ő az út, Ő az igazság, Ő az élet, Nélküle tehát minden út hazug és az őszinte kegyes lélek csak sóhajtani tud: „Ó, ha tudnám, hogy megtalálom Őt!"; hogy Nélküle nincs igazunk, akármennyre Jóbok vagyunk, azaz jobbak a többi embernél s hogy Nélküle nincs élet, mert Krisztus az élet maga?! Nem arcpirító szégyen az, hogy a skót reformátusoknak hamarább eszükbe jut, mint nekünk, hogy Erdélyben a zsidóknak ezt — azaz az Evangéliumot — hirdetni kell?! Hogy onnan kell jönni valakinek, aki fölvegye a gondjukat — köztünk nem akadt, köztünk nem akadt?

Miért?

Mert úgy tudtuk, hogy a zsidók nagyon vallásosak. Eszünk ágába se volt, hogy sokszor még erőtelenebb, buzgó-ságtalanabb hitűnkre térítsük őket. S mert a mi hitűnkől is, kevés kivétellel, épen úgy hiányzott az élő Krisztus (még a neve is), mint az övékből. Ezért volt olyan bő aratása nálunk az unitárius egyeztetésnek, mint sehol másutt a világon s ezért lettünk mi olyan tökéletes, „ártatlanul“ szenvedő reformátusok, sóhajos „keresztyének“, akik mindent megtettünk, ami tőlünk telt s mondhatatlan, őszinte vággyal még a lehetetlent is megpróbáltuk: megtalálni Istent Krisztus nélkül. S így jutottunk el oda, hogy vannak „érdemes“ embereink, öntudatos kálvinistáink, de nincs egy misszionáriusunk se, még a szomszédban lakó zsidókért se, s hogy mikor a nagykárolyi református nagyhéten szóbakerült, hogy tanuljunk meg imádkozni, őszinte meggyőződéssel ez volt rá az egyik vélemény: „Istennek elég egy sóhajtás is.“ (Vajjon a földi atyánk, feleségünk, gyermekünk megelégszik-e, ha mindig csak sóhajtunk egyet, mikor találkozunk velük, hazamegyünk?)

Igen, ez a sóhajos keresztyénség, ez a mi átkunk. Roszszabb, mintha pogányok lennénk, mert még hozzá meg vagyunk győződve róla, hogy a keresztyének, az emberiség jobb-jai közül valók vagyunk. Ő, imádkozunk mi, sóhajtunk mi sokszor („Ó Istenem“, „Jaj Istenem“, „Jézus Mária“, „Uram, ne hagyj el“), de a mai Jóbok, a zsidók, a krisztusnélküliek tehetetlenségével, erőtelenségével. „Ó, ha tudnám, hogy meg-

találom öt, elmennék szinte az ő székéig“ — ez van minden sóhajos imánk mögött. Zsidók lettünk mi is, becsületes — magunkban reménykedő Jóbok, jobbak, akik azonban ártatlanul szenvednek s nem tudják az utat Istenhez, pedig hejh, milyen igazuk, életük lenne, ha Hozzá fel tudnának emelkedni. De nem tudnak s ezért se útjuk, se igazuk, se életük. Nem. Krisztust büntetlenül mellőzni nem lehet.

Én nem keresem most, hogy Jób több lehetett-é, mint volt. Afelől azonban bizonyos vagyok, ma már nem lehet senki se Jób: se a zsidók, se a sóhajosok. Mert ma már tudjuk, hogy ki az út, Jób között és miközöttünk ott van egy nagy kiáltás: „Térjete meg, mert elközelített Istennek országa!“

(Aninósza.)

Horváth Jenő.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TUDOMÁNY ÉS VILÁGNÉZET.

A Kijelentés és a tudományos megismerés.

Évnyitó beszéd, amelyet elmondott az erdélyi református egyházkerület kolozsvári theologiai Fakultásának 1930. szeptember 28.-án tartott évmevnyitó ünnepélyén: *Dr. Tavaszy Sándor* e. i. igazgató.

Valahányszor egy-egy, az intézetünk kötelékébe lépő ifjú csapat előtt olvasom a fogadalmi formát, amely e csapat tagjait személyszerint arra kötelezi el, hogy lelkiismeretes tanulmányozással, az Isten Igéjével és az imádsággal való naponkénti táplálkozással, készül az Uristen szolgálatára, mindannyiszor megdobban a szívem az aggodalomtól és a félelemtől: vajjon ez ébredező lelkű ifjú sereg, csak sejtelemszerűleg is tudatában van-e annak, hogy milyen súlyos és emberileg alig elviselhető feladat betöltésére vállalkozik?... Amint hivatásom szolgálatában, mind gyorsabban szállnak el fejem felett az évek s amint a megoldódó kérdések és megvilágosodó titkok nyomában mind súlyosabb problémák és az emberi gondolkozást túlháldó / titkok támadnak, mindy világosabban látom s kényszerítve érzem magamat, hogy évről-évre rámutassak, hogy annak, aki fel meri venni a „theologus“ nevet, ijesztő komolysággal kell rádöbbenjen arra, hogy ez a név megbélyegezetté is tesz, de ami ennél még nagyobb dolog: ellenmondások keresztűzébe és sodró erejű viharok útjába vet. Semmit sem változtat eme állapoton az a tény, hogy az a szellemi szituáció, amelyben a mi ifjúságunk él, még alig alkalmas arra, hogy megéreztesse a theologizáló tevékenység eme megpróbáló természetét. Azt azonban még mi sem tagadhatjuk le, hogy a Kijelentésen alapuló theologia és a tudományos megismerésen nyugvó modern világkép még mindig, vagy talán mindig is, kinosan feszül az ellenmondások és az áthidalhatatlan különbségek polusai között. Lehetnek talán áldott pillanatok, amikor közömbösnek tartjuk ezeket az ellenmondásokat és különbségeket, de tartósan közömbösíteni nem tudjuk. Amíg a Föld termőtalajából nyert kenyérrel táplálkozom, amíg a lélegzés által ennek a Földnek atmoszférájához vagyok kötve, amíg testben járok s amíg az oktörvény által meghatározott értelemmel végzem a megismerés munkáját: *nem lehet közömbössé számomra az a tudományos világkép,*

amelybe, ha akarom, ha nem, szakadatlanul beleütközöm, de viszont ennek relativ igazságaiért soha lemondani nem tudok az abszolút isteni Kijelentés előtt való engedelmes hódolatról. Elfogadást követel az is, engedelmességre kényszerít ez is. Bár egy pillanatra sem kételkedem abban, hogy melyiket kell feláldoznom a másikért, de azt is tudom, hogy a Kijelentésért feláldozott tudományos világkép mégis útamba áll s tovább szövi számomra az ellenmondások hálóját, hogy egy újabb alkalommal hurkot vessen az útamba. Tycho de Brahe, a híres csillagász egy éjszakai útja alkalmával, a csillagos eget vizsgálva, akarta a helyes utat megtalálni, mire a kocsisa rászólt: „Jó Uram! lehet, hogy az égen jól kiismered magadat, de itt a földön bolond vagy!” Vállaljuk Pál-lal, hogy bolondoknak tekintsenek és tartsanak minket s mégis kénytelenek vagyunk testben élni és test szerint is vitézkedni. Ebben áll a „theologus” név terhes és alig elviselhető kötelezettsége! Valóban! könnyű volt a scholasztika és a protestáns orthodoxia helyzete, miután teológiájuk mögött egy örökérvényűnek hitt supranaturális világkép állott, de terhes ma nekünk, akik mögött egy minden supranaturálizmust tagadó immánens világkép áll. Ezt az immánentizmust tagadhatjuk, kismizmizhetjük, vagy argumentálhatunk és dialektizálhatunk ellene bármennyit, de ez a modern világkép és az ennek alapul szolgáló tudományos megismerés tovább is ott van, fennáll, szembeszáll és nyújtogatja felénk csufolkodó nyelvét. Vagy nézzük tovább ezt a speciális theologus-szituációt! Addig, amig megelégedtünk azzal, hogy Isten végső világ-elvnek vettük, vagy abszolút oknak nyilvánítottuk, amig tehát általánosságban éltünk és mozogtunk, addig nem volt kifogása ellenünk a modern embernek, addig számba nem vettek, de békességesen megtűrtek voltunk a tudományosság nagy koncertjében, de amint belekiáltottuk a világba, hogy Isten nem elv, nem abszolútum, nem csupán végső feltétel, hanem szabad, személyes, szuverén szent akarat, aki más mint ez a világ, egészen más, minőségileg más, mint az emberi szellemiség, aki itéletével e világ s minden e világba tartozó valóság fölött álló Uristen, azonnal felfigyelt ez a világ s ahol birta ott állotta a harcot az Isten népe ellen, vagy másfelől tömegesen felfigyelt s várakozólag nézett szembe mivelünk, hogy kimondjuk azt az utolsó szót, amely szabadulást és új életet hoz. Addig, amig eltűrtük, hogy Krisztusból ez a világ egy lenyüggő erejű történeti Jézust csinált, aki személyiségének szuggesztív erejével vagy derült lelkének kedvességével magához hívogat, addig eszöndesen meghallgattak, de amint ki mertük mondani, hogy a Jézus Krisztus egyszeri és páratlan történeti esemény, akinek csodás isten-emberi személyében Isten saját szava és beszédje

szólott ehhez a világhoz, értetlenül és idegenül néznek a szemünkbe és a maradiságunkat és az orthodoxyánkat hámulják.

Vessük fel, ez ünnepélyes alkalommal azt a theologia történetében periodikusan vissza-visszatérő kérdést: Meg lehet-e szüntetni az isteni Kijelentésen alapuló hit és a tudományos megismerésen alapuló modern világkép között fennálló ellenmondást? Lehetséges-e harmoniát teremteni az immánens tényekre épülő tudományos világkép és a transcendens isteni Kijelentés aktusára vonatkozó thologiai világkép között?... Ezekre a kérdésekre, amint itt felvettettek, azonnal megadhatjuk a választ. A Kijelentést és a tudományos világképet, a hitet és a tudást soha kibékíteni nem lehet, mert Istent és a világot, Istent és az emberi értelmet soha egy sorba állítani nem lehet és ezt nem lehet azért, mert Isten haragját és ítéletét a bűnös világ és az elesett ember felett semmiféle emberi erőfeszítéssel megszüntetni nem lehet. Ennek a három „nem lehet“-nek ez a merev és ellenmondást nem tűrő állítása nem valami orthodoxia, nem is valami konservatív állásfoglalás, de nem is egy dualisztikus világnézet, vagy nem tudom mi másnak a következménye, hanem a beképzeltésként ment egyszerű és tiszta gondolkodás eredménye.

De most már felveheti valaki, mi lesz azokkal a konfliktusokkal, amelyeket előadásunk kezdetén felállítottunk? Mi lesz akkor, ha egy ugyanazon személynek kell hordoznia a transcendens isteni tettek valóságára épülő hitet és a transcendens tetteket nem ismerő, immanens tényekre épülő tudományos megismeréssel elért világképet? Mi lesz, ha a tudásom ellentmond a hitemnek és a hitem megtámadja a tudásom érvényét? Mi lesz akkor, ha természettudományos szellemű ismereteken nyugvó tapasztalásom dacol az élő Isten megszólításából támadt hitemmel, vagy ha Isten ajándékából nyert hitem tudásom igazsága ellen viharzik?... Ezekre a kérdésekre először is azzal felelek, hogy kétségtelenül, minél magasabbra emelkedem a szellemiség világába, mint a felhők magasságába nyúló hegyek tetején, annál nagyobb viharokkal kell felvennem a harcot. Az ember azért ember, mert soha sem tud az ellentmondások viharától szabadulni. Hiszen egész emberi lényem egy nagy ellenmondás. Testem szakadatlanul harcol szellemiségem ellen és szellemiségem szakadatlanul tiltakozik testiségem ellen. Naponként Igével élek, de nem elég az Ige, testem szakadatlanul kenyeret követel. És naponként kenyérrel élek, de lelkem szakadatlanul az Ige után éhezik. A földön járok és folytonosan felfelé vágyódom s amint a magasságokat járom, újból visszakiváncokozom a földre. Életemnek ez a ritmusa, ha azokat mélyen átélem, nem valami kedves játék, de az ellen-

mondások között való állandó hánykolódás. Az ellenmondásmentes élet nem is élet, hanem boldog vegetálás. Az élet minőségi foka annál magasabban áll, minél kiélezettebbé válnak emberi mivoltunkból származó ellenmondásaink. Aki ezekkel a tényekkel nem tud számolni, az helytelen utakon jár; aki ezekkel a tényekkel számol, az ugyan még járja a helyes útát, de az önmagával való leszámolás első lépését megtette. De tovább menve, felvetett kérdéseinkre adandó feleleteink során, állapítsuk meg, hogy *a tudás csak ott öli meg a hitet, vagy a hit csak ott nyeli el a tudást, ahol ezt a két nagy való-ságot egymás helyett akarjuk használni.* Ha a tudással a hitet akarjuk kiegészíteni, ezzel megöltük a hitet s ha a tudást a hitben akarjuk tovább vinni, csödbe vittük a tudást. A hit és tudás közötti konfliktus csak akkor válik egyikre, vagy a másikra nézve katasztrófálissá, ha minden áron ki akarjuk e kettőt békíteni, mert minden ilyen békítési kísérlet azzal jár, hogy, legalább is a theoria síkjában, egy nevezőre hozunk olyan tényezőket, amelyeknek természetük épen a külön-nevezőjűségükben van és egy minőségüekké teszünk olyan valóságokat, amelyeknek valóságuk abban van, hogy épen minőségi tekintetben egy másik valósággal összemérhetetlen. Más minőségű valóság a tudás és más a hit, e kettőt összeadni, vagy egyiket a másiktól kivonni nem lehet. A tudást azzal becsüljük meg, ha meghagyjuk tudásnak s ha nem vonjuk el rendeltetésétől, aminthogy a hitet azzal becsüljük meg, ha meghagyjuk hitnek s nem akarjuk valami magasabbrendű tudássá tenni. Ha a tudás a hit helyére lép, elveszíti exaktságát, ha pedig a hit lép a tudás helyére, még ha magasabbrendű tudásnak is nevezzük az ilyen hitet, babonává válik. Úgy a hitnek, mint a tudásnak csak a saját dialektikai útja irányában kell haladnia s mihelyt egyik átlép a másik sajátos irányú útjába, azonnal elvész, de egyszersmind megrontja azt, amelynek irányába tért. *A hit elvész, ha tudás akar lenni s megrontja a tudást is; a tudás elvész, ha hit akar lenni s megrontja a hitet is.*

És végül kérdésünk emez oldalával kapcsolatosan, hadd! állapítsuk meg azt is, hogy a hit és a tudás, a Kijelentésen alapuló theologiai és az immánens tényeken alapuló tudományos megismerések, valamint az ezeknek megfelelő világképek között, lehetnek és vannak, kell lenniök konfliktusoknak, aminthogy az ugyanazon tárgyra vonatkozó, különböző szempontú és módszerű tudományos megismerések között is elkerülhetetlenek. Egészen felesleges és meddő igyekezet tehát az, amely a konfliktusok elhárításán fáradozik. A konfliktusoknak termékenyítő és tisztító hatása és visszahatása van úgy a támadó, mint a szenvedő félre nézve. A hit és a tudás, vala-

mint az ezeknek megfelelő theologiai és általános tudományos megismerés között kölcsönösen támadt konfliktusok, kölcsönösen kiható erővel bírnak egymásra. A tudományos értelmi megismerés által a hittel szemben ébresztett kritika és kétely növeli a hit önállóságának és függetlenségének tudatát, élénkebbé teszi a Kijelentéshez való vonatkozását. Minden értelmi megismerés, amely a hit érvényét vonja kétségbe, a hitet arra kényszeríti, hogy mind mélyebbre ásson s függetlenítse magát minden külső tényezőtől egyedül önmaga lényegiségében verjen gyökeret. *Epen a hitellenes értelmi kritika az, amely minden kétséget kizárólag meggyőz arról, hogy a hit csak a hit által ismerhető meg, aminthogy az annak alapul szolgáló Kijelentés pedig csak Kijelentés által.* A hit és a tudományos értelmi megismerés mindennemű harca meg kell győzzön arról, hogy amiképpen az értelmi megismerés, vagy a tudás, nem képes a hit igazságát igazolni, a hit érvényét biztosítani, épen oly kevésbé képes a hitet diszkreditálni.

De viszont a hit is kihat, különösképpen az élénk konfliktusokban; az értelmi tudásra, mert az élő hit az, amely különösen hatékonyan képes minden értelmi megismerést és tudást kérdésessé tenni. Az élő hit a legforradalmibb kritika minden emberivel szemben. A hit eme sajátos kritikája pedig abban nyilvánul meg, hogy kérlelhetetlenül leleplezi a tudományos megismerés rejtett feltételeit, céljait, ambícióit és illúzióit. A hitnek eme rendkívüli radikális kritikái ereje pedig a benne és a rajta keresztül nyilatkozó isteni ítéletből táplálkozik. A Kijelentésben élő Isten a Kijelentésre ráfelelő hitben kérdésessé tesz minden emberi megismerést s nem engedi azt megrökönyödni, nem engedi meg helytállani és vesztegelni, hanem szakadatlan megújulásra kényszeríti. A Kijelentés ítélete alatt álló tudományos megismerés nem is lehet ennél fogva soha készenlévő, befejezett, főképpen pedig nem lehet az abszolútérvényűség igényével fellépő megismerés. Ha ilyenné lesz, elveszítette a tudományosság jogcímét. A Kijelentés ítélete alatt álló tudományos megismerés az igazi progresszív ismerés, amellyel szemben avas dogmatizmust jelent minden modernnek és progresszívnek nevezett, de valójában a régen megavult materializmust hirdető, u. n. természettudományos megismerés.

Ime! a Kijelentés a maga supranaturális és transcendens valóságával és igazságával nemhogy útjába állana az immánens tényeken nyugvó tudományos megismerésnek, hanem felszabadító erejével, ítéletes sürgetésével és megállást nem tűró parancsszavával arra kényszeríti, hogy mind mélyebbre ásson s az újból és újból felfedett rétegeken túl menve keresse az *ős-alap* és az *ős-eredet* már minden értelmet meg-

haladó igazságát és valóságát. A Kijelentés és a ráfelelő hit, valamint a tudományos megismerés és az abból következő tudás közötti különbséget nem csak nem lehet, de nem is szabad kibékíteni, harmoniába hozni, mert minden ilyen törekvés nem csak hogy kuruzslás számba megy, de egyenesen káros, elsősorban a tudományos megismerésre és a tudásra nézve, mert elveszítvén a Kijelentést, elveszíti utolsó ítélő-feltételét.

Ifjú barátaim kérlek Titeket, ne meneküljeteK a hit és tudás konfliktusaiból származó ellenmondások viharába. ŐrizkedjeteK minden olyan hamis tudománytól, amely a hit és a tudás között békességet, csak békességet, *mindenárónvaló* békességet sürget. MeneküljeteK minden olyan helyről, ahol szemfényvesztést üznek a Kijelentés és a tudományos megismerés kibékítésével. Válgjék számotokra gyanussá és kételkedjeteK minden olyan theologia, vagy minden olyan szaktudomány igazságában, amely azzal dicsekszik, hogy kiküszöbölte az ellentéteket és feloldotta az ellenmondásokat. Csak a gyávák, csak a hazudozók, csak az önmaguk imádatában élő önzők azok, akik mindig, és szakadatlanul egyeztetnek. Ezek azok, akiket nem lehet eléggé elítélni, mert Isten világának sokszínű, áldott gazdagságát akarják, a minőségi különbségek és sajátosságok kibékítésével, eltörölni, tehát Isten gazdag világát saját szürke látásuknak megfelelően, egyszínűvé akarják tenni.

Ime! megnyíltak a kapuk a minden emberit, a minden tudományos megismerést szakadatlanul kérdésessé tevő élő hit számára, de megnyíltak a kapuk a tudományos megismerés számára is, hogy Isten világának esodálatos tervét az értelmi megismerés segítségével is meglássátok. Oh! bár nyilvának meg a szellemi világ kapui is előtteteK s bár léphenéteK be naponként abba a világba, ahol az isteni igazságok hófelér esúcsai ragyognak! De mi ezenfelül főképpen azért könyörgünk, hogy ragadja meg a Ti hiteteK a Szentlélek-Uristen s a Krisztussal való közösségben világosítsa meg a ti szemeteKet az Istenországa nagy perspektívái előtt, hogy meghalljátok az Isten nyája szétszórt bárányaira mutató Főpásztor szavát: Elmenvén tegyeteK tanítványokká minden népeKt!... Egy napon se felejtkezeteK meg arról, hogy *minden igazság, amelyet akár a hit, akár a tudás segítségével nyertünk, csak akkor becses, ha abból a missziói küldetés kényszerítő parancsszava csendül ki!*... Fogadjátok Testvéreim ezeket a gondolatokat szeretettel és vegyeteK szívetek s kösséteK be elméteKbe! LegyeteK üdvözölve ifjú barátaim, akik most lépteteK át a theologiai Fakultás küszöbét! LegyeteK üdvözölve Ti régieK, akik már tapostátok ezeket a

köveket. Legyetek üdvözölve valamennyien az Atya, Fiú, Szentlélek, teljes Szentháromság nevében! És hadd! forduljak azokhoz, akik ennek az intézetnek gondját szívéükön hordozzák! Mély tisztelettel üdvözlöm ennek az új tanévnek első napján a Főtitiszteletű Püspök Urat, intézetünk főfelügyelőjét s kérem, vegye fel gondjai közé a mi gondjainkat is, lássa meg néma ajkakkal hordozott bajainkat és nehézségeinket, nehogy ez az intézet elveszítse azokat a feltételeket, amelyek alatt hivatását betöltheti! Szeretettel üdvözlöm a Méltóságos Elöljáróságot, intézetünk közvetlen hatóságát s kérem annak tagjait, hogy meg nem szűnő szeretettel őrizzék az intézet anyagi feltételeit, de őrizzék azt a szellemet is, amelyet Isten az atyáknak adott a fiak számára, hogy tovább adhassák az unokák hosszú sorának! Szívem egész melegével köszöntöm a Nagytiszteletű Tanári Kart, amelynek nevében itt állok s kérem, hogy együttes munkával és imádsággal álljunk az öröhelyet, hogy ebben az intézetben adott drága kincseket megnövelve adhassuk tovább azoknak, akik a mi nyomainkba lépnek. Üdvözlöm a mi Fakultásunk barátait, azokat, akiknek kedves orcája látása, megjelenése a mi számunkra mindig öröm, biztatás és új munkára való hívás. És ezek után az Atya, Fiú, Szentlélek, teljes Szentháromság, egy igaz Isten nevében és az Ő dicsőségére az 1930—31-ik tanévet megnyitóm!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A kultúra kérdése a dialektikai theológiában.

1. Az általános helyzet.

A kultúra kérdése ma égető kérdés lett. Mikor egy kérdés éget, akkor ott valami baj van. A kultúrában ez a baj a válság. Nem a kultúra éget, hanem a válság. A válságban két lehetőség viaskodik egymással, az élet és halál. Sőt a válság azt is jelenti, hogy a halál a támadó fél s már-már győz az élet felett. A válság tehát komoly dolog. Ma a kultúra válságáról beszélnek. A kultúrát megtámadta a pusztulás, azt akarja, hogy ne éljen. Mint minden bajnak, úgy a kultúra válságának is van valami okozója. Mi ez az ok? Azt mondják, hogy a háború. Azt mondják, hogy ez sodorta a kultúrát válságba. Téved, aki a háborút okozza a kultúra válságáért. Ez valótlanság. Csak tíz éves lenne betegsége. Sokkal több. Már háború előtt válságban volt, még pedig olyan nagyban, hogy háború született a válságból. A válságba jutott kultúra oka a háborúnak. Ezt szükséges tudnunk,

egyrészt azért, mert egy mélyebben fekvő válságnak következményét új folyományok okává ne tegyük (az okozathól ne csináljunk okot), másrészt azért, hogy magunkról a felelősséget ne igyekezzünk mindenképpen elhárítani (az okból ne csináljunk csak okozatot).

A kultúra feladatának azt tekintik, hogy harcot indítson az emberi existenciáért; a kultúra nem más, mint a testi-lelki existenciáért folytatott küzdelem. Ebből ma csupán annyit látunk, hogy a kultúra ma valóban harc és küzdelem. De hamis harc, hamis küzdelem. Úgy az egyes, mint társadalom és népek életét napról-napra súlyosabbnál súlyosabb problémák és veszedelmek tűzbe vezet. Az a válság, hogy védelem helyett még bizonytalanabbá teszi az existenciát. Nem akar, vagy nem tud másképen tenni?

Hagyjuk most ezt a kérdést, később feltárul a rejtély. Sokkal inkább döhbentsen meg az a reális tény, hogy nyugatnak, mint keletnek kultúrája körül a jelenben baj van. Azt hiszem ennek igazolására szükségtelen aprólékos tényekre hivatkoznom. A válság kérdésének már irodalma van. Mi pedig érezzük, hogy e válság nem könyvekből kitanult, mondva csinált valami, hanem reális valóság. Benne élünk.

A kultúra válságának hullámai minket sem kerültek ki. Bár keleten, de a nyugat emberei vagyunk. A baj egyetemes.

Ezzel azonban még nem mondtunk meg mindent, ami a mi részünkről mondható. Mi jobban érezzük, mint más náció, hogy a kultúra csakugyan küzdelem az existenciáért. Mi jobban tudjuk, mint mások, hogy emberségünkkel adva van a kultúra szükségképpenisége. E feladat elől kitérni halált jelent. A mi helyzetünk más, mint a nyugati ember helyzete. Mi a kultúra kérdése mellett ismerünk még egy másik kérdést, mely épen a kultúra kérdésével kapcsolatban még válságosabbá teszi helyzetünket. *Ez a kisebbségi kérdés.* Mít jelent ez a kérdés? Azt, hogy existenciánkért folytatott küzdelmünk elé korlát, akadály emeltetett. Miféle korlát, miféle akadály? Nem kell magyarázni. Szeretnénk élni, de nem lehet. Nem lehet úgy, amint mi akarunk. Szeretnénk küzdeni, harcolni, de nem tudunk annyira, amennyire existenciánk fentartása megköveteli. Ha az existenciáért folytatott küzdelem kultúra, akkor áll a tétel, hogy a mi kultúránk halálra van ítélve. A kisebbségi kérdés nemzeti kérdés, ezzel a kérdéssel kultúránk sorsa van összekapcsolva és kultúránk kérdésével nemzetiségünk kérdése. Amikor mi existenciánkért küzdünk, akkor nemzetiségünkért és kultúránkért küzdünk. Nálunk a küzdelem tere az egyház. Megriasztott existenciánk az egyház falai közé menekült. Mennyi áldás, mennyi kísértés! Mindenki előtt világos, hogy sajátos erdélyi helyzetünkben csak az egyházban maradhatunk meg. Az elmúlt tíz esztendő megmutatta, hogy a korlátok közé

szorított kultúrális-existenciális munkának más életlehetősége nincs, csak az egyház. Ez az egyházi élet is azonban hordozni kénytelen az állami korlátozás keresztjét.

De mi protestánsok, kell, hogy ismerjünk még egy másik áramlatot, mely radikálizmusával ha nem is, de permanens intenzívításával szintén jelent valamit a protestáns kultúrával szemben. *Ez a katholicizmus kultúrális előtörése.* Egy rövid kultúr-és dogmatörténeti átpillantás azonnal meggyőz bennünket a tény valóságáról. Mi a valóság? Az, hogy a katholicizmus ma már nem a középkori kolostori katholicizmus. Anthropologiai felfogásából kifolyólag a legteljesebb világ- és kultúraellenesség jellemezte. Az Augusztinus hatalmas kultúrprogramjának ez uralkodó felfogás miatt egészen a XIX. sz. vége feléig kellett várni, míg megvalósítására került a sor. A XIX. század szellemi áramlatai kényszerítették a katholicizmust, hogy kilépjen a kultúrális munka küzdötetére. A katholicizmus passzivitásának ideje alatt, a protestánsizmus épen az ellenkezőjét tette; egy aktív kultúrprotestánsizmus lett belőle. Most a katholicizmus kultúr munkájában épen akkor vesz lendületet, amikor a kultúrprotestánsizmus kezd aláhanyatlani. A kath. erőteljes kultúr munkáját a laikus tömegek megtartásának gondolata szülte. Az evangélium neki nem erő, azt azonban látja, hogy erőre van szüksége. Ezt az erőt a kultúrában látja. Különösen az utóbbi időben a római központból szétröpített parolék nyomán ma a kath. egyházon belül egy minden irányú kultúra reneszánszának korát élik. Miért fontos reánk nézve ez a tény? Azért, mert a protestánsizmuson belül ma éljük a kultúrprotestánsizmus valságának idejét.

Már most figyeljünk fel a minket speciális kultúrális helyzetünkben fenyegető veszedelemre (?). Nekünk most „*a kultúra kérdését a dial. theológiában*“ kell tisztázni, azért, mert e theológiáról sokan azt állítják, hogy ellensége minden kultúrának; az pedig tagadhatatlan tény, hogy nálunk a dialektikai theologia kezd utat törni magának. Ha igaz az, hogy az európai kultúra betegsége nem hagyta érintetlenül a mi erdélyi kultúránkat sem, ha igaz az, hogy ezt a kultúrát a kisebbségi sors még válságosabbá teszi, ha igaz az, hogy a katholicizmus kultúrtörékvéséivel épen most tör utat az érvényesülésre, amikor a protestánsizmus ezt az utat kezdi feladni, ha mindez igaz, akkor nem könnyelműség-e egy olyan nyugati jövevény theológiának a szolgálatába állani, ami még azt is meg akarja ölni, ami nincs, vagy csak nagy nehezen születik meg? Vajjon annak, aki az erdélyi kisebbségi kultúrális élet jelen helyzetének keresztjét s egyúttal jövő sorsát szívéen hordozza, nem kell-e felemelnie tiltakozó szavát minden kultúraellenes theológiával szemben? Nem átkos helyzet-é, hogy amikor a kultúra az egyellen lehetőséghez, az egyházhoz menekült, akkor az egyház e theológiában nem akar neki

helyet adni! Vajjon nem veszítették-e el az egyház egyes theológusai fejüket, amikor egy tőlünk teljesen idegen kulturális halálunkat siettető teológiának állottak szószólóivá?

Mi itt az egyház és az erdélyi kultúra feladata? Védekezni a minden oldalról jövő veszedelemmel szemben. A materiálissá vált európai kultúrával szemben meg kell teremtenie a szellemi kultúrát, mely útát törjön a nemes humanizmus felé. A kisebbségi helyzetben reánk nehezedő támadással szemben nem lehet eléggé hangsúlyozni és követelni nemzeti kulturális jogainkat. A katolicizmus kulturális előretörésére a prot. nem felelhet más-képpen, mint egy aktív és intenzív kultúrmunkával. És hogyan védekezik a dial. teológiával szemben? Azt vissza kell utasítania az erdélyi protestántizmusnak, ha kulturális életét nem akarja veszélyeztetni. *Kevés kivétellel ez az általános felfogás.*

Ez a kevés kivétel úgy a kultúra, mint a dial. theol. nevében tiltakozik a megtévesztés ellen. A dialektikai teológiát kultúraellenességgel megvádolni azt jelenti, hogy a vádlók nem az igazi kultúráról és nem az igazi dialektikai teológiáról beszélnek. Mindkettőt félreismerik. Én merem állítani, hogy az igazi kultúrának olyan értéket még senki nem tulajdonított és olyan nagy hivatást nem szánt neki, mint a dial. theologia, s innen érthető meg a dolog másik fele, hogy a mai beteges kultúrát — mert az igazi kultúrát félti és meg akarja menteni — olyan kritikában nem is részesítette, mint épen a dialektikai theologia. Egy dolgot biztosan nem tévesztett el, amin úgy a kultúra, mint a vallás túlnéznek. Ez pedig az, hogy sem a kultúrát a vallástól, sem a vallást a kultúrától, sem pedig mindkettőt *az embertől elválasztani nem lehet.* Mindkettő vonatkozási pontja ugyanaz az ember. Már most, amikor a dial. theol. az *embert* a legnagyobb krizisbe vezeti, (mert mikor ne jutna az ember oda, ha valaki más és hatalmas áll vele szemben), szükségképpen jut a kultúra is a krizisbe. Az ember azért vezeti a kétségbeesésig menő krizisbe, hogy meg ne haljon, hanem *éljen*, rátaláljon az életre. A kultúra, ami az embertől elválaszthatatlan — ez a halálos kultúra, az emberrel együtt rátalál az életre. Ez a theologia az életnek akar a demonstrációja lenni. Az pedig egyoldalúan mindig hirdeti, hogy szoros az út, mely előre visz.

A következő lapokon a dial. theologia tanítását a kultúráról igyekszem, lehetőleg tárgyilagosan és minden részrehajlás nélkül nyújtani. Reményilem, hogy e kérdésnek komoly tisztázása nagyban elősegíti, hogy a dial. theologia körül nálunk keletkezett ellentétek kiegyenlítődést találjanak. Soraimmal nem ütni, vagy hadakozni akarok, hogy azután elmerüljek a győzelem dicsőségének habzsolásában, hanem egyszerűen és alázatosan egy rövid felvilágosítást szeretnék adni arról, hogy a dial. theologia nem ellensége a kultúrának, sőt! útírány az *igazi kultúra felé.*

2. A kultúra fogalma.

Mi a kultúra? Legelsősorban erre a kérdésre kell felelnünk; mert a kultúra fogalmának tisztázása nélkül egyetlen lépést sem tehetünk annak sem pozitív, sem negatív megítélésében vagy értékelésében. Mint keresztyén embereknek kell a kérdést feltennünk és reá feleletet adnunk, mert mi nem beszélhetünk a kultúráról azok nevében, akik kívül állanak a keresztyén gondolkodás határán. E valóság megfontolásából következik, hogy a kultúrának, habár sokféle megfogalmazását adják, mégis lényege szerint nem sokféle, hanem *egy*. Lehet, hogy valaki szívesen akarna beszélni a kultúráról, mint civilizációról, vagy amint az idealizmus gondolja, a végcélok eszményéről, mely vezet az emberi cselekvést, a mi számunkra azonban egy ilyen kiindulási pont csak negativumot és polemiát jelentene,¹ eltekintve attól, hogy a különböző kultúrfelfogásokkal való egybevetés több időt és türelmet igényelne.

Mi hát a kultúra? „*Die Kultur ist durch das Wort Gottes gestellte Aufgabe der in der Einheit von Seele und Leib zu verwirklichenden Bestimmung der Menschen.*“² Hogy Barthnak ezt a súlyos és tömör, a kultúra lényegét és feladatát teljes egészében magában foglaló fogalmazását megérthessük, kifejthessük, állítsuk e mellé a Fichte fogalmazását, mely nem olyan meglepő és távolálló tőlünk, de ahonnan alkalmas átmeneti pontot kapunk az igazi kultúra fogalmához: „*Kultur heisst Übung aller Kräfte auf den Zweck der völligen Freiheit, der völligen Unabhängigkeit von allem, was nicht wir selbst, unser reines selbst ist.*“³ Ez utóbbi meghatározás azt fejezi ki, hogy az ember uralkodik az élet és világ felett a saját erői által; ebből az uralkodásból akkor lesz kultúra, ha kialakul belőle az ember legbensőbb, legsajátosabb lényege. Tehát nemcsak arról van szó, hogy az ember külsőleg uralja a világot, minden létezőt és adottságot saját céljai szerint felhasznál és alakít, magát a természetben rejlő külső veszedelmekkel szemben védelmezi, hanem arról van szó, hogy abban a munkában az ember legbensőbb és legsajátosabb lényege megvalósuljon. A kultúrában ezt a két vonást egymástól elválasztani nem lehet. Sem a külső uralom önmagában, mely a bensőt elhanyagolja, sem a benső önmagában, mely a külsővel nem törődik, nem kultúra.⁴

¹ K. Barth. Die Kirche und die Kultur. Zw. d. Z. 1926. 366. old.

² i. m. 366. oldal „A kultúra az ember testi és lelki egységében megvalósítandó rendeltetésének Isten ígéje által állított feladata.”

³ R. G. G.² III. 1339. old. Bornhausen után idézve.

⁴ Fr. Gogarten. Kultur und Religion. Zw. d. Z. 1924. 41. oldal.

Tehát nem kultúra sem a technikai civilizáció⁵ produktuma, sem a személyes élet legzséniálisabb gondozása önmagában; „denn Kultur ist allein da, wo Inneres und Äusseres, wo Seele und Welt Ich und Du . . . wo Subjekt und Objekt sich im Schaffen einer Welt zur Einheit gefunden haben.“⁶ Ahol egy külsőleg már kialakult, azaz technikailag uralt világba *utólagos* lelki vonatkozásokat, értéket és mértéket akarunk bele vinni, vagy ahol egy önmagában előállott bensőség *utólagosan* keresi az utat a külső világhoz, feladataihoz, bajaihoz, ott kultúráról beszélni nem lehet. Kultúra csak ott van, ahol az ellentétek között nem utólagosan keresik az egységet, hanem az ellentéteknek *őseredeti* egységben megvalósult kiegyenlítődéskére utalnak. Úgy a külső, mint a belső világnak megvannak a törvényei. Ezeknek a saját-sága abban áll, hogy sem a külső, sem a belső világ törvényei önmaguk mellett nem tűrik meg a velük ellentétes világ törvényeit. Gyakorlati vonatkozásban ez azt jelenti, hogy pl. külső szociális törvényhozással nem lehet megoldani a szociális kérdést, sem műjpparral a kultúrát, sem idealizmusmal a világ bajait. Az igazi kultúra a dualisztikus ellentétek megszűnése egy *őseredeti* egységben. Amikor a lélek ismét megtalálja magát, amikor a világ nem idegen világ neki, amikor a bajok nem bajok „das Subjekt müsste Äussere erscheinen, das Äussere im Inneren sein Wesen finden.“⁷ Ez a követelmény pedig az ember örök-kévaló képe, értelme és lényege. Látjuk tehát, hogy a dialektikai theologia a kultúra fogalmának tisztázásánál semmiképpen sem akar egy olyan merev és elzárt közötti álláspontra helyezkedni, ahonnan kikiáltaná a kultúra lehetetlenségét vagy felesleges voltát. Ez a theologia akar kultúrát, de azt akarja, hogy a kultúra legyen *kultúra* és ne egyéb valami, amit kevés jóakarattal az elérhető lehetőségekhez való alkalmazkodással kultúrának szolgáltatnak ki. A kultúra igényét leredukálni nem szabad, sem jogunk, sem lehetőségünk nincs meg hozzá, mert a kultúra nem a mi igényünk, nem mi állítottuk, ő maga előállott „die Kultur ist die durch das Wort Gottes gestellte Aufgabe.“ Ha a kultúra igényét, vagy mondjuk másképen, az Isten igéje követelményét redukáljuk, akkor már eleitől kezdve lemondottunk arról, amit el akartunk érní, az *igazi* kultúráról.

Hogy a mai és a mi gondolkodásunkhoz közelebb fekvő fogalommal fejezzük ki azt, amit eddig elmondottunk, azt mond-

⁵ A civilizáció és kultúra közötti különbséget helyesen állapítja meg *Tavaszy Sándor: Világnézeti kérdések* c. könyve. 59. s. köv. lapjain. T. S. előadásában azonban épen a különbség megállapítására és nem a kultúra fogalmának meghatározására hivatkozom.

⁶ Gogarten i. m. 41. old.

⁷ K. Barth. i. m. 368. old.

hatjuk, hogy a kultúra kérdése nem más, mint az *eszményi ember* kérdése. Mert mi más az eszményi ember képe, mint épen a két ellentétes világ kiegyenlítődése és az igazi egység megteremtése. Voltaképen minden kultúrtörekvésnek nem lehet más célja, ha igényt tart a kultúra névre, mint az eszményi ember képének megvalósítása. És ezen a ponton tér el az igazi kultúra útja, minden hamis kultúrának útjától. Mert, mi az igazi eszményi ember? Hogyan valósítható meg annak képe? Jogosult-é az ember arra, van-é ereje arra, hogy ezt a képet megvalósítsa? Vajjon minden emberi fáradozás a cél elérésében nem e világ határai közötti állandó egyhelyben tapiskálás-é? Az utak itt térnek el! A keresztyén gondolkozáson kívül épen azt a kultúra ellenes merényletet követik el, hogy az igazi ember képét, emberi próbálkozásokkal, lehetőségekkel próbálják realizálni, anélkül, hogy figyelmessé lennének az egyetlen lehetőségre, az eszmény realizálódásának egyetlen útjára, mely nem az embertől vezet az eszményi emberhez, hanem épen ellenkezőleg, onnan, ahol nincs *ez* az ember, ahová el nem juthat *ez* az ember, vezet az egyetlen út ehhez a reális emberhez, aki mi vagyunk. És az út pedig egyedül az *igének* az útja. Aki az ige útját kikerüli, az mindig abban a hiedelemben van, hogy az eszményi ember képe realizálható, megvalósítható; aki az ige útját fogadja el, az épen ellenkezőleg, mindig csak azt látja, hogy az eszményi és reális ember között óriási szakadék, álléphetetlen határvonal húzódik végig, melynek látára egyetlen magatartás a megállás. Az igében tárul fel, hogy az igazi kultúra követelménye, a dualizmus legyőzése, az őseredeti egység megvalósítása nem az ember teljesítő képességére van utalva. Miért mondja Barth, hogy a kultúra az ige által állított feladat? Azért, mert az ember törekvése — bűne — mindig arra csábítja az embert, hogy elfelejtkezzék a szakadékról, a határvonalról, a bűnről. Az ige pedig sohasem tesz egyebet — egyrészt — mint mindig csak emezekre és a legyőzés tőlünk kívül eső lehetőségeire utal.

Az ige nélkül tehát kultúráról beszélni nem lehet. Minden megállapítás az ige nélkül, nélkülözi a reális valóság gondolatát. Beszél a kultúráról, de nem arról, amelyikre az embernek szüksége van, s mivel az ember igazi helyzetének, képességének ismeretét nélkülözi, minden kultúr-törekvéssel csak jobban belesodorja az embert abba a veszedelembé, amiből épen ki kellene szabadítania. Az igazi kultúrában az emberi igazi helyzetének, lényegének, képességének megismeréséről van szó. *A kultúra igazi problémája nem más, mint az existenciának, a humanitásnak a problémája.*⁸ A dialektikai theologia számára más existenciális

⁸ K. Barth i. m. 368. old.

kérdés, más humanitás problema nem létezik, mint az Istentől elesett, de hozzá ismét visszatérő embernek a problémája (Die Frage der Synthese).

Akar-é a dial. theol. kultúrát? Elismeri-é annak létjogosultságát? Kiakarja-é zárni az egyházból vagy a theologiai gondolkozásból? Akarja-é, hogy az örök emberi igényeiben megtámadott ember existencialiter elveszen? A kultúra kérdése a halál kérdése-é a dial. theol.-ban? Vagy kérdezzük nekünk megérthetőbb formában: akarja-e a dial. theol., hogy megszűnjék minden kultúrmunkára való törekvés és azt akarja-é, hogy a legnagyobb gyanakvással és kételkedéssel álljunk szembe vele? Ezekre, a hozzánk oly közelfekvő kérdésekre minden kétséget kizáró és megszüntető feleletet találunk a dial. theol. három nagy képviselőjénél: „Kultur soll sein, so gewiss der Mensch seine Idee erfüllen soll. Aber es soll eben Kultur sein und nicht irgend etwas.“⁹ „... uns durch das Gotteswort das Problem der Kultur auf alle Fälle gestellt ist“¹⁰ Az ember existenciájának igazi felfogása: *zur Kulturarbeit führen kann und muss.*¹¹

A kultúra tehát, mint az ember existenciális kérdése, mint az igazi humanitás problémája a dialektikai theológiában egyenesen Isten igéjétől parancsolt feladat, mely elől sem ki nem térhet, sem meg nem szökhet, aki hallotta az Isten igéjét. Aki ennél magasabb kultúrfelfogást tud adni, az előtt meghajlunk, aki ennek a felfogásnak bőrére alkudozni akar, abban kételkedünk.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

3. A kultúra válsága, kritikája.

A kultúra fogalmának meghatározásánál arra az eredményre jutottunk, hogy a kultúra eszménye, az eszményi ember, az igazi humanum megvalósítása. A kultúra eszményének felfogása a dial. theol.-ban annyira kiélezett, hogy ez az eszmény a gyakorlati kultúrmunka számára kevés mértékben jöhet számításba. Mit lehet kezdeni egy olyan kultúrával, hogyan lehet megteremteni, fejleszteni vagy megtartani egy olyan kultúrát, mely csaknem idegennek látszik az ember számára, mellyel szemben az ember nem mint a kultúrjavak és értékek hordozója, reprezentánsa, hanem mint ellenséges idegen áll? Amikor körülfog az élet ezer kényszerítő, sürgető körülménye, vajjon nem feladatunk-é egy realizálhatatlan kultúr eszménytől eltérni és tenni amit az élet és a mindennap parancsol? Nekünk ezek a kérdések jutnak eszünkbe, mint speciális helyzetünkben hozzánk legközelebb álló

⁹ Fr. Gogarten i. m. 45. old.

¹⁰ K. Barth i. m. 369. old.

¹¹ E. Thurneysen: Der Schritt zur Kultur Zw. d. Z. 1923. évf. 72 old.

kérdések. És úgy gondoljuk, hogy ilyen és ehhez hasonló kérdésekkel a dial. theológiát sikerült egy olyan fogas kérdés elé állítanunk, melyre feleletet nem talál és ahol be kell vallani a kultúráról vallott felfogásának csödjét és lehetetlenségét.

Azonban meg van az ő ellenkérdésük, mellyel minket, a kérdezőket állítanak sarokba: hogyan akar valaki a legcsekélyebb kultúrmunkában útmutatást adni, anélkül, hogy ne eszmélne rá a kultúra lényegére? Minél jobban ránehezedik valakire a konkrét útmutatások sürgőssége, annál kevésbbé szabad és lehet türelmetlenkednie és úgynevezett gyakorlati cselekvéshez fognia és engedni azokat magán elhatalmasodni. A kultúra nem volna kultúra, ha konkrétuma nem az eszmény konkrétuma volna.¹² A kultúra eszménye nekünk adva van. Nem mi választottuk; ebben az esetben nem volna kultúra. Egyszerűen előállott. Az Isten ígéje parancsolta. A Gogarten megállapításából az tűnik ki világosan, hogy a kultúra eszményével való leszámolás nélkül egy pillanatnyi gyakorlati kultúrmunkát sem lehet végezni és ha valaki dacára az eszmény realizálhatatlanságának mégis megpróbálja, hogy teljes meggyőződéssel, legjobb akaratával, nemes lelkesedésével és eleven nekilendüléssel kultúrát teremtsen vagy mentsen, rövidesen be kell látnia vállalkozása kiábrándító végződését.

A dial. theológiában ez a negatív eredmény nem vezet a kultúra negációjához, hanem ahhoz a szigorú intéshez, hogy ne kezdjünk a kultúra eszményének realizálásához, ha csak nem akarunk szándékosan homókra építeni. Ha valaki mégis dacára ennek az intésnek (t. i. ami az eszménytől és nem Barthtól való) megpróbálja a kultúra eszményének realizálását, azt az embert, akit az eszményhez kellene vezetnie, még mélyebbre viszi a szakadékba.

Mondja talán valaki, hogy itt annyira szűk korlátok közzé vannak szorítva az ember általános kultúrális lehetőségei, hogy csak a *vallás*¹³ segítségével lehetne tovább menni. A vallás az eszmények, a javak, az értékek hordozója és így az eszmény realizálásának útja a vallás. Ez az út azonban nem a dial. theologia útja. E theológiának a célja nem az, hogy itt a földön biztos várat építsen a kegyesek számára, ahol minden gondolatnak van létjogosultsága és minden kegyes moll-melódiának hallgatója. Sem a kultúrát a vallással, sem a vallást a kultúrával megmenteni vagy építeni nem akarja. Nemcsak a kultúrát látja abban a

¹² *Gogarten* i. m. 43. old.

¹³ Lásd erre nézve teljes részletességgel *Barth: Römerbrief* 4. Aufl. 211–253. oldalt. *Die Grenze der Religion; der Sinn der Religion; die Wirklichkeit der Religion*; továbbá *Gogarten* i. m. 52–54. oldalt.

a válságban, hogy külön utakat teremt a magacsinált eszmény megvalósítására, hanem a vallást is és minden vallás egy út a sok közül az embertől Istenhez: A válság akkor kezd láthatóvá és elviselhetetlenné válni úgy a kultúrára, mint a vallásra, amikor feltárul a sok emberi úttal ellentétes irányban haladó egyetlen út Istentől az emberhez. Vak vezetné a világtalant, ha a kultúra a vallásra vagy a vallás a kultúrára bízna magát. A vallásban szintén a humanum kérdése lesz eleve: ki az ember, mi a célja, mire képes? Ezek a kérdések nem jelentenek mást, mint *ítéletet* az emberre „még ha lúgban mosakodnál is vagy szappanodát megsokasítanád is, feljegyezve marad a te álnokságod előltem. mondja az Úr Isten. . . Lásd meg a te útadat a *völgyben*, ismerd meg csak mit cselekedté. Mindnyájan hűtelenekké lettetek hozzám, mondja az Úr.“ Jer. 2:20, 22, 29.

Aki a dial. teológiából csak azt a szenvedélyes kritikát ismeri, amiben a kultúrát (és a vallást is) részesítette és nélkülözi az egységes képet és betekintést e theologia szellemébe, az más következményt nem vonhatott le magának, mint azt, hogy a kultúra neki lehetetlenség, egy kissé túlzottan kifejezve, hogy ellensége a kultúrának. A dial. teológiában a kultúra egyenesen Istentől parancsolt feladat, ez volt első megállapításunk. Továbbá láttuk, hogy a kultúra nála az igazi humanitás feladata, amit az ember még a vallással szépített törekvéseivel és kísérteivel sem képes betölteni. Aki elfogdja ezt a megállapítást, csak az tudja megérteni azt a szigorú, gúnyos kritikát, miben a kultúrát (és vallást is) részesítette.

Barthnál és a többi rokon theologusoknál a kultúraellenesnek látszó kritika abból az ismeretből fakad, hogy minden földi dolog a bűn ítélete alatt áll. Minden világigénylés (a kultúrális is) mely nélkülözi a bűnnel és a szabadulás lehetőségeivel a komoly leszámolást a bűnnel való közösséget jelenti. Azonban a dial. teológiában nem egy vulgaris, pesszimiztikus világmegtágadásról van szó, hanem egy kritikai negációról, szemben a világgal, kultúrával, adottságokkal és objektivitásokkal.¹⁴ E világ legfelsőbb törvényének a halált ismerik. Az ember teheti, gondolhatja, teremtheti a legcsodálatosabb, legnemesebb dolgokat, rajtuk van a halál lehellete, épen azért, mert az embertől származnak.¹⁵ Miért szkeptikus és miért kritikai a kultúrával szemben magatartásuk? Azért, mert ez nem egyéb, mint az ember kísérlete, hogy a bűn kozmikus valóságát könnyelműen vegye, ezért van Gogartennek ez a gúnyos kifakadása: „alles kulturelle, staatliche,

¹⁴ Barth: Römerbrief 147. old. Strauch: Die Theologie K. Barths 4. Aufl. 1930. 43. old.

¹⁵ Barth: i. m. 144. old. Gogarten: Religiöse Entscheidung. 49. old.

künstlerische Schaffen nichts anders ist, als der Irrsinn eines babylonischen Turmbaues“.¹⁶ A kulturális nagyság érvényének minden kritika nélküli elismerése „unerhörte Blindheit und Verantwortungslosigkeit“.¹⁷ Az ember mindig megpróbálja a kultúrát az etikai cél szolgálatába állítani, a theologusok nagy előszeretettel egyenesen Isten országa szolgálatába, elfelejtve, hogy a kultúra és kulturális értékek elválaszthatatlanok attól az embertől, akit mi ismerünk, aki mi vagyunk, aki mindig az elmuló bűnös ember, aki minden pillanatban a krízis feltétele alatt áll, akinek éltében a kultúra „nicht anders, als wunderbare Blähungen unseres Ingenium.“¹⁸ A bűn realitásával való komoly leszámolás után elmúlt az ideje annak, hogy idealisztikus vagy romantikus követelésekkel, kulturális értékek közvetítésével próbáljuk alátámasztani, építeni és szabályozni a világot.¹⁹ Ahol arra a vakmerőségre vállalkozik valaki, hogy ennek a sub specie *mortis* alatt álló embernek kultúr teljesítményeivel épen az Isten országa organikus növekedését, vagy több tisztelettel, de még nagyobb önhittséggel mondva, „építését“ biztosítsa, ott a bábel tornya és nem az Isten országa van.²⁰

Nagyon komoly és nagyon éles kritika. Kinek nem jutna eszébe e kritika olvasása közben — hogy Barth és társai ellenségei a kultúrának. Aki azonban a Barth teológiáját a maga egészében nézi, rájön arra, hogy olyan komoly kozmikus bünfelfogás mellett, amilyent náluk látunk, az épen olyan komoly radikális kultúra-kritika elkerülhetetlen. A kritika éle, egyrészt a materiális kultúrszemlélet és kultúrértékelés ellen irányul, mely szerint a kultúra a véges végtelenítése, a földi ember dicsőítése, bálványozása, az örökkévaló tagadása, másrészt minden felfelé ívelésű evolucionisztikus javítási és fejlesztési törekvés ellen, ha mindjárt a vallás „szentséges“ fátyolával takargatja is magát.

4. A válság fordulata.

Vajjon van-é a dial. teológiában a kultúra kérdésének egy pozitív megoldása? Van. Ne gondolja róla senki, hogy minden

¹⁶ *Gogarten*: Illusionen 70. 82. old. „minden kulturális, állami, művészi alkotás nem más, mint egy bábeli toronyépítés elmebaja.

¹⁷ i. m. „hallatlan vakság és felelőtlenység“.

¹⁸ *Barth*: Das Problem der Etik in der Gegenwart, Zw. d. Z. 1923. évf. 46. 32. old.; Römerbrief, 413 old.; „elménk csodálatos fel-fuvalkodottsága“. Ez a szó: ingenium többet jelent, mint amennyit az elme-szóval vissza lehet adni. Jelenti a velünk született emberi tulajdonságot, természeti sajátágot, jelenti itt a bűneset által meghatározott embert.

¹⁹ *Gogarten*: Christliche Welt, 1922. 518. old.

²⁰ *Barth*: Römerbrief, 417. old.

pozitívum helyébe a világgűlölet és indifferentizmus negatívumát akarja ültetni. Ismer egy fordulatot a válságból, de épen csak *egy*et. Ez az ember válságos helyzetének fordulata, melyben megtartó erőre talál kultúra és vallás egyaránt. Ez a fordulat a *bűn megbocsátása*. Nagyon szokatlannak tűnik fel a válságba jutott kultúra fordulatát a bűn megbocsátásában keresni és látni. Nagyon sokan azt mondhatják: semmi közöm hozzá, ha ilyen ósdi dogmatikummal hozakodik elő. A kultúra az emberrel jutott válságba. És ha e válság fordulatát nem ott keressük, ahol megtalálható, akkor még többet ártunk a megszabadulásra váró ember helyzetén.

Mit jelent a megbocsátás? Mi történik, ha valakinek bűne megbocsáttatik? Milyen következményei lesznek az ember további cselekvéseire? Mert valami történik és valamilyen következménye van a megbocsátásnak. Vajjon az történik-é, hogy a reális emberben az eszményi ember megvalósul? Vajjon az-é a feladata ennek az embernek, hogy a reálizált eszményi ember képének tisztaságát megőrizze? A bűnbocsátást azt jelenti, hogy nem az embernél, hanem *Istennél* történt valami. Fontos tehát azt nézni, amit az ember tesz és ami az embernél történik? Nem az a fontos, ami Istennél történik? *Arra* kell nézni és *arra* kell hallgatni. Istenre és nem az emberre. A bűnbocsátás szavában halljuk, hogy Isten nem vádol, nem ítél, nem ellenünk, nem halálunkra van, hanem felment, szabadoknak nyilvánít, értünk és mellénk áll, ~~Célt az ajándék, az ember marad a régi bűnös ember,~~²¹ aki a megbocsátás szavában bűnei nagyságát még jobban látja, de az a *tény*, hogy Istennél történt valami, befolyásolja és meghatározza egész életét. A bűnbocsátás nem azt jelenti, hogy most annak erejével tovább lehet menni, hozzá lehet kezdeni a világ új kulturális felépítéséhez, egy forradalmi vagy konzervatív kultúrmunkához, de azt sem jelenti, hogy a bűnbocsátás csupán valami illuzórikus dolog volna, amivel nem lehet hozzákezdeni család, állam, társadalom új kulturális felépítéséhez; a bűnbocsátást elsősorban azt jelenti, hogy Isten megváltoztatta ítéletét az ember felett, Isten maga realizálta az eszményi embert önmagánál, Isten maga odament a reális emberhez és ennek következménye az, hogy az ember ne akarja a saját eszejárásáa szerint önmaga helyzetét megváltoztatni, ne akarja ő maga által, ön-

²¹ A bűnbocsátás ilyen felfogása a megigazulás reformátori felfogásából következik. Aki úgy véli, hogy a megigazulás nem csupán *Istennél* végbement cselekvést jelent, hanem abban mintegy az egész ember belső lényege is átváltozik, szóval úgy véli, hogy a megigazulás több mint az ítélet alól való felmentés és igazzá nyilvánítás, azaz több mint a reformátori *iustitia forensis*, az már a katolicizmus *gratia infusa* útján jár.

²² *Barth*: i. m. 375. old.; *Gogarten*: i. m. 56. old.

maga útjain az eszményi embert realizálni. Mit tehet hát az ember? „Kann er *glauben* an Gott, und an Gottes Gericht, in dem er dem Sünder vergibt“ ... „Es gibt keine in die Erscheinung tretende Heiligung des Menschen, keine Heiligung, die man sehen, feststellen, messen könnte, die man nicht glauben müsste.“²³

Az ember magatartása egyedül a *hit* magatartása lehet. Értelmi spekulációval sohasem lehet igazat adni azoknak a történeteknek, melyek Istennél mentek végbe, viszont sohasem lehet ezeket empirikus realitásokká tenni, mert akkor hitre nem lenne szükség, legfeljebb az őt érzékszervre. A hit mindig azt jelenti, hogy ami az ember existenciájáért történt, az Istennél és nem az embernél történt. Isten eleget tett a bűnért, megfizetett a bűnért ez nem az érzékelhető világ tapasztalati ténye, hanem a tőlünk kívül eső, rajtunk túllevő világban végbement esemény, amit sem megérteni, sem megélni csupán *hinni* lehet. Miért fontos a hitnek ilyen felfogása? Azért, mert egyedül ez vezet az igazi életmagatartáshoz, az *engedelmességhez*. A hitben tárul fel, hogy az ember nem önmagáé, hanem Istené,²⁴ a hitben tűnik ki, hogy minden emberi autonómiára törekvés egyenesen Isten megrablását jelenti.²⁵ A hitben válik valósággá, hogy az embernek nem átfogó gazdag programok készítése a feladata, hanem egészen egyszerűen: engedelmesség Isten akaratának. Amikor ezt az igazságot meglátja az ember, akkor lemond azokról a nagyszerű és elismerésre méltó világmegjavító és boldogító tervekről, melyek — valljuk be — mindig kudarcra szoktak végződni és valami egészen más dolog lesz sokkal fontosabb: az Isten akaratának cselekvése. Minden program és minden terv az engedelmesség útjának kijátszását vagy járhatóbbá tevését, az Isten gazdag és átfoghatatlan akaratának béklyóba kötését, a szoros kapu és keskeny út veszedelemre vivő tágítását és szélesítését jelenti. Nem programok és tervek, hanem az engedelmesség útjára kell elvezetni az embereket. Az engedelmesség tartalmilag nem más, mint humanizálás, az a célja, hogy az ember legyen ember, nem több és nem kevesebb.²⁶

Bűnbocsánat, hit, engedelmesség az emberi existencia hármas útja. A kultúra kérdése — mondottuk előbb — az existencia kérdése. A fogalmak behelyettesítésével ehez az eredményhez jutunk: A kultúra útja nem lehet más, mint a bűnbocsánat, hit, engedelmesség elválaszthatatlanul együtt haladó hármas útja. Jaj annak az egyháznak — mondja Barth — amelyik nem ezt hirdeti; elárulja a kultúrával önmagát.²⁷

²³ *Gogarten*: i. m. 59.; *Barth*: i. m. 374. old.

²⁴ *Barth*: *Römerbrief*. 86. old.

²⁵ *Gogarten*: i. m. 58. old.

²⁶ *Barth*: i. m. 376. old.

²⁷ *Barth*. u. o.

Egészen természetesen következik a dial. theologia kultúra felfogásából, hogy a kultúra eszménye, amíg itt e földön élünk, *igéret*; az az, ha valaki egész komolyan leszámol a kérdéssel: mit kell hát cselekednünk és tennünk? — a lehetőségek eschatologikus hatásán találja magát. És e pontnál látják sokan a dial. theologia kultúra felfogásának hibáját és hiányát. Lehet kultúra a kultúra, ha témája a földi korláton és határon kívül utal? Igen! épen e pontnál van a kultúra igazi tűzpróbája. Az eschatologikus nézőpont alatt megtanuljuk, hogy a mi időnkben miképpen kell Isten akarata és útja után kérdeznünk.²⁸ Amikor egy kultúra leszámolt azzal, hogy a földi próbálkozások lehetetlensége mögött ott van az utolsó szó: „*Ich mache alles neu*“, akkor válik igazában az új élet demonstrációjává. Az eschatologikus kitekintés *vigasz* és *intés*, hogy amit Isten megígért, azt véghez viszi, egyben pedig parancs és kényszer, ennek a bűntől gonoszul fenyegetett világnak megtartására.²⁹ A világ végességéből való kitekintés — mondja Thurneysen — egyenesen a való élet megalapozásához, újra formálásához és alakításához, azaz kultúrmunkához vezethet és kell, hogy vezessen. Aki a végső kérdések hatalmát és végső megoldását ismeri, az nem lesz alkalmatlanabb, sőt szabadabb és képesebb a munkára. Aki az időiség talajának megrendülését megérezte, sokkal komolyabb, tudatosabb, mélyebb figyelemre méltatja a kultúrának ugyanazon talajon elkerülhetetlen építését.³⁰ Amikor az életről nem mi, hanem egyedül Isten kezd beszélni, és nem mi, hanem Isten határozza meg annak lényegét, csak akkor látjuk meg, hogy Isten a halál ellen az életért van és sohasem szabad akkor megszűnni a próbának és kísérletnek, demonstrálni emellett az élet mellett, ezért az életért. Ez a demonstráció nem a kis újságírócska stréberkedő szemérmetlensége, nem a művész kényeskedése, nem a céhmester beképzelt öntudatossága, felismert nemzetmentő kultúrtényezők, hanem egyedül az Isten ígéjére és akaratára hallgató szolga beképzelés, kényeskedés, vonakodás nélküli alázatos szolgálata.

Dávid Gyula.

²⁸ *Barth*: i. m. 382. old.

²⁹ *Gogarten*: i. m. 61. old.

³⁰ *Thurneysen*: i. m. 72. old.

KÜLMISSZIÓ.

A misszió a „kell“ és a „van“ perspektívájában.

A misszió egyfelől a keresztyénség lényegében gyökerező, abból folyó és megvalósulásra törő erő a spontáneitás törvényszerűsége alatt, másfelől a keresztyénségre nézve örökké aktuális parancs, küldetés és program a kötelezés feltétele alatt. A misszió folyik, statisztikák, helyzetrajzok beszélnek kisebb-nagyobb eredményekről, de — sajnos — inkább azt a látszatot kelti a mai misszió, hogy egy diplomatikusan rafinériával kiépített egyházpolitika eszköze és nem hódító és érvényesülő misszió!

A mi magyar református egyházunkat is mind jobban és jobban foglalkoztatja a kérdés, sokan csodálkoznak, hogy még nem ég a misszió lelkülete és enthaziázmusa egyházunk kebelében, sokan szeretnék, hogy lobogva égjen a szent szolgálatban, de... de én megvallom őszintén, nem csodálkozom ezen különösen, ha a mi speciális helyzetünkre gondolok és ha arra a nehéz vallási, nemzeti és kulturális misszióra nézek, amelyet a jó Isten megláttatott és reakényszerített egyházunkra. Nem csodálkozom és sok tekintetben megnyugtató, mert arra enged következtetni, hogy *egyházunk őszintén és komolyan számol önmagával.*

A nagy nyugati államok tiszteletreméltó szellemi és anyagi nekifeszüléssel állanak a misszió zászlaja alatt. Nem tudom, de remélem úgy van, hogy a komolytalan vallásos közösségek felelősségteljes és komoly előkészítés után bocsátják útra misszionáriusait. („A vallásos közösségek“ kitévelt öntudatosan használom, mert az itt tapasztalt helyzet még jobban megerősített abban, hogy az „egyház“ szót távol kell tartani a profanizálástól; még ez az unionista jellegű terminus „protestáns egyház“ sem jó, mert meglepő öntudatossággal rendelkező statisztikusaink az unitáriusokat és a szektákat is a „protestáns“ ezrekhez írják „töltelékül“.) Ha emellett arra gondolunk, hogy úgy a szellemi, mint anyagi erő *önösszeszedésből* fakad és *önerőn* nyugszik — elismeréssel tartozunk. De kérdem: szabad-e missziót folytatni komolytalan közösségeknek? Lesz-e eredménye annak, míg hitvány egyházpolitika bérencei (a kath. misszionáriusok „protestáns-gyűlölet“ pirulákat adogatnak be pácienseiknek!) üzérkednek a lelkekkel? Hogy a keresztyénség 2000 év óta nem tudta meghódítani a világot (a zsidóság nagyobb szellemi hatalom és titkos aknamunkájával minden területet aláakná-

zolt!!), nem arra vall-e, hogy valami nagy baj, szörnyű tévedés csúszott be a keresztyénség életébe; nem arra vall-e ez a körülmény, hogy *hazug a mi keresztyénségünk?! Az igazi keresztyénségnek hódítani és győznie kell minden emberi erőlködés, mellődöngelés és taktika nélkül*, — mikor azzá lesz — hiszem, győzni is fog . . . addig nem!

A keresztyénség különböző hatások alatt valahova kilyukadt, de nem vette észre, — mert nem vitte konkrét helyzetét Isten Igéje elé és nem nézett szembe önmagával, — hogy nagy tévedések és hazugságok lopódkodtak be életébe. Egy nagy fonákasága a mai embernek az, hogy nem szeret a „sub specie aeternitatis“ divinitatív perspektívájában regisztrálni és minden fenntartás (sőt számoltatás) nélkül beleélni magát a konvencionálisan adoptált helyzetbe és mentalitásba, ha az atmoszféra — amelyben él, — tapsolva ingerli azokat. Amikor az Ige tükre előtt kezdjük boncolgatni a mai modern keresztyén ember életét, gondolkozását, akkor látjuk az ordító hazugságok beláthatatlan sorát; akkor látjuk, hogy nagy revízióra és korrekcióra kötelez őszinteségünk, felelősségtudatunk és öntudatosságunk. — vagy némán és vakon együtt tapsolunk — mint új, szürke generációk — az igenlőkkel, de akkor már nyakig vagyunk abban a jogos vádban, hogy megalkuvók, reménytfeladók vagyunk, eladdig a sorig, amelyik azt a konzekvenciát summázza, hogy bizony nem hiszünk a keresztyénség páratlan voltában és nincs meg „a keresztyénség abszolút értékének hite“ hennünk.

Ezért mondom, hogy *amíg a keresztyénség őszintén, komolyan és egy heroikus elszárással nem számol önmagával*, ne miszsiózzék. Mindenben aláírom S. de Diétrich megállapítását, amikor azt mondja, hogy „a missziói entuziazmus feltételezi a keresztyénség abszolút értékében való hitet (Le Semeur, 32. évf., 3. sz. „Fédération et Mission“), de másfelől a mi keresztyénségünkről *jogosan* mondják az ázsiai keresztyének, akik „a keresztyénséget krisztusibb formában élik“, hogy „ha az európaiak családi, társadalmi, politikai, tudományos, művészi és egyházi élete csak olyan tud lenni, amilyen, úgy az európaiak végzetesen félreérthették a keresztyén vallást“ és „Európát missziói területnek nézik, ahova el kell küldeniök misszionáriusait a tiszta krisztianizmus propagálására“ (Budai G. cikke: „Csak az a hibájuk . . .“, a Ref. Diákmozgalom, VI. évf. 6. sz.) . . . és itt jön a megoldatlan kérdések hosszú vádoló sora, a lelki ismeretre és existenciára appelláló kérdőjelek perzselő mementói!

Lehet, hogy a misszionáriusok igen komoly emberek, akik szent szolgálatot és küldetést látnak munkájukban, lehet, hogy a töviskoronás Királynak: az élő és dicsőséges Krisztusnak a követői a pogány mezőkön, de *nagyon nehéz*, pofoncsapásos és kereszthordozó *követségben járnak*. — azt hiszem — *mert alá-*

zatos szolgálatuk és égő szívük minden lelkesedése és jóakarása könnyen belefullad a pogány világ vadjába. A „szeretetről“ fog-nak beszélni s azzal fogják pofoncsapni őket. — úgy rémlik, meg is történt már — hogy „hát a krisztusi szeretet csak olyan erős, hogy az utóbbi világegést nem tudta megakadályozni és lefojtani“ ... és ha csak olyan, hogy nem tudja az élet minden kérdését emberibbé tenni, átértékelni és megszentelni, akkor nem kérnek belőle, mert a keresztyénség asszisztációja nélkül is nézhetik össze-dugott kezekkel a megoldatlan kérdéseket ... mert — sajnos — az egyéni, társadalmi, közösségi, nemzeti és vallási síkban tény-leg sok megoldatlan kérdés mellett haladt el s még többet nem oldott meg ... de amikor a romok romokra hullottak, lá-mentált ... ?

A misszió még ma görögtüzek lobbanása ... s felperzselődött remények hamva alatti senyvedés. Kivülről és *hosszmeteszében nézve: előcsatározás; belülről és keresztsmeteszében nézve: a ke-resztyénség lelkiismereti vádjának narkótikuma!* Divatos injek-ciózás és vignettázás akárcsak a győztes keresztyén államok „ter-vezetei és paktumai“ (a trianoni zöldasztalok mellett *előkészített* újabb háború rejtegetésére a *vakok* előtt, a nyomukba lépő gene-rációk halálhörgéseinek túlharsogása a *süketek* mellett s a nem paralitikusoknak adagolt maszlag: „hiszen mi jót akartunk“) ... „nézzétek a pecsétes dokumentumokat“, amelyekből — csodák csodája — a pápai peesétgyűrű szentesítő emblémája még hiányzik?! BCU Cluj / Central University Library Cluj

A misszió — vallom — *akkor lesz érvényesülő és hódító ha-talommá, amikor a megújhodott keresztyén egyház fog a misszió háta mögött állni, mikor az Ige-egyháza égni fog Isten dicsősé-gének és akarátának teljesítésében ... és amikor Krisztus teszi a misszió úterére kezét. Addig, míg ez meg nem történik Kelet, Nyugat, Észak és Dél testvérölelkezésre össze nem hajol!*

A mi magyar református egyházunk, amely ma már — hála Istennek! — hősiess elszánással indult meg az öntudatosulás út-ján az „Ige-egyház“ elnevezés kiérdemlésére, *számol magával*, amikor erőit nem darabolja szét. Míg magát össze nem szedi és nem tisztul *valóban* az Ige-egyházává, ne is induljon. *Nagy spiri-tuális önösszeszedésre van szüksége*, nem csak azért, mert a ma-gyar pusztákon ma-holnap nyílt harcra provokálják, hanem első sorban *létének igazolására*, hogy a XX. század embere előtt is *be-igazolja, hogy valóban* az egyetlen igazi fundamentumra épített egyház: *az Ige-egyháza: a keresztyén egyház!* Szemtől-szembe kell néznie önmagával az Ige tükrében, hogy annak perzselő su-garai a sok belopott, adoptált és lényegéhez nem tartozó efemet, hazugságot és sallangot leégesse testéről. Az Ige feltétele alá kell állania és megalkuvás nélkül s szigorú következetességgel érvé-nyesítenie kell az Igét és csak az Igét. Amikor ez megtörténik és

az Ige fog érvényesülni és érvényesíttetni egyházunk és hívei életében a legnagyobb kérdésektől le a legjelentéktelenebbig; amikor presbitereink nem „marha”-pásztorációval fognak foglalkozni, jámbor kurátoraink tudni fogják, hogy bizony „valami” „nagy és lényeges különbség” van a református és unitárius egyház között („hát — *nem!* — éppen olyan, mint a mi vallásunk”) ... és a stb.-ik hosszú sora ... akkor indulhat! Addig ... ?! Végezze a komoly, hosszalmas és felelősségteljes belmissziót.

Ne majmoljon és *ne akarjon külsőleg mutatós lenni*. Nevetéses az ilyen helyzet (Franciaország) ahol a nagy többség egy indifferenes és atheista atmoszférában él (nem is beszélve az okkultista hóbortról) súlyos semleges milliók lézengenek s az egyház óriási összegeket fordít külmisszióra a komoly, hitéhez egyházához ragaszkodó ősi protestáns családok emberi elképzeléseket is megszégyenítő áldozatkészségéből. Az állam *semmivel* nem segíti az egyházakat, az iskolákból a vallástanítás számúzve — jó: a keresztyénség abszolút értékének hitét tételezi fel ez a heroikus misszió, de ha felekezeti iskolák felállítására, saját gyermekei vallásos nevelésére fordítaná egyelőre azokat a hámulatos összegeket és deficiteket, nem nagyobb missziót töltené-e be? Akkor nem történe meg az, hogy szeszesitalokat és bordélyházi belépőjegyeket lopjanak a marokkói legionáriusok „karácsonyfájára” ... akkor ilyenekkel nem káromolnák „Isten nevét a pogányok közt” ... akkor nem cáfolnának reá misszióinárusaik szent munkájára és nem tennék tönkre ilyen magatartással. (A gondolat megvilágosítására és további gondolatok kapcsolására olv. Róm. lev. II. 12—29.), mert én úgy gondolom ez elsőbrendű kérdés és a *hódító misszió feltételezi az öntudatos, élő egyház létét és munkáját* (az „öntudatos” mellé még ezt a jelzőt is szereltem volna oda írni „irigylésreméltó” — csupán a pogány gondolkozásra való tekintettel.)

Vajjon mi nem ebbe a hibába esünk? Én még azokat a szerény külmissziói lejecskéket is a belmisszió céljaira fordítanám (a lelkipozást kiegészítő és a konfesszionális öntudatosulást, elősegítő traktátusok stb. előállítására.) Először és egyelőre minden erőnek erre a célra való koncentrálását és frontba állítását tartom fontosnak, ha az elvégzi és betölti hivatását, bizonyára megindulnak a szegényasszony-fillérek és a gazdagok gondosan ápoltság vasalt ezresei a küldetés, a parancs és a cél szolgálatára — vissza annak szolgálatára, aki adta és aki nélkül judáspénzek és a Sátán kipróbált csatlósai.

Szép dolog, ha foglalkozunk a külmisszió kérdésével, sőt foglalkoznunk is kell, mert egy ítéletes vád a keresztyénségre nézve, míg be nem tölti, de gesztusokkal és ábrándozásokkal nem lehet felmelegíteni a világot — azok csak szegyenlős takarózások az Isten előtt, aki elől elrejtteni semmit nem lehet.

Szép dolog messze — és a távolba nézni, lelkipásztori őszinteségünk meg is kívánja, sőt elvárja az orientálódást (Hajnal olvasása, ígéhirdetésben utalni a misszióra stb.) de vajjon a legkevésbé *meglesszük-e* a misszióért?! Csak az otthoni területekről beszéljünk: milyen nagyszabású, egzisztenciába vágó és fenyes misszió áll előttünk *megoldásra váró kérdésekkel*. Egészen közelre nézve: a mi körünk: a névleges református és az automatikusan reformátusnak számított tömeg öntudatosítása, vallásos nevelése, pásztorációja, a regáti misszió, a jogoszláviai hittestvérek támogatása (ez külmisszió és belmisszió egyben s legtöbb esetben csak a külmissziós törés után indulhat a belmisszió!) és végül egész közel a nagy Balkán. Távolabb: a franciaországi magyar református misszió támogatása, az amerikai hittestvérekkel való kapcsolatok kiépítése és fenntartása!

Van itt Franciaországban is egy igen-igen nehéz misszió, amelyről a legtalálékosabban azt mondhatom, hogy *külmisszió és belmisszió egyben*. Ez a misszió is *küzd* a misszió általános nehézségeivel, kezdve a deficitest bajjoktól el a misszió sokféle nehézségéig és lelki bajáig. A magyarországi konvent a múlt év márciusában református missziói lelkészt állított munkába. Képzelnék csak el a helyzetet: egy lelkésze van egy kb. 500 km² területen szétszortan élő magyar ref. híveknek... és tegyen valamit, ha tud! De... maradjunk csak Párisban — milyen itt a helyzet? A város akkora, mint a mi erdélyi viszonyaink között egy járás. Itt él — úgy ~~Bözzávitte Centa~~ 15 ezer magyar lakosunk ref. tagjait bele *kellene* kapcsolni a ref. misszióba... de milyen magyarok?! Milyen...? ... „elvadult, mindenféle divatos jelszóval teletömött, anyagias érdekhajhászó, közömbös: úgy vallási, mint nemzeti szempontból (a megélhetés és az atmoszféra igen kedvezően igenli ezeket a jelzőket!) és így tovább a sor a hazaáruló, kétes egzisztenciájú szedett-vetett csöcselékig.“ Általánosságban jellemezve: olyanok ezek és úgy kivetkőztek nemzeti és faji karakterükből, hogy az ember nem ismer fajtájára bennük és szégyenli magyarnak vallani magát közöttük, mert lépten-nyomon megcsúfolják és gyalázzák nemzetünket s viselkedésükkel a külföldiek „rólunk alkotott véleményét“ írják alá.

Most aztán induljon misszióra a lelkész *egyedül állva*, legfennebb attól az 5—10 hivatól támogatva, akik magukévá tették az ügyet... de *hogy, mivel és hova* induljon?! Mivel...? ... egy kis lapot („Párisi reformátusok lapja“) indít útra, amelynek előállítás költségeit felerészben saját fizetéséből, felerészben a hívei adományaiból és nagy deficittel teremti elő. Megindul látogatni... hova?... *most jön a külmisszió!* A „felhajhászott cím“ alatt ötször is bekopogtat, míg otthon találja a családot, melynek feje azzal a nyájas fogadtatással örvendezteti meg, hogy: „mit szólna hozzá, ha kihajítanám lakásomból!“... kommunista volt...

de nem dobta ki és aztán megy tovább... kóborog az utcákon és ahol magyar szó üti meg fülét odamegy... beszédbe elegyedik velük... hivat keres... címet gyűjt, mert „címet találni?” valahol, annak nincs meg a lehetősége. A Hajnalt olvasó lelkésztestvérei nem tudnak arról, hogy itt református missziói lelkész van, de nem erre teszem a hangsúlyt, hanem arra, hogy: *nem tartják érdemesnek a magyar református misszióhoz kapcsolni ide jövő híveiket*, pedig súlyos magyar ezrekről van szó! A magyar konzulátus néhány lelkes embere ma már segíti „cím szolgáltatással” a missziót, de ne felejtjük el, hogy az elszakított magyarjai: cseh, jugoszláv és román „nemzetiségűek”-nek vannak feltüntetve a hivatalos és illetékes közegeknél, ahol címekért kutatni amúgy sem lehet.

Akiket megismer?... *most jön a belmisszió!*... látogatni, gondozni kell, mert a legtöbbre — sajnos általánosítható, de egyetemes vonatkozásban, tehát a mi viszonyainkra is! — vonatkozik az a jelző, hogy *csak keresztlevele szerint református keresztényen*, — elkészedett fanyar életű ember. Amit személyesen elvégezni nem tud, reábizzá kis lapjára és küldi vele legszükségesebb mondanivalóit. Egy jó néhány példány jár belőle mindenfelé — Erdélybe is, de kevesen érezték meg a *tényleges* misszió iránti felelősséget (a Hajnal messzebb vad pogány népekre irányítja figyelmünket, úgy-e?!), pedig, *amíg tehetünk*, mindent meg kellene tennünk, — most egyelőre ezért a *mi* missziónkért; emellett kellene állania egyháziunknak *Cserhívőknek imádságos szívvel* s a keresztényen hit és felelősség *testekbeömlő* és támogató szeretetével, gondoskodásával és reménységével.

Azután ott vannak az északi bányavidékek (Lens, Roubais, Henin-Lietard stb.), ahol szintén nagy tömegekben élnek a magyar munkások. Ezek is, 250—300 km. távlatból a párisi ref. lelkész gondjaira vannak bízva — most ennyi elég róluk... és még az, hogy „a magukat kommunistáknak és nem kommunistáknak vallók” között napirenden a szilaj, magyaros pofozkodás. Van valaki a szenior tagok közt, aki papjuk volt — szóljon ő róluk. ő illetékesebb.

Most amikor befejezem szerény mondanivalómat látom, hogy milyen lefelé eső sorokba szakadtak szavaim — a valóság reakciója felel bennük az elgondolásokra és reményekre.

Tudom, hogy tendenciózus partikulárizmus és szűkkeblű (jónási) nációnalizmus vádja érhet; — intencióm csak az, hogy gondolkozzunk a kérdésem, — a vádat megelőző feleletem az, hogy: ezt a vádat a hódító és dicsőséges misszió reménye alatt vállalom és hordom — mindig és figyelmeztetés nélkül is — Isten előtt!!

Páris, 1930. febr. 14.

Szentes György, s. lelkész.

A külmisszió és a regáti misszió.¹⁾

Alig három éve hallani itt-ott egy-egy szót arról a felelőségről, amellyel minden keresztyén tartozik a külmisszióknak, máris kiprovokált két kis cikket,² amellyel igazolva látszik az a tétel, hogy a külmisszióval való foglalkozás nagyon is reátereli a figyelmet a belmissziós feladatokra. A két cikk a külmisszióval szemben foglal állást a regáti miszió javára. A cikkek világa, felfogása nem ujság a misszióval szembeni ellenvetések terén és hiszem, hogy nem egyedülállók lesznek köreinkben.

A belmisszió szembeállítás a külmisszióval minden hamis kiindulási pontja dacára, az így előálló probléma és annak megoldása — bevallom — nem könnyű dolog. Itt van az egyetlen kritikus és megtévesztő pont, amellyel szemben a külmisszió érzékeny lehet és ha nem elég erős az Úr parancsának való engedelmességben, gondolkodóvá és tartzkodóvá lehet, önmagát megcsúfolva és az ügyet elárulva. Az is tény, hogy itt nehézségek vannak, amelyeket letagadni és mellettük könnyelműen elhaladni nem lehet.

A külmisszióval szemben nem csak ez az egyetlen ellenvetés van, hogy t. i. először végezzük el a belmissziót, s ha aztán idehaza mindenki 100%-os keresztyén és ha van időnk és pénzünk, csak azután szabad külmisszióra gondolni, hanem egy egész sereg. Nem csak azok szoktak kifogást emelni a külmisszióval szemben, akik azt sem tudják, hogy mit jelent ez a szó: misszió, de komoly, elvi magaslaton álló keresztyének is kérdéseket állítanak fel a külmisszióval szemben. A külmisszió és a belmisszió

¹ E cikk felelet az előbbire is. Szerk.

² Az egyik cikk Bitai Pál tolla alól jelent meg a bukaresti „Egyházi Újság“ II. évfolyamának 11. számában „Először a mieinket!“ cím alatt. Nála az Ifjú Erdély külmissziós száma vált ki bizonyos gondolatokat. Kár, hogy tárgyilagosságát elveszti és az Ifjú Erdélyt állítja pellengérré. Amit a „harmadik“, a regáti misszióról ír, azt e sorok írója, sajnos, tapasztalatai alapján nagyon is aláhuzza. Szintén kár, hogy nem lát tisztán a kérdésekben és a külmisszióra való gondolást teszi felelőssé a regáti kérdéssel való nemtörődomségért. Legyen nyugodt Bitai Pál, hogy az az I. K. E., amelyik lelken hordozta és hordozza a missziói parancsot, annak gondja volt és lesz a regátra is, csak álljanak mellé ép azok, akik látják a feladatokat. Így pl. szabad adakozni az u. n. regáti missziói alapra. Az I. K. E. volt az, aki először dobta be a köztudatba a regáti kérdést, aki először beszéltetett róla és igyekszik is a kérdés megoldásán. Gondolja Bitai Pál, hogy a regáti kérdést *személytelenül* és Erdély és Királyhágó-mellék nélkül meg lehet oldani? Vagy zsinati törvényel?

A másik cikk hasonló cím alatt a Református Lelkészek Lapjában jelent meg Nagy Zoltán tollából. Cikkére megfelelt Járosi Andor a Kálvinista Világban.

szembeállításának nem elvi megfogalmazása és a külmisszióval szemben való ellenvetés megindokolása így és hasonlóképen szokott hangzani: szabad-e és van-e jogunk külmisszióról beszélni akkor, amikor egyházunk egyetemes élete súlyos próbáknak van kitéve? Amikor intézményei élete napról-napra kockán forog? Szabad-e külmisszióról beszélni akkor, amikor égőlelkű munkakerőkre idehaza is szükség van? Adhatjuk-e testi, lelki és anyagi erőinket a külmisszióra, amikor idehaza sír minden a nyomorúságtól, amikor a belmissziói munkánk is fogyatékos, amikor idehaza még a belmisszió is mostoha gyermek? Beszélhetünk-e külmisszióról akkor, amikor nincsenek szeretetintézményeink és ami van, azt is nehezen tudjuk fenntartani központilag? Beszélhetünk-e külmisszióról, amikor a falusi fiaink és leányaink a város züllött levegőjében merülnek el, amikor a regát szennyes légkörű kikötő és gyárvárosai és a főváros ezer és ezer számra nyeli református magyar testvéreinket és amikor mi még a regáttal sem törődünk és meg se akarjuk hallani a regáti munkások panaszát?

Vannak más természetű ellenvetések és kérdések is, pl.: Valóban a pogányok a mi legközelebbi felebarátaink? Hiszen az I. Tim. 5—8. is azt mondja: „Ha pedig valaki az övéiről és főképpen az ő házanépéről gondot nem visel, a hitet megtagadta és rosszabb a pogánynál (a hitetlennél). Ezek aztán szeretnek hivatkozni a Máté 10:5—6-ra: „Pogányok útjára ne menjetek be, hanem menjeteink inkább Izrael házának eltévelyedett juhaihoz.“ Habár az is igaz, hogy a Máté 28:18—20. ban a megdicsőült Úr azt mondja, hogy „Tegyétek tanítványokká minden népeket.“ Nemde hasonló a misszionáló egyház a jótékonsági dámához, aki felveszi a talált gyermekeket, de az övét elhanyagolja? Szükséges-e a misszió, amikor a munkát amúgy is deficitekkel tudják csak fenntartani? Van-e egyáltalában eredménye és értelme a misszióknak? Némi engedelményt tesznek azok, akik azt állítják, hogy szép, szép a misszió, de még nem jött el az ideje és nem is érünk reá. Majd, ha idehaza minden rendben lesz, akkor igen. Egy más szempontból kifogásolja a külmissziót az az ellenvetés, amely azt hangoztatja, hogy a mai, európai keresztyénség a maga mai, világgal kompromisszumot kötő, bűnös mivoltában ne induljon addig misszionálni, amíg a maga hitét rendbe nem hozza, amíg bünbánatot nem tart a maga bűnei felett, amíg az európai és amerikai bűnös életet, mint keresztyénséget akarja reakényszeríteni a pogányokra sok politikai érdektől hajtva, amíg az evangéliummal egyidejűleg szállítja a gyarmatokra „keresztyén“ kereskedők által az alkoholt és az opiumot.

Egészen újabb és finomabb ellenvetés az, amely a misszió idáig való munkájának egyes tévedéseit, elvi és gyakorlati tévedéseit nézve kifogásolja a külmissziót, mivel az nem járt helyes úton. Egy ilyen kifogás az utóbbi években, amikor a misszió a

modern theologia hatása alatt egy gyökeres lelki megújuláson ment keresztül, már az anachronizmus jelével bír.

A fentemlített kifogások és argumentumok nagyobb részt egészen komolyak és nagyobb részben jogosak is. Azonban minden ellenvetés magán hordja azt az emberi bűnt, hogy „az ember” mértékével akarja a maga számára megnyugtatót elintézni a külmisziót. Igen érdekes és sajtóságos az, hogy mindegyik ellenvetés a perfekcionizmus naív ábrándjából vagy az emberi ész logikai elképzeléséből indul ki. Hogy ez a kiindulási pont szemben a hittel, amely csak Isten akaratának elsőbbsége előtt hajlik meg, mennyire hamis és téves és ép ezáltal mennyire hamis útakra és következtetésekre vezet, felesleges még csak szót is pazarolni. Eltekintve attól, hogy az a balga hit, de annál inkább tapasztalható tény, hogy ember ezen a földön és ebben a földi életben tökéletes lehet, szektás tévedés és minden tapasztalat mellőzését jellemző felfogás, a misziót nem lehet az emberi kategóriák valamelyikébe beszorítani és még úgyse ezáltal igazolni vagy nem igazolni.

Akkor, amikor azt mondom: miszió, akkor azt is mondom: *Jézus Krisztus*. Ha ez a szó: miszió küldetést jelent, akkor a miszióknak van *Ura*, aki küld és van szolgája, aki engedelmeskedik. Küldő és küldött, parancs és engedelmeskedés, ezeken alapszik és nő fel a miszió. Warneck, a híres misziótheologus, azt mondja, hogy a keresztyén miszió olyan régi, mint maga a keresztyénség (habár a miszió gondolata régibb), mi ezzel szemben azt mondjuk, hogy olyan régi a miszió, amilyen régi az Istennek kijelentett ígéje. Ezért a tételünk ez: *van miszió, mert van Isten ígéje*. Mit jelent ez? Azt, amit Péter és János vallott a főtanács előtt: „nem tehetjük, hogy amiket láttunk és hallottunk, azokat ne szóljuk.” (Ap. Csel. 4—20.) Enélkül a kényszer nélkül a keresztyénség nem nyerhetett volna létalapot. A miszió tehát nem a mi önkényunktől függ, nem mi szabjuk meg annak jogos vagy jogtalan, szükséges vagy szükségtelen, időben elérkezett vagy még el nem érkezett voltát, első vagy másodrendű fontosságát, mert a miszió nem „egy” dolog a többi dolgok között és nem egy „szükséges” valami a többi szükségtelen dolgok között. A miszió nem egy vallásos sport, se nem a keresztyén élet egy felesleges járuléka, nem egy dísz, nem egy import cikk, nem egy csemege, amit akkor szedünk elő, ha idehaza már jóllaktunk, de a miszió nem is az a varázsszer, amellyel itthoni hibáinkat, hüneinket, hitetlenségünket, mintegy szépségtapasszal a világ előtt eltakarhatjuk, hanem a miszió az a lelkület, amellyel odaadjuk, meghajtjuk és megalázzuk magunkat az örökkévaló Isten, az Úr Jézus előtt és akarata előtt. A miszió „*van*” még akkor is, ha nekünk nem tetszik és nem „*kell*”.

A miszió nem keresztyén illuzionizmusból, de még csak

nem is enthusiasmból ered, hanem mögötte ott áll a megdicsőült Úr, aki így szólt: menjetek és tegyetek tanítványokká minden népeket. És ezt a parancsot sem kisebb, sem nagyobb nem adta ki, mint az, aki ezt mondta magáról: Nekem adatott minden hatalom mennyen és földön.

Ezért a misszió alfája és omegája, Jézus Krisztus. Maga a misszió se egyéb, mint az Úr Jézus munkájának a folytatása.

A misszióknak van tehát egy drága oszlopa és ez az Isten igéjének való engedelmség. Ezzel az engedelmséggel hajlik meg a Krisztus missziói parancsa előtt is. Ez a parancs korlátlan és félremagyarázhatatlan. Vele szemben semmi helye nincs a „de“ vagy „ha majd“ dacnak és kifogásnak. Nincs benne az sem, hogy csak alkalmas időben kell teljesíteni. Effélét az apostolok nem olvastak ki belőle, hanem magukat annak teljesítésére elkötelezve érezték. A zsidók között a munka még egyáltalában nem volt befejezve, mikor az evangélium hirdetése már túl a határon folyt. Pál és Barnabás is bizonyára még sok mindent tettek volna Antiochiában, mielőtt az első missziói útra elindultak volna. Ha a keresztyén gyülekezet már a kezdet kezdetén e szerint az elgondolás szerint cselekedett volna, hogy először odahaza kell mindent rendbehozni és csak azután tovább menni, akkor ma nem volnának keresztyének, de valószínű, hogy keresztyén egyház sem. Előttük csak egy lebegett: az igének engedelmeskedni. Ha a mindenkori keresztyén nemzedék azt várná, hogy odahaza ne legyenek égető kérdések és fontos feladatok, akkor soha se kerülne sor a pogány misszióra. A világban bűn is van és ezzel nem számolni egy naiv ábrándozás és irreális gondolkodás.

A misszió mindig engedelmségből indult ki. Engedelmségből lett Pál a pogányok apostola, úgyszintén apostol társai is és utánuk ezer és ezer férfi és nő, akik nem tárgyaltak testtel és vérrel, hanem csak mentek és hirdették a feltámadt Krisztust, anélkül, hogy tudták volna, hogy mit akar Isten velük és mi a célja munkájuknak.

Ezt a kényszert a misszióra nem lehet kijátszani és kifogásolni semmivel. Még pénzhiánnyal sem, mert nagyon gyenge dolog volna az Isten ügye, ha az csupán a pénztől függne. A misszióhoz Istermek lelkek, emberek kellenek, akik halálig engedelmeskednek Neki. „A misszió mindig az önmegtágadás és önfeláldozás elvén nyugszik“, mert „A missziót ember nem űzheti és mégis embernek kell űznie. A missziót a Szent Lélek űzi, de nem ember nélkül“ (Tavaszy). Egész biztos, hogy ez az engedelmség nehéz, de Pál is ment oda, ahová a parancs szólt, a pogányokhoz, anélkül, hogy patriota vagy nacionalista kifogásokat emelt volna fel vele szemben. Természetesen ez nem jelentette azt, hogy a népével szemben való kötelességét megtagadja.

Az Isten iránt való engedelmesség mindig a természet ellen megy, mindig nem természetes, mindig paradox. Mindenféle emberi tervet és gondolkozást felülmul. A misszió hatalma és nagysága épen abban van, hogy munkája az engedelmisség egy cselekedete, mely nem a láthatárokra, hanem egyedül az Isten kezére bízva magát. Hol a mi hitünk, ha mi ki akarjuk játszani az Isten akaratát? A hazai szükségek egyáltalában nem köthetnek meg senkit abban, hogy ne engedelmeskedjék az Isten parancsának. Épen így nem lehet eltiltani, a hazai szükségeket tartva szem előtt, hogy valaki ne beszéljen vagy ne igyekezzen életével szolgálni a külmissziót. Hogy ezt egyesek majmolásnak tekintik, az mit sem változtat a dolgon. Szerintünk az evangéliumnak engedelmeskedni és imádkozni és elhinni még nem a külföld majmolása.

„A keresztyénség minden vonatkozásban, úgy is mint személyes élet, úgy is mint egyházi közösség, úgy is mint világnézet és tudomány, tehát minden, ami a keresztyén név kategóriájának meghatározása alatt áll, mind misszió, mert Isten üzenetét, merőben más minőségű akaratának parancsát, mint az Ő átteremtő Igéjét, tethben megjelenő igazságát hozza ebbe a világba és ennek a világnak“ (Tavaszy). A parancs is így szól: „Ime, én elbocsátlak titeket, mint juhokat a farkasok közé“ a Mt. 10:16-ban. A misszió parancsban pedig Jézus is azt mondta: ti menjetek és ti tanítatok és ti tegyetek tanítványokká minden népeket. Tehát a misszió mögött, míg egyfelől ott áll az Úr, másfelől ott állnak azok a lelkek, akikre reábizta a misszió hordozását. Nyilvánvaló, hogy komoly evangéliumi állásponton, elvi megindokolása és megkülönböztetése semmiféle evangéliumi munkának nincsen, legyen az belmisszió vagy külmisszió, vagy tévesen az általunk használatos szóval jelölt egyházi munka. Mire való volna az egyház, ha volna külön belmisszió, külmisszió és hivatalos munka? Vagy mi mindent az emberi „muszáj“ mértékével mérünk? Minden munkának van egy feltétele és ez az Isten nekünk szóló megbízatása. Minden munka csupán a speciális megkülönböztetések jelentőségével bír, de semmi esetre sem lehet az egyiket a másik kárára kijátszani, akár idői vagy térbeli megkülönböztetést vagy rangsort állítva fel közöttük. Mindegyiknek ugyanaz a feladata, ugyanaz a kötelező volta van és mindegyiket ugyanazzal a lelkülettel kell végezni. A gyülekezet, az egyház, ha ezt kihullatja, ezt az evangéliumi létalapot, akkor az az egyház nem az egyház, a szó evangéliumi értelmében. Ez az érem egyik fele.

Most nézzük az érem másik felét. A külmisszióval szemben a hazai helyzet rövidséget szenved? Egyáltalában nem. A misszió-lelkületnek épen az a természetrajza, hogy tovább lát és amikor egy pillantásban nyilvánvalóvá válik az Isten világterve az ő

számára is, akkor nemcsak a távoli feladatokat és pedig Isten tervét látja meg ebben a világban, de intenzívebben látja meg azt a feladatot is, amely idehaza áll előtte. Vagy talán azt képzeljük, hogyha mi a misszióval foglalkozunk, akkor mindenki misszióba fog menni? Egyáltalán nem. Vagy azt képzeljük, hogyha azok, akiket az Isten külmiszióba küld, itthon maradnak, azok meg fogják váltani a világot vagy a regáti misszió kérdését megoldani? Vagy a pénz fáj, amit hívő lelkek a külmiszióra adnak? Nem szabad nekem mások terhét hordozni? A szegény asszonynak bizonyára nagyon szüksége lett volna arra a két fillerre és ő mégis a perselybe dobta. Épen azért adott ő Jézus szerint „mindent“ oda. A lupényi vasárnapi iskolás gyermeknek is nagyon szüksége volna arra a pár lejre, amit az apja véres keresetéből kap, mert hiszen testéről, ruhájáról lesír a nyomorúság, de mégis tud bőségesen gondolni azokra, akik nagyobb nyomorúságban vannak és oda tudja adni lejeit az árvaház javára, de még a külmiszióra is. Azt meg senki még nem mondta ki, nem kell belmisszió, mert külmisziózni akarunk. Korbán örve alatt csak a törvény alatt állva lehet éhezni hagyni a legközelebbieket. Legyünk nyugodtak, hogy akik a külmiszióra adakoznak, azok sokkal öntudatosabb lélekkel adakoznak a belmisszióra is. Meg kell csak figyelni a vasárnapi iskolásokat és a Sáfársági Mozgalom tagjait, akik mindkét terhet egyforma lélekkel hordozzák. Vagy talán szellemi terrorizmussal diszponálni szeretnék afelett, amit a Szent Lélek végez bennük? Akiknek telik külmiszióra, annak ad Isten lelket a belmisszió hordozására is. Ezt a kettőt nem lehet külön kezelni.

Van egy kardinális tévedésük a külmiszió kritikusainak és ez az, hogy beszélnek, legtöbbször frázisokkal, minden misszióval való foglalkozás és tanulmányozás nélkül, rendesen a mások lelkiismeretére apellálva. Beszéljünk csak egész komolyan, eltekintve a feladhatatlan bibliai alaptól, amelyet, ha a világ is összedől, fel nem adhatunk, kik azok, akik nálunk a külmisziót a lelkükön hordják? Egy pár pap, segédpap, egy pár laikus. Az egész, ha százat kitesz. Mindegyik odaadó belmissziói munkát végez. Nagyobb részük jövedelmük 10%-át is a misszió céljaira adják. Most mit akarunk ezekkel? Kényszeríteni, hogy ne engedelmeskedjenek az evangéliumnak? De, ha ők idehaza, erejükhez mérten, elvégzik égő lélekkel a munkát és ezen felül ők a pogányokat is hordozni akarják? Mi itt a baj? Erre e sorok írója nem akar nyilvánosan megfelelni.

A külmiszió kritikusai csak adjanak annyit a belmisszióra, mint amennyit a külmiszió iránt égő lelkek adnak a belmisszióra és a külmiszió kritikusai égjenek annyit a belmisszióért, mint amennyit égnék a külmisziót lelkükön viselők a belmisszióért, akkor egy hatalmas összeg állana a belmisszió rendel-

kezésére és a belmisszió se lenne csupán divat és elrendelt munka, hanem drága megbízatás. A külmisszió amellet, hogy lelket ad, nem von el olyan sok összeget a hazai feladatok teljesítésétől. Egyházi életünk sokkal több felesleges kiadásokat, hogy ne mondjam: luxuskiadásokat enged meg magának, amikor bállokra, bankettekre, feleszámú harangokra és egyébekre súlyos összegeket költ. S különben is, minden külmissziói adomány önkéntes, és Isten őrizzen attól, hogy valamikor is, annyira „támogassuk“ majd a missziót, hogy a rovatokban lenne neki helye. Végül annak van joga beleszólni épen e dolgokba, akinek filléréi vannak a külmissziós adományok között. Akinek pedig van, az hallgat.

Látjuk tehát, hogy egy csomó hamis kérdés mint vezet benünket arra, hogy nemcsak a kiindulási pontunk és az ebből következő konzekvenciánk téves és nem evangéliumi a bel- és külmisszió között fennálló kérdés megoldására, de mindegyik oda vezet, hogy tisztára személyi állásfoglalásra kényszerít és épen az evangéliummal szemben. A mi életünk kell megváltozzon, hogy a belmisszió és külmisszió munkájában halálíg tudjunk engedelmesskedni Istennek. Addig mindig is meg lesz a probléma és mindig ítéletünkkel.

Ami most ezek után a regáti missziót illeti, nézzük meg, hogy mi is a regáti misszió kérdése? Sajnos, hogy a regát az erdélyi emberek számára nincs feldolgozva. Alig két éves az a szolgálat, amit e téren a bukaresti Egyházi Újság a megindulásával valamit tett. Nagyon szükséges volna a regát rendszeres feldolgozása, az állapotrajz széles ismertetése és egyáltalában az egész kérdés, hogy úgy mondjam, teológiai feldolgozása. Erre pedig csak a regátiak alkalmasak. Mert addig, amíg azok nem mozdulnak meg és tábort nem toboroznak, akik a regátot a lelkükön viselik és ezt a tábort meg nem szervezik, addig mind várhatunk törvénycikkeket, de azok nem sokat fognak érni, pláne, ha arra gondolunk, hogy akik azt létrehozzák, talán még egy hónapig sem voltak papok a regáti gyülekezetekben.

Mi a helyzet? A regátban a háború előtt a kivándorlók között rendszeres munka folyt és ennek eredményeképp egyházközségek is alakultak. Az egész munkát a magyar állam, az egyházkerületek és egyesek támogatták. Jött az összeomlás, az egyházközségek, amelyek mint missziói egyházközségek szerepeltek eddig, most egyenrangú egyházközségekké lettek a többi romániai ref. egyházközségekkel. Pedig — némi részben csupán Bukarestet kivéve — mindeniket csak mint missziói pontot kellene kezelni, mert egyiknek sincs állandó gyülekezete. Jövő-menő emberek országúttja mindegyik város és gyártelep. Természetesen ezek az emberek már egy meglevő erdélyi vagy királyhágómelléki ref. gyülekezetnek a tagjai. A regáti misz-

szió kérdése tehát az, hogy hogyan lehetne ezeknek a lelkeknek a pásztorációját elvégezni? Mert ellekintve attól, hogy mindegyik regátban levő ref. magyar ember megkeresztelt és magát keresztyénnek való ember, a kérdés csakis a fenti lehet. De ha arra gondolunk, hogy ezek a lelkek legnagyobbbrészt távol állanak az evangéliumtól és a keresztyénségtől, akkor csak így lehet megfogalmazni a kérdést: hogy volna lehetséges ezeket a lelkeket az evangélium számára megnyerni? Hogyan tudnám őket figyelmeztetni az Isten iránti engedelmességre? S ekkor már meg is érkezünk a misszióhoz. Ennyiben jogos egy „harmadik“ misszió.

Továbbá a helyzet az, hogy ez a munka nagyon magára van hagyva, alig vannak megfelelő és állandó munkásai és teljesen támogatás nélkül áll.

Központjában megragadva a kérdés, épen az, s ezt a bukaresti vezetőség nagyon frappánsan meglátta, hogy a regáti misszió kérdése és nehézsége ottan van, hogy a regáti lelkek annak a tanubizonyságai, hogy idehaza Erdélyben és Királyhágómelléken milyen a lelki munka, milyen a nevelés, milyen a papok, tanítók, tanárok munkája. Súlyos, de való kritika. Egészen természetes tehát, hogy ilyen állapotok mellett az ideát levőknek nem fáj, hogy mi van a regátban és nem is sietnek a munka segítségére. (Lásd: Egyházi Újság II. évfolyam, 17. szám.)

A regáti misszió kérdése így mutat nekünk tükröt és ismét haza utal. Így jutunk ugyanarra a végeredményre, amelyenre e külmisszióval jutottunk, hogy t. i. nekünk kell mássá lenni, nem az egyháznak, hanem nekünk kell más lelkület. A regáti kérdés, mint olyan, nem lehet kérdés, nem száműzhetjük egy harmadik misszió súlyesztojébe. Ami kérdés benne, az a lelkület kérdése, ott is és idehaza is. Mert, akik „először idehaza“ jelszóval állást foglalnak a külmisszióval szemben, azoknak szinte hasonló mederben azt mondhatnám, hogy felesleges a regátba menni, mert itthon van a baj. Sőt akadt valaki, aki e sorok írójának egyszer azt a kijelentést tette, hogy a vezetőket kell misszionálni. Hogy ez túlfűtött kijelentés, arról felesleges beszélni, de jellemző. Tehát ne menjünk a regátba, hanem idehaza végezzük el a dolgot becsületesen. Hogy mikor végzi el a belmisszió is a maga feladatát, arról kár józan ember előtt a szót vesztegetni. De még ezt is tovább vihetném a külmisszió kritikusaiknak felfogását ad abszurdumig vezetve, mert azt mondhatnám, hogy minek megyek és másnak ígét hirdetni, mikor a családban nagy a hitelenség, vagy, minek hirdetem én másnak az ígét, ha magam nem engedelmeskedem neki?

A regáti misszió is személyes kérdéssé válik, mert minden misszió mindig az aratók kérdése. A regáti misszióhoz is először nem pénz kell, hanem emberek, lelkek kelleneek.

Hogy a regáti kérdésnek, szerintem, mi volna a gyakorlati kivezető útja, azt én most meg nem kíséreltem leírni. Arra vannak hivatottabb regáti munkások. Afelől azonban legyünk egész nyugodtak, hogy, ha nem is beszélünk a külmisszióról, az erők nem fognak a regát felé kétszeresen sodródni. Mert a misszió iránti felelősségérzet elhallgatása lelki halált, az ige megtagadását és Istennel való szembeszállást jelent. Ott, ahol nincs missziói lelkület, ott nincs élet. Ezért nincs egyház, misszió nélkül.

Aztán ne csodálkozzunk, egyetemes vonatkozásban is, nem a regát „a legsúlyosabb magyar kérdés“, hanem a színészet.

Nekünk azonban vigasztalásul egy marad:

„Tiéd az ügy, oh Jézusunk, mely lelkesít minket, és mert tiéd, úgy bizhatunk, tönkre sohasem mehet!“

Lupény.

Babos Sándor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A marosvásárhelyi nagyhét.

Nem beszámolót írok, hanem a beszámoló és saját egyéni tapasztalataim alapján elmondom azokat a reflexióimat, amelyeket bennem a nagyhét jelenségei ébresztettek és azokat a kritikái megjegyzéseimet, amelyek reflexióim nyomában támadtak.

Mint minden emberi megmozdulásnak, úgy a marosvásárhelyi nagyhétnek is voltak biztató és aggodalomra okot adó tünetei, amelyekből visszakövetkeztethetünk a romániai református egyház jelenlegi egészségi állapotára. Ma ugyan olyan világban, olyan szituációban élünk, amelyben az orvosi konsultációkat általában nem nagyon szeretjük, mert félünk attól, hogy az Uristen színe előtt, vagy legalább is a saját lelkiismeretünk előtt, kénytelenek leszünk bizonyos következtetéseket vonni le abból. Hátha ismét le kell valamiről mondani? Hátha ismét valami új feladatot kell vállalni? Hátha kiderül, hogy nem muló baj az, amely fenyeget, hanem halálos baj? ... Az emberek pedig nem nagyon szeretik, ha megszokott állapotukban, saját beképzéseikből épített otthonukban zavarják, különösképpen nem, ha szellemi otthonuk tetőzetét, vagy éppen az alapjait hontogtják.

Első dolog, ami mindenkit meglepett, az volt, hogy olyan tömegek vonultak fel, és pedig különösképpen a falusi társadalomból, amelyre még nem volt példa az erdélyi református egyház életében. Ez a tömeges felvonulás azonban nem abban találja magyarázatát, hogy Marosvásárhelyen két egyházkerület adott egymásnak találkozt. Fájdalom, a királyhágómelléki egyházkerületből alig egy néhányan voltak mások, mint az onnan felkért előadók, akik azonban személyszerint éppen azok voltak, akik anélkül is ott lettek volna. Nagy volt a távolság, vagy nincs pénz? ... Nem tudjuk az okokat, azt azonban megállapíthatjuk, hogy az akadályok legvözését kevese vállalták. Így nagyon nehezen fog menni a lelki kapcsolatok kialakulása, ha nincs meg bennünk az akadályok felett is győzedelmeskedő szeretet és akarat.

Ha a felvonuló tömegek nagyságára gondolunk, amely olyan nagy volt, hogy egyetlen templomi gyülekezés alkalmával sem fért be a templomokba, akkor viszont, mint örvendetes

tényt kell konstatálnunk, hogy *mekkora erkölcsi tekintélye van még, ebben a zilált világban is, a magyar református egyháznak*, hogy hívó szavára, a Nyárad-mentén épen úgy, mint a Maros és Küküllő völgyeiben valóságos zarándoklások indultak meg Vásárhely felé. Tanuja voltam, hogy országúton épen vasárnap reggel, a nagyhétre igyekvő vidéki székelly lovasszekerek milyen feltűnő forgalmat támasztottak. A Vásárhelyre befutó vonatok pedig minden irányból, naponként hozták és vitték, a legtöbbször csak éjszakára hazatérő szomszédfalusiakat. A nagy tömeg napról-napra növekedett, míg vasárnap már olyan nagyra emelkedett, hogy a szervezett rendtartás már alig tudott uralkodni felette.

Mint újítás jelent meg ezen a nagyhéten az egyes napok speciálizálása. Kétségtelen, van ebben az elgondolásban valami helyes, de a nagyhét már-már kialakult jellegével nem volt összeegyeztethető. Nem is vált be. Nem pedig azért, mert az egyes napi összejövetelek résztvevői nem csak azoknak a soraiból kerültek ki, akiknek az egyes napok programjai szólottak, hanem a legkülönbözőbb hivatású és a legkülönbözőbb műveltségi körökből. Így pl. — az én megállapításom szerint — a lelkészek napján összejöttek, legalább felerészükben nem a lelkészek közül kerültek ki. És így a legspeciálisabb lelkészi problémák előadását és megbeszélést hallgatták olyanok, akiket azok nem érdekeltek, de nem is minden részükben érthettek meg. De nemcsak hangzóttak el a lelkészek napján olyan megjegyzések, pl. az ígéhirdetésre való előkészület idejéről, stb., amelyek nem is valók arra, hogy nem lelkészek előtt tárgyalassanak. Én úgy látom, azt remélem, hogy a nagyhetek a jövőben, — különösen az erdélyi egyházkerület területén, — ilyen népesek lesznek, ha pedig ilyenek lesznek akkor meg nagy veszteség és nagy mulasztás ki nem használni minden jelenlévő számára, minden kínálkozó alkalmat, az Úristen dicsőségének a szolgálatára, az egyházi öntudat növelésére és a keresztyén hitben való egyetemes meggazdagodásra. A következő nagyheteken olyan előadásokat kell felvenni, amelyek vagy instruktív, vagy misszionáló természetűek, de akármelyik is legyen, minden előadásnak olyannak kell lennie, amely minden jelenlevőnek szól. Ne feledjük el, hogy Marosvásárhelyt is voltak olyan filiális, vagy épen diaszporabeli hívők, akik csak hosszú időközökben jutnak ígéhirdetési alkalmakhoz. Ilyen nagyszerű megmozdulásban pedig egyenesen csak kiváltsággéppen részesülnek. Ezeknek pedig adni kell abból, amit az Isten az Ó Igéjében adott. Ezeknek a szívét meleg testvéri indulattal kell megtölteni, hívő értelmük előtt pedig nagy keresztyén igazságokat felmutatni. Meg kell velük éreztetni, még pedig valami egészen különös módon, hogy ime! mekkora szolidaritásnak a tagjai. — A skót

egyház évi nagy gyűléseinek példájára, itt kellene felolvasni, bemutatni a különböző munkákról szóló jelentéseket. Így pl. a nagyheti tömegeket meg kellene ismertetni az iskolák állapotával, a helmissziói munkák eredményeivel. Célszerű dolognak tartanám, ha Püspök ilyenkor, e nagy tömeg előtt is, jelentést tenne az egyház állapotáról, a különböző eseményekről és változásokról. Sokszor elmondottam már, hogy a mi gyülekezeteink tagjainak a látóköre nem terjed túl a faluik, vagy a saját egyházközségi kérdéseik határain. Itt lenne a jó alkalom arra, hogy az Anyaszentegyház egészével való együvé tartozást hiveink lelkében munkáljuk azáltal, hogy őket az egyház kérdéseibe bevonjuk. A nagyheteket, két rossz kifejezéssel élve, evangelizáló és egyháziasító alkalmakká kellene tenni.

Általánosnak mondható hiánya volt a nagyhétnek a reggeli bibliatanulmányozó órák mellőzése. Ezeket, valljuk sokakkal együtt, nem lett volna szabad mellőzni. Isten Igéjével való táplálkozásnak olyan áldott alkalmak voltak ezek a korábbi nagyheteken, hogy sokan voltak olyanok, akik egyenesen ezeken az órákon vették át Istennek azt az ajándékát, amelyet Isten nekik a nagyhéten keresztül nyújtott. De volt ezeknek az alkalmaknak még egy másik, bár az előbbivel össze nem mérhető jelentősége, t. i. ezeken az órákon, az Isten színe előtt való találkozás következtében, meleg és évekre kiható testvéri kapcsolatok alakultak ki, de legalább is a nagyhetek napjai alatt az ugyanazon csoportba tartozók egymáshoz mindig közelebb állottak s személyes kérdéseiket főképpen egymás között beszélték meg.

Lapunk hivatásánál fogva, közelebről érdekel minket a lelkészek napja. Ezen a napon a helmisszió kérdése képezte a közelebbi megbeszélés tárgyát. Kiderült azonban az a szomorú tény, hogy a helmissziót illetőleg olyan nagy a tájékozatlanság, hogy egyenesen kétségbeejtő. Olyan kérdéseket, amelyeket már annyiszor megbeszéltünk s amelyeket, mint mindenki által tudottakat és elismerteket tekintettünk, — ez alkalommal, mint merőben újakat hozták ismét színre. Az volt a szubjektív érzésünk, hogy a helmissziót illetőleg még mindig körbe forgunk, mindent folytonosan újból elől kezdünk, de e munkák jelentőségének a tudatosításában és előbbrevitelében nem haladunk. Ezenkívül ugyanennek a kérdésnek a tárgyalása kapcsán meglepett a tárgyilagosság hiánya. A hozzászólások nem a tulajdonképpeni kérdésre néztek, hanem egészen szubjektív vonatkozású esetekkel pepecseltek. Néhány tiszteletreméltó elvi szempontú hozzászóláson kívül, a többi egy-egy olyan vesszőparipán nyargalt, amelynek semmi köze nem volt a tulajdonképpeni kérdéshez.

Nagy kár volt, hogy a második kérdést, a lelkipásztor tanul-

mányairól szólót, már nem tudtuk megbeszélni. Ennek a kérdésnek a gyakorlati vonatkozása pedig igazán nagybecsű eredményekre vezethetett volna.

Az egész nagyhétre vonatkozólag az a javaslatunk, hogy a szolgálati körök szerinti speciálizálást végezzük más-más időben tartandó konferenciákon, a nagyhétet pedig tartsuk fenn az egész romániai magyar református egyház nagy seregei számára.

T. S.

A jugoszláviai kultusztörvény.

Az utódállamok közül Jugoszlávia rendezte legkésőbbre a kisebbségi egyházak jogi helyzetét az ez év április 16-án szentesített törvénnyel, mely a már akkor életben volt diktatórikus minisztérium által készült, az érdekelt egyházak vezetőinek meghallgatásával. Ez a törvény azért is érdekes, mert csak a két protestáns egyházzól, az ev. ker. és a református keresztyén egyházzól szól, külön törvénnyel, tehát bizonyos pontokon kivéve ezeket az általános rendelkezések alól.

A törvény 32 §-ból áll. Először megállapítja, hogy két ág, ev. egyház van: szlovák és német, míg egy református egyház, melyben az összes református hívők helyet foglalnak faji és nyelvi különbség nélkül. Az evang. egyházaknak jogukban áll egy szövetségbe tömörülni. Biztosítja a szabad vallásgyakorlatot nyilvános formában s jogot ad az egyházalkotmány megalkotására (2. §). Biztosítja az önkormányzatot, azzal a megszorítással, hogy vagyonukat alapelveik szerint az állam felügyelete mellett kezelik (3. §). Az egyházi önkorm. testületek vagyona érinthetetlen, csak törvény által előírt kisajátítás útján vehető el. Az állami főszámvevőszék fel van hatalmazva, hogy az egyházi vagyonkezelést ellenőrizze (5. §). Megállapítja az egyházak jövedelmi forrásait, melyek közé be van véve az állandó államsegély is, melyről a törvény úgy intézkedik, hogy az külön rendelettel fog megállapíttatni a tényleges szükségletek és az 1930—31-iki fizetések alapján, a hívek számaránya szerint. Ugyanez a § rendelkezik arról, hogy „azon politikai községek, melyek költségvetésükben vallási célokra állandó segélyt vesznek fel, kötelesek az ilyen segélyt arányosan biztosítani úgy az ág. hitv. ev. ker. egyházközségeknek, mint a ref. ker. egyházközségeknek, melyek területükön vannak“ (6. §). A következő § intézkedik afelől, hogy az egyházak hívei kötelesek egyházi adót hordozni a megfelelő egyházi alkotmány rendelkezései szerint, de pótdadó kivetésére az egyházi testületek csak akkor jogosultak, ha a rendes adók

nem fedezik a szükségleteket s ha ezen kivétést, amennyiben az az állami adó 10%-át felülhaladja, a pénzügyminiszterium jóváhagyja. A 9. § feljárnja, hogy e pótdót az állami közegek az illető egyházak számára felhajtják. Biztosítja a törvény az anyanyelv használatát az egyház belső igazgatásában, míg az állami hatóságokkal a levelezés az állam nyelvén történik (11. §). Biztosítja az egyházi hatóságok és intézmények számára a postai portómentességet (12. §), az egyházi rendelkezések végrehajtására a hatóságok adminisztratív segítségét (13. §), az egyházi ünnepek megtartását, melyek közé a reformáció ünnepe is fel van véve (14. §). Kötelezi az egyházat, hogy a „legfőbb egyházi előljáró választását a kormánynak bejelentse, amelyet a király, a legfőbb világi előljáró választását pedig az igazságügyminiszter erősíti meg“ (16. §). Kimondja, hogy az egyházközség lelkészei csak olyanok lehetnek, akik beszélik azt a nyelvet, mely legálább is a többség nyelve az egyházközség tagjai közül, kivéve, ha a lelkészt az egyházközség választotta s a választást az igazságügyminiszter megerősítette (17. §). Idegen állampolgárok csak miniszteri engedéllyel viselhetnek lelkészi állást. Becstelen természetű bűncselekmények miatt elítélt, vagy vizsgálat alatt álló egyének nem választhatók, illetőleg nem folytathatják hivatalukat (19. §). A nevezett egyházak hívei vallásukkal ellenkező munkák végzésére nem kötelezhetők (22. §). A 23. § a vallástanítást engedi meg az összes állami és magániskolákban, de a tervet erre a miniszter írja elő az egyházi előljáróság előterjesztése alapján. Állami népiskolákban lelkész, vagy képesített hitoktató vezetheti, ezeket a közokt. miniszter nevezi ki az egyházi hatóság előterjesztésére. A magániskolákban az igazgató nevezi ki. Az egyházi hatóság megvonja az engedélyt az olyan hitoktatótól, aki a vallást nem az egyház hite szerint tanítja, vagy életével és munkájával nem felel meg. A lelkészképző iskolák teljesen az egyház felügyelete alatt állanak, a minisztérium a főfelügyeleti jogot gyakorolja. Míg ilyenek nincsenek, meg van engedve a lelkészek külföldön való képzése (24. §). A 25. § megengedi, hogy a külön nyelvű egyházközségek külön esperességeket alkossanak (25. §), de ahol a hívek egyharmada más nyelvet beszél, azon a nyelven is kell istentiszteletet tartani (26. §). Ha a más nyelvű hívek eltávoznak, vagy külön egyházközségben tömörülnek, öt évig kötelesek régi egyházuk terheit viselni, de a templomot is használhatják, míg újat nem építenek (27. §). A 28. § kötelezi az egyházakat, hogy két éven belül egyházi alkotmányukat megalkossák s azt az igazságügyminiszterhez beterjesszék. A következő §§-ok záró és végrehajtási rendelkezéseket tartalmaznak.

Röviden egy pár megjegyzést téve erre a törvényre, megállapíthatjuk, hogy sok tekintetben előnyösebb a mienknél. Már

az, hogy külön rendelkezés szól a két prot. egyházzól, lehetővé tette sok olyan rendelkezés megtételét, melyet a mienk. természeténél fogva mellőz. Jellemző, hogy ez a törvény mindenütt egyházakról beszél, szemben a mienkkel, mely kultuszokat említ, hogy az egyház alkotmányát említi, ahol a mienk csak szervezeti szabályzatnak nevezi az egyház törvényeit, nagyjelentőségű az egyház ünnepeinek törvénybe iktatása, s itt különösen az október 31-ike elismerése, mellyel az összes utódállamokban az első ilyen határozott rendelkezés történt ezen a téren. Kedvezőbb a törvény a mienknél abban is, hogy hiányoznak benne olyan korlátozások, melyek a román kultusztörvényben benne vannak, mint az egyházak által kiadott rendeletek kormány által leendő felülvizsgálatáról, a külföldről kapott pénzadományok ellenőrzéséről stb. Általában azt mondhatjuk, hogy a törvény ezekben a vonatkozásokban nagyon méltányosan bánt el a protestáns egyházakkal. Vannak azonban a törvénynek hiányos és kedvezőtlen pontjai is. Hiányos benne az iskolai hitoktatás nyelvének tisztázatlansága, mely épen abban az államban szomorú precedensekből tudjuk, hogy szükséges lett volna, egyáltalában a hitoktatók helyzetének bizonytalansága, az államsegély mértékének szintén bizonytalan megállapítása, azaz meg nem állapítása, a vallástanítási tantervnek a miniszter hatáskörébe való utalása az egyszerű felülvizsgálat helyett. Természetesen, ezek mind olyan kérdések, melyek súlyos, vagy könnyebb volna a törvény végrehajtásának a szellemétől függetlenül ismerjük a törvényalkotás azon módszerét, mely mindig helyet akar engedni a végrehajtás lehetőségeinek, ezért a törvényben egy csomó bizonytalanságot hagy. De ha az az általános jóindulat, ami a törvény többi részeiben nyilvánul, a végrehajtásban is meg lesz, jugoszláviai testvéreinknek nem lesz okuk e bizonytalanságok felett keseregni.

Mememlítjük még azt is, hogy az 1930—31-re szóló állami költségvetés szerint az egyházi szükségletek szerint megállapított s az egyházak számára felvett államsegély a következőképen van beosztva: * a pravoszlav egyház évi 42.518.892 dinár, róm. kath. egyház 31.561.852 dinár, ókath. egyház 361.520 dinár, a két prot. egyház 1.444.000 dinár, a muzulmánok 14.731.158 dinár, a két zsidó egyh. 1.131.220 dinár. A két prot. egyház segélyéből a következő fontosabb címek fizettetnek: evang. püspök 10.000, ref. esperes 7.200, lelkészek 202.000, drágasági pótlékok 827.600, lelkészözvegyek 12.000, theologusok 80.000, ref. zsinattartásra 50.000, irodai segély 18.000 dinár.

I. L.

* Harangszó, Novisad, 1930. 6. szám.

A skót egyház kontinentális bizottságának 1929. évi jelentése.

A múlt évben egyesült két skót egyháznak két fontos bizottsága volt az, melynek most már egyesített jelentését olvashatjuk, a kontinentális bizottság és a más egyházakkal érintkezést tartó bizottság jelentését. E bizottságnak két feladata van: egyrészt gondozásban tartani a kontinens minden részén elszórtan nagy számban élő skót reformátusokat, másrészt fentartani az összeköttetést a testvér református egyházakkal, figyelemmel kísérrni azok életét és nehézségeit, mely figyelemnek a mi egyházunk is sok áldását látta az utóbbi nehéz évtizedben.

A jelentés először a más országokban élő skót reformátusok helyzetével foglalkozik, akiknek összetartására az egyes helyeken fentartott istentiszteleti helyeken kívül levelezés, az otthoni egyház életéről szóló értesítések szolgálnak. Külön gyülekezetek vannak más országokban, ahol rendszeresen tartanak istentiszteleteket: Olaszországban 7, Csehországban 1, Svájcban 3, Belgiumban 1, Franciaországban 5, Portugáliában 1 helyen, ezenkívül három svájci nyári állomás.

A bizottság feladata fentartani a kapcsolatot a kontinentális testvéregyházakkal is, ami két formában történik. Először úgy, hogy ez egyházak életéről és viszonyairól állandó értesítéseket kap a bizottság, melyek a jelentésben közölve is vannak, s itt olvashatjuk a jelentéseket az Európai Segélyiroda, a valdens egyház, a görög ref. egyház, romániai, jugoszláviai, magyarországi, csehszlovákiai magyar ref., a cseh testvérek, a litván ref. egyházak, az orosz protestánsok, a svájci egyházak, a belgiumi protestántizmus, a franciaországi prot. és a spanyol evang. egyházak állapotáról.

A másik mód a testvéregyházakkal való kapcsolat fentartására a személyi kapcsolat, melyet ezen egyháznak a skót egyház közgyűlésére küldött képviselői és a skót egyház theol. főiskoláin tanuló kontinens-i hallgatók által tartanak fenn. A skót egyház 1930-ban a következő egyházakhoz küldött képviselőt: angol presb. egyház, walesi presb. egyház, norvég ev. egyház, valdens egyház, francia ref. egyh. és a belga ref. egyházakhoz; viszont látogatókat fogadott az angol presb., ir presb., magyar ref. és a francia ref. ev. egyházak nemzeti szövetsége részéről. Idegen nemzetiségű tanulók voltak a skót theol. főiskolákon: olasz 4, német 2, magyarországi 5, francia 1, cseh 2, erdélyi 1, ami azt mutatja, hogy az összesen 15 idegen theologus közül magyar református 6 hallgató volt, tehát az egésznek szinte fele. A jelen iskolai évre legalább 10 diákot várnak Svájcban, Magyarországból, Franciaországból, Olaszországból, Németországból, Csehországból és Spanyolországból.

Kapcsolatban van a skót egyház a Hit és Rend világszövetségével, s különösen a Presbiteri Világszövetséggel, melynek munkájában tevékeny részt vesz.

Végül érdekes egy pillantást vetni a bizottság számadására, hogy lássuk azokat a pénzbeli eszközöket is, amelyekkel dolgozik. Ez a számadás e jelentésben még külön tünteti fel az Egyesült Skót Szabad Egyház és az Államegyház bevételeit és kiadásait erre a célra. Az összes bevételek az államegyháznál 1.334 fontra (egy font 813 lei), a szabad egyháznál 10.356 fontra rugnak. E bevételekből az államegyháznál a gyülekezetek adománya 799, külön adományok 100 fontot tesznek ki, az Egyesült Szabad Egyháznál a gyülekezetek 2.000, az egyes kontinentális állomások 4.900 fonttal járultak hozzá ehhez a célhoz. A kiadások összege az államegyháznál 899, a szabad egyháznál 9.977 font volt, melyből az államegyház külföldi diákok segélyezésére 264 fontot, a szabad egyház 650 fontot költött. Itt szerepelnek a külföldi egyházaknak adott segélyek is, melyekben részesültek a következők: Belgium 150, Csehszlovákia 221, Franciaország 211, Görögország 20, Olaszország 439, Litvánia 20, Lengyel-ukraina 25, Spanyolország 42, mások 250 font segélyben.

E jelentésből sok minden mellett megláthatjuk azt is, hogy a skót egyház csakugyan a legjobb és az evangéliumnak legmegfelelőbb módon ápolja a testvéri közösséget más egyházakkal, mikor állandó kapcsolatot tart fenn velük, s támogatást is nyújt nekik. A mi elmaradottságunknak és öntudatlanságunknak egyik oka az, hogy elzárkózunk a magunk bajai közé s azt hisszük, hogy jobban el tudjuk viselni azt, ha minden érdeklődést és részvétet a saját nyomorúságunknak tartunk fenn. Szükséges volna, hogy tovább is tekintsünk ezeknél, azokra az egyházakra, melyek sokkal nagyobb szegénységben és nyomorúságban vannak, nem is említve azt a még nagyobb kötelességet, hogy törődünk kellene más országokban egyedül és szórványosan lakó magyar ref. testvéreinkkel, akik idegen népek és egyházak között vesznek el nemzetük és egyházuk számára. A regáti reformátusok iránti közömbösség szomorú bizonyossága annak, hogy aki más-sal nem törődik, annak Isten sohasem fogja megadni a módot arra, hogy saját nehézségein keresztüljusson.

I.

A Presbiteri Világszövetség kontinentális konferenciája.

Ez a konferencia ez évben a németországi *Elberfeldben* zajlott le, mely város és az egész vidék különösen arról nevezetes, hogy ezen a területen fekszik a Hannoveri Landeskirche, mely

az egyetlen református Landeskirche egész Németországban. Maga az elberfeldi egyház is nagy múltra tekinthet vissza, különösen három neves igehirdetője: Kohlbrügge, Krummacher és Geysler olyan theol. iránynak voltak képviselői, mely a legliberálisabb időben is megmaradt a reformáció ősi orthodox öröksége mellett. Ma mindkét egybeépült város: Barmen és Elberfeld, hatalmas ipari központok, szociáldemokrata és kommunista törekvések egyik legerősebb fészke.

A gyűlés résztvevői a kontinens ref. egyházak közül kerültek ki. Képviselve volt a skót református, a skót szabadegyház, az ir presbiterianus, svájci, angol presbiterianus, belga evang., belga missziói, csehszlovák, hollandiai hervormde (állami) egyház, francia, magyarországi, jugoszláviai, romániai, csehszlovákiai magyar ref., olasz valdens, lengyel ref., görög evangéliumi, litván ref., német ref. egyházak, összesen 38 tag. Ezenkívül más egyházak képviselőiben és pedig a Német Ev. Egyházsövetség, a Rajnai Egyház, a Hannoveri ref. egyház és néhány egyetem, a heidelbergi, erlangeni és bonni egyetem képviselői. A gyűlések az elberfeldi főpolgármester által adott fogadtatással kezdődtek, az elberfeldi Stadthalle vörös termében folytak le. A Világszövetség részéről jelen volt s a tárgyalásokat fáradhatatlanul és nagy szeretettel vezette dr. Curtis edinburghi egyetemi tanár, a Világszövetség Keleti Osztály elnöke, vele együtt dr. Simpson, a kontinentális bizottság elnöke volt jelen a vezetőségből.

Az első este, szeptember 8-án, az egyik ref. templomban templomi ünnepély volt, melyen egyik oltáni lelkész, Klugkist Hesse, elevenítette fel szép előadásban a három nagy református férfi: G. D. Krummacher, H. Fr. Kohlbrügge és P. Geysler emlékét, kik közül az első az atya, a második a tudós, a harmadik a pástor munkájával állott a gyülekezet élén, mindhárom képviselve a reformátori orthodox irányt. Másnap, szept. 9-én d. e. volt a megnyitó gyűlés, melyen Curtis megnyitó szavai után a más egyházak képviselői üdvözölték a konferenciát, dr. Burghardt a német ev. egyházsövetség és az Oberkirchenrat, Dr. Stoltenhoff generalsuperintendens a Rajnai egyház, dr. Wolff ugyanennek a Provinciális zsinata, D. Dr. Hollweg a hannoveri Landeskirche, Kopf konsistoriumi tanácsos a westpfali Provinciálkirche nevében; majd ugyanezen nap délutánján Bauer a heidelbergi, Weber a bonni egyetem, Besselar a Délafrikai Kálvinistaszövetség részéről. Az első nap délelőttjén is, a délutánján is két előadás szerepelt.

Az első előadás D. Dr. Bredt volt marburgi professzor, most igazságügyminiszter, részéről hangzott el: *A német prot. egyházak politikai és egyházi állapota* címen. Németországban még ma is 28 különböző prot. egyház van, bár az összes prot. egyházak egy szövetségbe tömörültek. Vannak közöttük püspöki, vannak

konzisztoriális és van egy presbiteri szervezetű egyház. Az alkotmány az egyházak (vallásos közösségek) szabadságát elismeri. Poroszország és Bajorország konkordátumokat kötöttek a kath. egyházzal s utóbbi hasonló szerződésben biztosította a prot. egyházak jogait, Poroszországban ez még nincs elintézve. A vallás-tanítás a nem felekezeti iskolákban rendes tárgyként van felvéve s a felekezeti iskolák felállítására megengedtetik. Az új német birodalomban a vallás és egyházak szabadsága biztosítva van, az egyházaknak kell most gondot viselni magukra. A református gyülekezetek különféle helyzetben vannak, vagy az egyesült egyházakban vesznek részt, ilyen van 26 Landeskirchében vagy külön gyülekezetekben, mint Szászországban, vagy külön Landeskirchét alkotnak, egy helyen, Hannoverben.

A másik előadást *Kolffhaus* vlothoi lelkész tartotta ezen a címen: *A theol. discussió jelenlegi helyzete Németországban*. *Kolffhaus* már ismerjük, mint a Kuyper életrajza megíróját és a dialektikai theologia erélyes védelmezőjét és ez előadásában határozottan vallott színt ismét e theologia mellett. A dial. theol. úgy tekinthető, mint amely a megrekedt theol. kutatást helyes irányba mozdította. A gondolkozás változásának a következő főpontjai vannak: 1. A modern theol. nem ismétlése a ref. igazságainak, hanem annak gyümölcseit a modern élet problémáin akarja érvényesíteni. 2. Az új theol. irány a tapasztalat helyett az ígére helyezi a ker. hit és theologia alapját s a keresztyénséget kiveszi a többi vallások közül. 3. Ezért a ker. theologia első kérdése a kijelentés kérdése, mely Isten önmagáról az ígében történő kijelentése. Isten maga lép be a történetbe egyszeri és nem ismételt módon a testté lett ígében. 4. Így nyeri vissza a hit a maga igazi jelentését, mert a kijelentésben Isten személyes döntésre hív fel. Így a hitnek nem a mikéntjére, hanem a mijére esik a súly, így a dial. theol. ellensége minden fideizmusnak. 5. Jellemző az új theol. irányra, hogy az Istent és embert két ellenkező világnak nézi, melyeket a kegyelem által a megigazulás hoz közel egymáshoz. Így a haladásban vetett hit, mint a Bibliával ellenkező, elesik. 6. Új érdeket nyer így a megszentelődés kérdése, azaz az erkölcsstan, melyből hiányozva az az alapgondolat, hogy az a folytonosan tökéletesedő emberről szóló tan, a dogmatikához kapcsolódik. 7. Az exegesis is új jelentőséget nyer, mert a technikai felkészültség mellett az exegétának a Lélekkel szemben való engedelmességre van legfőbb szüksége. Az előadás pár hozzászólást váltott ki, különösen *Eeckhof* leideni professor részéről, míg az előadás határozott, mondhatni erélyes hangja s beállítása még több napon át éreztette hatását a többi előadók fejtegetéseiben előforduló utalásokban a dial. theológiára.

Ugyanezen nap délutánján *Lang* professzor tartotta meg előadását *Oecumenikus áramlatok a német református protestantiz-*

musban címmel. A részletes előadás kitért e mozgalmak egész történetére. 1. A reformáció idejéből említette a Bucer kísérletét, majd Kálvint, aki szintén reménykedett egy unió létrehozásában. 2. Az orthodoxia idejében a Pareus Dávid Irenicumát és a skót Duraeus törekvését, melyet a számban kisebb német református-ság nagy készséggel fogadott. 3. A 30 éves háború és az angol forradalom után a német reformátusok egységvágya csak egy közvetítő törekvéssre szorítkozhatott a nyugati külföldi prot. és lutheranizmus között, minő volt a hugenották és más üldözött egyházak segítése s állandó kapcsolat tartása a keletfriziai, az alsórajnai és hollandi egyházak között. Ennek köszönhető az alsórajnai egyház kifejlődése. A nyugatnémetországi ref. egyház a pietizmussal szintén oekumenikus törekvéseket rejtett magában a protestantizmuson belül, az angol Perkinstől kiindulva e pietizmus egyik ága a német ref. egyházhoz nyulik át. 4. A 19. században a legnevezetesebb ilyen törekvés az unió Poroszország, Nassau, a bajor Pfalz és Baden területén. A porosz unió tendenciája lutherizáló volt és maradt, ennek dacára a Reformierte Bund von Deutschland, mely 1884-ben alakult, áll az unió mellett. A német ref. egyház jelszava mindig ez volt: unió az evangéliumban, de éles ellentétben állott mindig Rómával.

Szeptember 10-iki gyűlés tárgysorozatán az *Egyházak jelentései* szerepeltek. Mivel nincs terünk itt ezeket részletesen ismertetni, csak elsoroljuk a jelentést tevő egyházakat és azok képviselőit: A skót egyház részéről *dr. Simpson* edinburghi professzor a most már egyesült egyház nevében tette meg jelentését, *dr. Anderson Scott* cambridgei professzor az angol presbiteri, *Ágoston Sándor* főesperes a jugoszláviai magyar, *dr. Imre Lajos* a romániai magyar, *Miegg* az olasz valdens, *Cramer* utrechti professzor a hollandiai államegyház, *Prudky* olműtzi lelkész a csehszlovák, *Balogh Elemér* püspök a csehszlovákiai magyar, *Thiébaud* neuchateli professzor a svájci szabad egyház, *Busé* lelkész a belga evang., *Forgács Gyula* sárospataki lelkész a magyarországi, *Longinides* lelkész a görög ref., *Skierski* konzisztoriumi tanácsos a lengyel, *Häinisch* a poseni Unitätsgemeinde, *Royer* esperes az ukrainai mozgalomról, *Jakubénus* esperes a litván egyházzól tették meg jelentéseiket. Hozzászólást ezek közül az angol egyházban a Rómával rokonszenvező mozgalom mértéke kérdésén kívül a romániai jelentés váltott ki, mellyel kapcsolatban *Curtis* elnök felhívta a figyelmet arra, hogy a romániai ref. egyház, melynek sok nehézsége mindenki előtt közismert, s melyről el lehet mondani, hogy nincs egyház, mely a történelem folyamán és most annyit szenvedett volna s melyet nehézségeiben saját maga is látott, most egy külmisziói munka megindításán gondolkodik s ezzel mindenki bámulatát kihívhatja azon egyház iránt, mely ilyen szép és áldott munkát végzett eddig is. Hosszabb hozzászó-

lást váltott ki az *ukrainai* mozgalomról szóló jelentés, mely 1925. óta szép haladást tett, noha a gör. és róm. kath. egyház ellenséges magatartásától állandóan szenved. Ezzel kapcsolatban *Keller* Adolf utalt rá, hogy ezen mozgalom főnehézsége, hogy nincs iránta elég érdeklődés, ezek dacára a Középeurópai egyházi Segélyiroda állandó gondozás alatt tartja. Szó volt róla, hogy a szekták erős térhódítása is veszélyes, melyek Keleteurópát miszsiói területnek nézik s az orthodox egyházban is nagy tért nyernek. Oroszországban az állapotok tragikusak, nagyon kevés ref. egyház van itt s azok is egészen csendben kell, hogy dolgozzanak. Délországban van egy ref. gyülekezet, mely évek óta nem képes lelkészt kapni s ott a hívek végzik az istentiszteletet s ők látnak el mindent. Egy lelkészt csak nagy nehezen lehetett a Vörös Kereszt útján kimenteni a hatóságok kezéből. Szükség volna egy Keleti Intézetre, mely a keleti protestántizmus kérdéseit rendszeresen tanulmányozná s egységes prot. világpolitikát alakítana ki. Még *Simpson* professzor szólott hozzá nagyon érdekesen ehhez a kérdéshez.

A következő nap, szept. 11-én délelőtt egy theol. konferencia volt, melynek vezető előadását *D. K. Müller* erlangeni professzor tartotta ezen a címen: *A ref. theologia, mint a tiszta evangélium öre*. Azt a szolgálatot, amit a ref. theol tett a következőkben találja. 1. A biblicizmusban, mely a theológiát Istennek az Írásban adott kijelentésére építi. Hogy ez milyen komoly dolog, mutatja, hogy a Barth hatása azért olyan nagy, mert ezt hangsúlyozza. 2. A másik a megigazulás kérdése, melynek az embertől való független voltát Luther olyan erősen hangsúlyozta s most a kálvinizmus hangsúlyozza, amiért azt lehet mondani, hogy a kálvinisták az igazi lutheránusok. A megigazulás nem orvosi, hanem jogi aktus, nem javulás, hanem felmentés. 3. Az üdv elsajátítására nézve a synergizmussal szemben a Pál és János energizmusát hangsúlyozza a kálvinizmus. Itt a praedestináció kettős és particuláris formája helyett a bibliai universalis formára kell térni. 4. A negyedik szolgálat Isten föltétlen uralmának kiemelése az üdv birodalmában, mely Istent az üdv egyedüli szerzőjét, Krisztust, az Isten országa Királyát s az egyházban a szentek egységét vallja. 5. Végül eszerint az egyéni hit objektív valósággal van körülveve, de az egyén számára az Isten abszolút felfogása lehetetlen, ahol ilyen törekvés van, az bálványimádásra vezet. Ebből következik a látható és láthatatlan egyház különbsége, az ige teljes felfogásának képtelensége az Írásban, és a szákramentumban a Krisztus jelenlétének ref. felfogása. Ez a tétel: finitum non capax infiniti, irányul az americanizmus ellen, mely a földön maga akarja felállítani Krisztus tökéletes országát és a perfectionizmus ellen, mely tökéletes ker. élet lehetőségét vallja. Hogy ennek igazságát meglássuk, nem szükséges a dial. theologia.

A hozzászólások közül *Martin* svájci lelkész a kath. tannal szemben világitotta meg a kérdést, *Henderson* aberdeeni tanár a ref. theologia feladatát a theocentrikus theologia hangsúlyozásában, a Biblia jelentőségének kiemelésében, a többi tudományokkal való viszony szolgálatában látja; *Maclean* edinburghi professzor az egyházi élet mélyebb alapokra való fektetését hangsúlyozza. *Csikesz* debreceni professzor a theologia jelentősége helyett az evangélium jelentőségét hangoztatja. Nem a theol. a fő, hanem a vallás, követeli a forrásokhoz való visszatérést, kifogásolja a tételt magát, mert szerinte a theologia luxus, az ev. a kenyér, melyre föltétlen szükség van. *Cramer* utrechti professzor három dologra utal: a kijelentés történetileg nem vezethető le, nem valami adott és készen levő valami; a Biblia tekintélyének kérdésében Kálvin szerint ez a tekintély a Szentlélek bizonyágtételén kívül a gyülekezeti igehirdetésre is támaszkodik; az egyházra vonatkozólag Kálvin azt tanítja, hogy az Isten országa ott van, ahol az egyház és nem tesz különbséget látható és láthatatlan egyház között.

Úgyanezen nap délután egy kirándulás volt *Fliedner* Theodor által alapított és ma is álló hatalmas *Diakonisszaképzőbe*, *Kaiserswerthbe*, mely intézet a német pietizmus egyik leghatalmasabb alkotásai közül való és nagyarányú intézményeivel (csecsemőotthon, gyermekkert, árvaház, nép- és középiskola, háztartási iskola, magasabb leányközépiskola, kórház, könyvkereskedés, küldetésügyi munka stb.) 1497 diakonisszát foglalkoztatott különböző munkaterületeken s körébe 66 német és 41 más diakonisszaház tartozik, 31.958 testvérrel, akik összesen 11.245 munkaterületen dolgoznak.

Szept. 12-én volt a konferenciának a Világszövetség szempontjából legfontosabb napja, mely a következő kérdéssel foglalkozott: *A Szövetség iránti érdeklődés növelése a kontinensen*. E kérdésről szóló előadásban *Thiébaud* professzor egy kontinentális bizottság megalakítását javasolja, mely a brit tagozaton kívül működne. *Forgács* Gyula a megszervezés szükségére mutat rá, egyik oldalán a római egyházzal, másik oldalán az atheizmussal szemben. *Miegyi* szükségesnek tartja a Szövetség céljainak ismeretét az egyes egyházakban s hogy minden egyház tegyen annyit a Szövetségért, hogy saját tagjaiban fenntartja az érdeklődést a világhálvinizmus kérdései és más egyházak iránt. *Hollweg* superintendens a belső munka fontosságát hangsúlyozza. *Keller* nem helyesli, hogy a kontinentális egyháznak külön tagozatot alkossanak, mert ez gyöngíti a Szövetség munkáját. Ilyen értelemben szól *Webster* is és többen. Kialakult az a vélemény, hogy a kontinentális egyházaknak közelebb kell egymáshoz jutniok s az egész Szövetséghez is. Igyekezni kell az egyes egyházak körében s tagjai között ismertetni a Világszövetség munkáját és feladatait.

E fontos kérdésben kétségtelen, hogy a mi romániai egyházunknak érdeke az, hogy a Szövetség kontinentális egyházai ne szakadjanak el a brit egyházaktól, melyeknek eddig és ezen konferencián is olyan sok szeretetét tapasztaltuk, mely szeretethez hasonlót sajnos a többi kontinentális egyházak részéről nem tapasztaltuk ilyen mértékben.

Ugyancsak délelőtt a *Diákcseré* kérdése volt felvetve, *Keller* professzor előadásában, aki megemlítette, hogy a Zentralstelle évente 120 ösztöndíjat oszt szét ref., luth. és methodista egyházakban, sőt ahol nagy szükség van, az orthodox egyházakat is segíti, különösen két ponton, a bibliaterjesztés és az orthodox egyházban nagyon fellendült theologiai kutatás terén. A diákcseré egyik nehézsége a nyelvkérdés, a másik a theol. előképzés, mely sok helyen hiányos. Fontos érdek, hogy a diákok ne csak egyetemre menjenek, hanem azon a helyen otthont is kapjanak s hogy az illető egyház életét is megismerjék. *Webster* úgy látja, hogy ez a dolog nem halad kellőképpen. 1843—1929-ig a Skót Egyesült Szabad Egyház 800 diákot helyezett el, mely nagyon áldásos munka volt úgy az odamenők, mint a skót diákok és az egyházak közti kapcsolat fenntartása szempontjából. Szükséges lenne megismerni a kisebb egyházak nyelvét is, pl. magyar theol. és egyházi munkákat lefordítani angolra. *Cramer* kiemeli, hogy a diákokat főképp tud. képzés szempontjából kell Hollandiába küldeni. *Goeters* bonni prof. azt óhajtja, hogy a külföldi egyetemre menő diákokat az egyházuk lássa el ajánlólevéllel, hogy segítségükre tudjanak ott lenni a tanárok. *Schröder* szerint helyesebb lenne már végzeteket s nem fiatal diákokat küldeni külföldre. *Kuntz* strassburghi lelkész felhossa, hogy a magyar hallgatóknak az a nehézségük, hogy otthon még vizsgákat kívánnak tőlük és így azzal kénytelenek foglalkozni. *Csikesz* is helyesli, hogy már vizsgálatot tettek menjenek külföldre. *Hesse* ismerteti az elberfeldi Predigerseminar helyzetét, mely vizsgálat után vesz fel, s melyben először egy magyar fiú volt, majd egy skót stb. Kéri, hogy ezután is küldjenek oda hallgatókat.

Délután az utolsó konferencia következett: *A nő közreműködése a Szövetség munkájában*, melyet *Paul* belfasti theol. igazgató vezetett be *Hamilton* skót lelkésszel együtt. *Hamilton* rámutatott, hogy már régebben felmerült ez a gondolat s szóba került az az óhajtás, hogy az 1933-ban tartandó konferenciára a kontinentális egyházak női biz. tagokat is küldjenek. *Paul* igazgató, kinek felesége egyike a legagilisabb szervező és vezető tagoknak az egyházában, különösen a nők lelkészi képezésének érdekében száll sikra, mely az ir. presb. egyházban már odáig jutott, hogy segédlelkészi szolgálatra alkalmazzák, sőt a missziói területeken önállóan is dolgoznak. A kérdésre vonatkozólag fontosnak tartja, hogy a helyi egyházak szervezzék meg a nők munkáját s

ébreessenek érdeklődést köztük a Szövetség iránt s így építsék ki a nők képviselőit a Szövetségben. A hozzászólások során sokat foglalkoztak a *nők lelkészi képezésének* kérdésével. Hesse azt az álláspontot foglalja el, hogy mint a porosz unió zsinata határozta, ne engedjék a nőket lelkészi szolgálatra, csak betegápolásra és diakóniára, ezt a véleményét bibliai erősséggel és a ref. hitalapra hivatkozással próbálja támogatni. A megbeszélés, bár részletesen ebben a kérdésben nem ment bele vitába, mégis megmutatta, hogy a legtöbb egyházban a nők presbiterré választásába belementek, sőt egy szabad egyházban Svájcban a lelkészi képezés előtt is meg van nyitva az út. Curtis prof. említett egy leányt, aki az edinburghi egyetemen megszerezte a theol. baccalaureatust. A Szövetség most még nem látja módját annak, hogy munkájában a nőknek nagyobb szerepet adjon, annyival inkább, mert e tekintetben még több egyháznak aggodalmi vannak. A belfasti konferencia ebben a kérdésben bővebb megbeszélést is kezdeményezhet.

Szeptember 12-én d. u. 5 órakor volt a konferencia *bezárása*, mely alkalommal Curtis elnök meleg szavakkal búcsuzott el a résztvevőktől s hálásan emlékezett azokra az áldásokra, melyeket a konferencia ebben a „felházban“ nyert. Végül a helyi bizottság elnöke, Hesse elberfeldi lelkész mondott búcsút a konferenciának, s ezzel a konferencia kedves napjai végét érték.

Minden este, egy kivételével, a helyi templomokban *templomi ünnepély* volt, melyeken énekkel, minden esetben a zsoltárok gyönyörű karénekeivel, a *Ref. Gesangverein* szolgált, míg előadások közül különösen kettőt kell megemlítenünk, a *Puky* Andre magyar képviselőházi alelnökét, aki a protestantizmus világszerte való jelentőségéről beszélt igen szépen, és az utolsó este a *Szabó* Imre budapesti lelkészét, aki nagyon mély bibliamagyarozatot tartott.

Az egész konferencián örömmel láttuk, hogy a magyar reformátusságnak tényleg van súlya a többi református egyházak között s a testvéri szeretet és barátság kapcsa meleg érdeklődéssel vesz körül bennünket azok között, kik a hitben testvéreink.

I. L.

A Heidelbergi és Westminsteri Káté Barátai Szövetsége.

A Presb. Világszövetség kontinentális konferenciájának még egy érdekessége volt, a fentti kapcsolat 1930. szeptember 12-én történt megalakulása, melynek teljes címe ez: *Arbeitsgemeinschaft von Freunden des Heidelberger und Westminster Katechismus innerhalb des Ref. Weltbundes* (a Heidelbergi és Westminsteri Káté barátai munkaközössége a Ref. Világszövetségben belül).

Ennek a mozgalomnak, a Heidelbergi Káté régi és munkás barátja, Dr. H. A. Hesse, elberfeldi lelkész volt a kezdeményezője, kinek ilyen irányú törekvését már többen azelőtt is bátorították, különösen az elberfeld-környéki lelkészek. A konferencia alkalmával sikerült ezt a kérdést a jelenlevő skót testvérekkel is megbeszélni, kiknek kívánságára a Heidelbergi mellé a vele alapjában egyező és a skót reformátusok által használt Westminsteri Káté is felvétellett, melyet a westminsteri zsinat, majd a parlament fogadott el 1648-ban s melyet a skót és angol reformátusok azóta állandóan használnak.

A Szövetség megalakulását a következő nap egy további megbeszélés követte, melyen a Szövetség alapelveit és munkatervét állapították meg. fő vonásokban. E megbeszélésen a következő, meghívott tagok vettek részt: Dr. Hesse-Elberfeld, Dr. K. Müller-Erlangen, dr. Maclean-Comraih (Skócia), Skiersky-Varsó, Royer-Josefsberg (Lengyelország), Ágoston Sándor-Feketic (Jugoszlávia), Bernoulli-Zürich, Goeters-Bonn. Csikesz Sándor-Debrecen, Szabó Imre-Budapest. Forgács Gyula-Sárospatak, Imre Lajos-Kolozsvár. Az értekezlet nagy érdeklődéssel vett tudomást arról, hogy az erdélyi ref. egyház új vallástani tervre a Heidelbergi Kátéra van alapítva és kifejezte azt a véleményét, hogy jó lenne ezt a tantervet szélesebb körben is ismertetni. Kimondta, hogy megpróbálja a holland szigorú egyházat is bevonni ebbe a kapcsolatba, mely egyház most a Ref. Világszövetség munkájában nem vesz részt. Megállapodott abban, hogy minden egyházban egy, a jelenlevő képviselők közül vállalja a gondolat propagálásának és a további kapcsolat fenntartásának feladatát. Kimondta, hogy munkáját a Presb. Világszövetség keretein belül óhajlja folytatni s mihelyt módja lesz rá, egy nemzetközi folyóiratról fog gondoskodni munkája szolgálatára. Nagy örömmel hallotta azt is, hogy az erdélyi egyházkerület új Heidelbergi Káté kiadása megjelent.

A munkaközösség a következő elvekben állapodott meg: I. *Alapelvek:* 1. A Szövetség hálásan ismeri el, hogy a Presb. Világszövetségben a presbiteri szervezetű egyházak kölcsönös kapcsolatának formája az egész világon, adva van. 2. A Szövetség a Heidelbergi és Westminsteri Kátében a református atyák hitvallását látja, mely a maga eredetének földjén túl mint a reformáció korának érett terméke sok ref. egyházban áldott befolyást nyert és folytonosan nyer. 3. A Szövetség arra törekszik, hogy Isten ígéje szerint reformált egyház alapelvei, mint azok a Heidelbergi és Westminsteri Kátében kifejezésre jutnak, a Presb. Világszövetség egyházaiban az őket megillető módon érvényesüljenek. — II. *Gyakorlati következmények:* E cél elérésének útját a Szövetség a következőkben látja: 1. A Káték barátainak személyes tevékenysége minden lehető alkalommal, különösen

a Világszövetség gyűlésein, az egyes egyházak gyűlésein és a személyes érintkezésben. 2. Irodalom. — III. *Szervezet*: 1. Minden egyházban egy bizalmi ember bizatik meg. 2. A világszövetség két szekciója számára egy-egy ügyvezető választatik, aki a fent említett bizalmi emberekkel állandó összeköttetésben van, és pedig a nyugati szekció részére Dr. *Maclean*-Edinburgh, a keleti szekciónak Dr. *Hesse*-Elberfeld.

A Szövetség megalakulása kétségtelenül nagyon fontos jelensége úgy az egyházi, mint a theologiai életnek, tőle a theologióban a református szellem határozottabb előretörését, az egyházi életben nagyobb öntudatosságot lehet várni. Mindenesterc fontos, hogy a Szövetség munkája, minden egyházban egyformán mindkét oldalra kiterjedjen, mert épen olyan helytelen és visszas lenne a theologia művelése a református hit nélkül egy egyházban, mint egy üres, theologiai elmélyülés és alapozás nélküli dicsekedés a Heidelberi Kátéval. A Káté épenúgy nem varázseszköz, s nem téveszthető össze a Szentírással, mint nem felesleges és nem nélkülözhető a ref. theologia számára. Egyházunknak ebben a Szövetségben minél erősebben részt kell vennie, hiszen erre az utóbbi évtizedben a mi egyházi életünk és theológiánk fejlődése is kötelez, viszont egyházunk ettől a Szövetségtől úgy theológiájában, mint egyházi életében csak újabb erősödést nyerhet.

I. L.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Vásárhelyi János: „Jobban tiéd, Uram.“ Egyházi beszédek és imák. Kolozsvár. Minerva, 1930.

Eddigi nagy köteteivel szemben jóval kisebb tartalmú ez a harminc prédikációt és tizenhat imát tartalmazó kötete Vásárhelyi Jánosnak. De amennyivel kisebb tartalmú, annyival egységesebb hangulatú, annyival tömörebb. Előbbi köteteivel szemben, melyek nagyobb időtartamok igehirdetését adták, s így az egyes beszédek értékét időbeliségük is vegyessé tette, ez rövidebb spatium terméke, a Vásárhelyi János püspökhelyettesége idejéé. Ez a kötet első karakterisztikuma. Hiszen ez először is bizonyos *alkalomszerűséget* ad majd minden beszédnek. Ha régebbi köteteinek darabjai egyetemes jellegűek voltak, azaz a gyülekezet egy-egy egyetemesebb emberi kérdését próbálták megoldani, sokszor nagy általánosságban, úgy ezek a prédikációk kimondott alkalmakkor születtek. A püspökhelyettesnek egy-egy alkalmi feladat adott módot az igehirdetésre. Az Ige választását és a prédikációt, annak menetét pontosan határozta meg a szituáció, melyben Isten akaratát kellett tolmácsolnia. Az igehirdető sokat tanulhat itt e kötetből a szerzőnek. Minden igeválasztás, minden prédikáció arra mutat, hogy Vásárhelyi János pontosan tudja, milyen gyülekezetnek beszél, milyen hallgatóinak társadalmi összetétele, intelligencia-foka, mik a belső igényeik, mekkora a befogadó-, felvevő képességük. Ha előző kötetekben a prédikáció hatásának e külső, de nagyon fontos kellékei bizonytalanok voltak, és nem eléggé öntudatosak, úgy itt az erdélyi református egyház egyetemét és gyülekezeteit, azoknak problémáit és összetételét maga előtt látó higgadt lelkipásztor beszél gyülekezetéhez. Különösen kitetszik ez az olyan beszédeknél, melyeknél szorosabb értelemben vett alkalmi beszédekről van szó, pl. „Amit az ember vet, azt aratandja is...“ (új kenyér), „Te read nézünk...“ (új kenyérral úrvacsoravétel), „Az Egyházért“, „Apostoli kívánság“ (konfirmációs beszéd), „Ami reánk tartozik“ (hősök emléktáblájának leleplezésén), „Nem kell elrejtőzködniök tanítóidnak“ (tanítói jubileum), „Nem végeztem egyebet tudni“ (Károli Gáspár emlékezete), „Egyházunk és az ének“ stb.

Az egyház és gyülekezet ismeretéhez azonban hozzájárul az igehirdető személyiségének éles, tiszta képe. Megint a régebbi kötetekre gondolok vissza. Mögöttük elmosódó volt a kép. Az

új kötet prédikátora, úgy érzem, megtalálta magát. A régi kötetknél sokszor beszédenként érzett nagy igehirdetőknek a hatása. Sokszor túlnyomóan erős volt a hatás. A tanulmányozás annyira receptív volt, hogy Vásárhelyi önállósága itt-ott el is veszett. Nem őt hallottuk, sokszor, beszélni, hanem Rittelmeyert vagy más, főképen Benzet. Ennek megfelelően, illetve az akkori irányoknak megfelelően beszédei a vallás és kultúra kiegyenlítődéésének ügyéért harcoltak. A főkérdés mindig az elmúlt évtized e kérdése volt. Vásárhelyi is természetesen arra igyekezett, hogy a vallás érdekeit biztosítsa az egyetemes kultúrában. Védekező harc volt ez. A megalkuvás magában a védekezésben volt. A mai Vásárhelyi szigorúan egyházi alapon áll, mint természetes talajon. Nem az egyházat és vallást védi, s nem ezeknek akar biztosítani meggyőző harc árán helyet a kultúrában, magyarságban, hanem arra mutat rá, hogy kultúrának, fajnak talajt, melyből kisarjadhat, színt, életet vehet, az egyház ad. Sőt, hogy az anyaszentegyház szolgálatában kell állania mindnek — ez az újra meg újra kicsendülő motívum. Megint egy olyan értéke a kötetnek ez a kihangsúlyozás, melyet erősen kell méltányolnunk. Az Isten szuverénitálásának érdeke védett ezáltal! Mivel pedig az egyház földi formájában felekezeti jellegű, az új kötet magátólértéktőlön tesz bizonyosságot a *hívallási alapról*. Megint érdekes figyelni a fejlődést a régebbi kötetekkel szemben. Hirtelenjében egyetlen régebbi prédikációjára nem emlékszem, hogy jellegzetesen református volna. Mindegyiket, — mutatis mutandis az alkalmiakkal, ami azt jelenti, hogy a református szó helyett evangélikust tennék, — el lehetne mondani akár melyik lutheránus szószéken. Az új kötetben a hitvallás erőteljes színei tűnnek fel. Innen van az, hogy a kálvinizmus centrális igazságai elevenednek meg benne. Citátumokat találunk a heidelbergi kátéből, mint *döntő igazságokat megfelelőbezzhetetlen ítéleteket*. A kötetnek azonban épen itt érzem egy fogyatékoságát is. A hitvallásoknak minden beszédet át kellene egészen hatniok. Nem sok citátumra gondolok, hanem arra, hogy az egész igehirdetés irányát azoknak kell megszabniok. Vásárhelyinél még ott a kísértés: sokszor *alkalmilag* csendül ki a hitvallási alapmotívum melódiája. Érezzük, hogy az igehirdetésnek ezt a problémáját meglátta, de megoldásának eredményei még nem eléggé érezhetők. A hitvallások kifejezések mögött nem mindig érzni meg a hitvallás tartalmi tisztaságát és gazdagságát. Ebből a szempontból utalok összehasonlításul két beszédre: „Kicsoda szabaddít meg? . . .“ és a „Keresztelő János“ címűekre. Az első mintapredikációúul szolgálhat, a második az elsőhöz képest az említett szempontból bizonytalan értékű.

Ugyancsak örvendetesen nagy a fejlődés az illusztrációk használatában. A reformáció, főképen magyar reformáció, tör-

ténetének képei elevenednek meg szemléltető eszközként közvetlen frissességben. Hangulatot, bizodalmat, vigasztalást ébresztenek. Szinte azt mondhatnám, felejthetetlenek. Először is sohasem kívülről, messziről vettek, hanem belülről, magátólértetődően jövök. Csak egyetlen példát hozok fel. A „Mennyei kenyér“ című beszédben, mely János ev. VI. 15-ön alapszik, Károlyi Zsuzsánna leveléből idéz: „Küldök kegyelmednek az én kenyereimből, de el ne feledje, hogy kegyelmed is küldjön a magyéból. Együnk, ha el is vagyunk szakítva egymástól, — közös kenyeret.“ Az illusztráció nemesak tárgyául, kifejező voltánál fogva, szépségéről, művészi voltáról nem is szólva, de hármias aktuálitásánál (Bethlen Gábor emlékévé, új kenyér, úrvacsorai kenyér közössége) fogva is teljesen precíz. Az életheől az életnek nő ki. Megragad, eleget tesz céljának a szó szoros értelmében és közel hozza hozzánk multunk élő nagyjait.

A kötet stílusa is, ha nem is tipikusan jellegzetes, de érett, komoly, sohasem pongyola és mindig közvetlen. Néha azonban többet mond, mint amennyit. érzésem szerint, szabadna. Niebergall szokott óvni az illusionismustól. A gyülekezet vívódásairól, önmarcangolásáról stb. beszélni — félek — illusionismus.

Röviden szólok még a kötetben található imádságokról. Az új ágendáskönyv ma már az új istentiszteleti rend számára más imádságokat ír elő. Ezek még a régi istentiszteleti rendnek felelnek meg. Komoly, áhitatos imádságok, felesleges páthosz és cikornyos nélkül. Szóhoz jöveket ez nem akar (frázis lenni). Azt akarja jelenteni, hogy a „normális“ keresztyén ember (megint Niebergall szavával élek) imádságai, azaz valódiak. A mai ember imádkozik általuk a szokásos képtelen archaizálás nélkül.

A kötet az újabb magyar prédikációirodalom kötetei között egyike azoknak, mely igazi épülést is ad, de komoly tanulmányozásra is igazán méltó. Külön kell kiemelnünk, hogy a kötet kiállítása az elszakadt területeken megjelentek közül egyike a legszebbeknek.

Járosi Andor.

Folyóiratok.

Revue d'Histoire et de Philosophie religieuses. Publiée par la Faculté de Théologie protestante de l'Université de Strasbourg.

Kezünkben van ennek az igen értékes folyóiratnak ez évben megjelent 1. és 2. száma.

Az 1. szám tartalma: Van der Leeuwenek „A lélek phenomenológiájá“ról szóló értekezése; A. Causse: „A családi és nemzeti szolidaritás válsága a régi Izraelben“ c. tanulmánya; Maurice Goguel: „Jézus utolsó vacsorájának a leírása az I. Kor. 11-ik részében és a történelmi tradíció Pál apostolnál“ című fejtegetése.

Helyet foglal ebben a számban még Jacques Martynak exegetikai tanulmánya „Az imádság az új testamentumban“, és végül könyvszemle.

„A lélek fenomenológiájáról“ szóló értekezésben a lélek öt strukturájáról beszél a szerző, amelyhez az alapot a lélek bizonyos megnyilvánulásai szolgáltatják. És ezt fenomenológiai módszerrel teszi meg, megállapítva azt, hogy amikor a „lélek“-ről beszélünk, soha sem lehet szó kizárólag az emberi életről, hanem különösképpen ennek az életnek határáról, mert a lélek oly mélységes, hogy azt emberi módon megérteni nem lehet. Erre különben bizonyos alaptapasztalatok vezetnek rá, amelyek nagyon is különböző formákban nyerne kifejezést, s amely formákat részenkénti strukturáknak nevez el.

Az első részenkénti struktúra a lélek ama megnyilvánulása, amelynek folytán az emberi élet még egészet alkot, úgy, hogy valahányszor „lelkek“-ről beszélünk, mindig az embereket értjük a maguk teljességében, tehát egy egységet látunk és nem részeket. Pedig szó van a „lélek hatalmáról“, amit úgy lehetne közelebbről meghatározni, hogy „az életet kötik bizonyos „hatalmas“ szubstanciák“, amiből bizonyos viszonyt látunk a lélek és a hatalom között, sőt csak lényegökben rokonnaságuk. — A lélek hatalma érezhető a testnek majdnem minden részében, s mindabban, ami a testből kitör, pl. a lélegzésben, a lehelletben, ami a lélek legrégibb megnyilvánulása, amihez hozzákapcsolódik az animista vizsgálódásnak nagy része, azok a fogalmak, amelyek az *atman*, *πνευμα* és *anima* terminusokban nyerne kifejezést. Megengedhető tehát annak az állítása, hogy mindaz, ami része az embernek, „lélek“-nek tekinthető, de számot kell vetni ennek a strukturának korlátlan jellegével, azzal, hogy ez nem szorítkozik ezután az emberre, úgy, hogy lényegében nincs különbség az ember lelke és az őt körülvevő világ lelke között. Az ember maga teljes egészében éppen olyan lelkesített, mint maga az egész világ. Ennek a struktúra a benső lényege a lélek, amely azonban nem elválasztó az anyag és a hatalom még kevésbé a test és a szellem vagy az élet és halál között, s rá nézve teljesen indifferens az, ami hatalmas. — Az első strukturának a lelke lényegében nem különbözik semmiféle vallásos megnyilvánulástól.

A második részenkénti struktúra nem foglalja magában a megkülönböztetést a lélek és a test között, de egyszerűen a megkülönböztetést a lélek és lélek között. A lélek hatalma több hatalmasságra oszlik, s eltérőleg az első strukturától bizonyos állhatatossággal bír, de amelynek eredetiségét meghatározzák az emberen szerzett tapasztalatok, amelyek azonban — nagyobb részben — nem elfogadhatók. Nem fogadhatjuk el azt, hogy a lélek egyfelől „in plurali“ jelentkezik, vagy minden lélek az emberhez kötött, nem is jelenti az emberi alkat egyik elemét, amint a modern fellegás vallja, mert ez a lélek inkarnálja magát az embert, az életét. S hogy a lélek „inkarnál“ nem is tűnhetik fel idegenszerűnek, ha számot vetünk mindazon dolgokkal, amelyek ezt megelőzik. A vad népeknél is megtaláljuk a gondolatot, hogy a lélek a halál fölött és a halál után is él. A testet is nézhetjük, mint egy hatalmat, ami a többi lelkekkel egy szintre helyezett lélekké válik. Az egyiptomiaknál a d. egy ilyen szerű test-lélek, amit hasonló alakban néznek, mint a többi lelkeket. Megjegyzendő azonban az, hogy ebben a strukturában — nincs szó a lélek és test közötti dualizmusról. A test egy hatalom a többi között. Megállapítandó továbbá még az e strukturánál jobban való megértése végett, hogy 1. itt

egy átmeneti strukturáról van szó, 2. világos dolog az, hogy a lélek pluralitása — ami közel áll a hatalomról alkotott felfogáshoz — az a feltétel, hogy a test és lélek közötti dualizmus és a lélek és szellem közötti distinkció megállandósulhasson, bár nem zavarhatók össze egy és ugyanazon strukturában. A differenciáció, amelyről itt szó van, összehasonlítható a divinitások különböző alakjainak a formációjával. Mindkét esetben a hatalom több részre oszolva jelentkezik. De nem minősíthető dualizmusnak, mintahogy a politheizmus és polypsihiizmus sem, bár mindakettő egyaránt adják az előzetes alapokat.

Az előző részenkénti strukturájú lelkek között találkozunk olyan lélekkel, amely mint a testen kívül létező jelentkezik. A külső lélek ez, ami egy harmadik részenkénti strukturát alkot. Ezt a külső lelket olyannak kell tekinteni, mint azt az embert, aki önmagán tesz túl. Az átmenet „a hatalmas lélek” és „külső lélek” között pszichikai hatalmak által mutatattik meg. Így pl. a Sámson haja, amelyben van neki minden ereje, de amelynek elvesztése előidézi az ő végétét, mert a külső lélek egyszerre jelentkezik úgy, mint a teljes biztonság érzete és mint az elvesztés veszélye. A meghalt teremtés lelke is egy speciális esete „a külső lélek”-nek, tehát nem egy lélek a többi mellett, hanem egy „külső”, hatalmas lélek. Ebben a strukturában a lélekről alkotott fogalmunk közel áll a védőszellemről alkotott fogalomhoz és benne mindig egyesülve van az erő és a hatalom.

A negyedik részenkénti struktúra, a dualisztikus struktúra. Első hirdetője ennek Platon volt, kinek hatása alatt a minket megelőző generációk seregei majdnem természetes dolognak vették a test és lélek dualizmusát, s ez a felfogás teljesen előkészítve találta a „külső lélek” sémáját. A metempsihozis nem egyéb, mint a lélek által birtokozottságunk külső következménye. Ennek a dualizmusnak egyszerű formája a halál pillanatában való szétválás, amidőn minden rész a neki kijelölt helyre tér vissza. Ez a dualizmus azonban csak akkor jut igazi formájához, amikor a testet a lélek börtönének tekintjük és amikor az ember üldve az anyag hatalma alól való felszabaduláshoz van hozzákapcsolva. Akkor a test nemcsak megfosztatik minden hatalmától, de ő maga válik ellenséges hatalommá és a léleknek önkényes és zsarnok örízőjévé. Azután azonban az embernek lényeges kötelességévé válik a purifikáció, az aszketizmus. Meg kell halni a test számára, hogy a lélek, az isteni esszencia, megtalálhassa az utat eredeti világa felé. A purifikációnál az ember nem állhat meg féltúton, hanem teljesen meg kell szabadítania a lelket a test hatalmától. A dichotomia helyét elfoglalja a trichotomia, a lélek mellé oda helyezkedik a szellem. Erre azonban a test aszkézise nem elegendő; a lélek aszkézise vezet igen boldog állapotba.

Az ötödik és utolsó részenkénti strukturánál a lélek teljesen különböző látszegekből tekintendő. Tekinthető a lélek, mint központi és irányító hatalom, mint személyiség, de nem a szónak modern értelmében, de úgy, hogy jelenti az ember lényegét, az ő lényét, egy olyan lényt, ami „felsőbb”, amit régi nyelven formának, típusnak nevezünk, ami azonban szerves egységet tetelez fel a test és a lélek között. Jézus számára az ember lelke nem az ő isteni része, hanem ebben a lélekben látta azt, ami az emberben a legmélyesegesebb, a maga tulajdon lényegét. A lélek ezen kérdésével kialakult két felfogásnál a hellén és zsidókeresztynél ez utóbbi került ki győztesen, amidőn a lélekről vallott felfogásával kapcsolatosan, hogy a büntudat oly mélységesen belevésődött a

lélekbe, hogy ez megszüntet minden oppozíciót a test és a lélek között, hogy elfoglalja a helyet a szent akarat és az istentelen akarat közötti oppozíció. Ez a struktúra elvezet minket ahhoz a határvonalhoz, ahol kezdődnek felsőbb adottságok, mert az, aki keresi ennek a léleknek határát, nem egy fensőbb hatalmat, vagy hatalmas szellemet talál, de talál egy felsőbb akaratot. Mindezeket tekintetbe véve jogosan mondható, hogy a lélek megnyilvánulása megtalálja a maga helyét a vallás fenomenológiájában.

„A családi és nemzetiségi szolidaritás válsága a régi Izraelben” c. tanulmányban bemutatja előttünk a szerző Bene Izrael társadalmi szervezetét, amint beosztva voltak családokba, nemzetségekbe és törzsekbe. A családfő volt az apa, aki abszolút hatalom volt a családban. A család mellett állott a nemzetség (mispáká) és az egész nemzetség fölött állott a törzs (khebét). A nemzetség megnagyobbodott család, amelynek feje a zekenim. A törzs, a khebét, a nemzetségeknek mesterséges aglomerációja. Mindezekben a szervezetekben a főszempont volt a szolidaritás, mely olyan erős volt, hogy pl. az egyénnek az akarata teljesen függött a közösségtől, amelynek rigorozus szabályai voltak. Ebben a keretben úgy szerepelt az egyén, mint az élő testnek a tagja. „Emlékezzetek meg arról — mondta Abimélek anyjának atyjafiaihoz, — hogy én a ti csontotok és a ti testetek vagyok.” Ezt a közösséget azonban nem tisztán a fiziológiai rokonság hozta létre, hanem beszélhetünk bizonyos misztikus rokonságról, a lélek közösségéről, amit expressis verbis kifejez Dávid barátsága Jonathánnal: „a Jonathán lelke egybeforr a Dávid lelkével és Jonathán úgy szerette őt, mint a saját lelkét.”

A politikai és kulturális válságok azonban megrázkódtatták ezt a régi szervezetet és mélysegesen átalakították Izrael lelkét. Már a Dávid és Salamon királysága a régigtől teljesen elütő felfogásnak adott helyet. A királyi hatalom monarchizálódott. A királyi hatalom is misztikus alapot nyert. A király mintegy közbenjáróvá tétetett Isten és a nép között. Jáhvé Izrael törzseinek atyjává tette a királyt, akivel örökkévaló szövetséget kötött, s aki Jáhvé nevében kormányoz, Jáhvé nevében gyakorolja bírói hatalmát és Jáhvé nevében harcol. Felkenetése szent jellegű és isteni erényeket adományozott a királynak, aki több, mint bátor hős, több mint főpap, ő az Isten angyala (bene elohim). Jáhvé trónralépése napján e szavakkal fogadta fiává: „Te vagy az én fiam!” Jobbjára ültette, dicsőségének részesévé tette, távoli országok és ellenséges népek felé terjesztette hatalmát. A királyság ezáltal föléje került a régi szervezetnek, de nem pótolta azt. Salamon és Omri kerületekre osztották be az országot, főnökökkel az élen, hogy könnyebben menjen minden munka. A király ezen tisztviselői azonban többnyire a régi nemzetségek és törzsek fejének segítségével végezték feladatukat. És a régiek, az öregek mindig megmaradtak a nemzetségek fejének és bíráinak, mint törvényes társadalmi hatóságok. A királyságot úgy tekintették, mint rosszul beállított intézményt, amely nem gyakorolt hatást a régi patriarhalis szervezetre, mert akkor meg kellett volna szüntesse a régi strukturát, ki kellett volna szakítania az egyént a tradicionális társadalmi miljöből és magához kapcsolnia. De ez reakciót szült volna. Különbösen is Izrael nemzetségei nem mentek bele olyan könnyen az új szervezetbe és abba, hogy iga alá kerüljenek. A hatalom így dualisztikus színt nyert, amelynek bomlasztó következményei kellett hogy legyenek.

Izrael beleilleszkedése a kananita civilizációba és a városi élet

kifejlődése volt a válságnak egyik-másik előidézője párhuzamosan a királyság létrejöttével. Amíg a régi Izrael a városok körül élt, addig a királyság létrejöttével a város volt az élet központja, s ezzel a kananita műveltség befolyása alá került, elsajátítván a szokásokat is. A királyok egymásután alapítják a városokat; a vidék nemzetségei dekadenciába esnek, jelentőségük napról-napra gyengül, s a városok adófizetőivé válnak. Ennek nyomán két társadalmi osztály alakult ki, az egyik a gazdagok, a latifundia osztálya, a másik a vidéki proletáriátus, a dallim, az ebionim, a szegény, birtokától megfosztott osztály, ami aztán osztályharcra vezetett. De feltárulnak Izraelnek az eddig nem is sejtett forrásai a gazdagságnak és új tendenciák jelennek meg a nemzet lelkében. Jöttek azonban a folytonos harcok a szomszéd népekkel, az assyr támadások, Izrael elpusztul, a nép nagy része fogságba kerül, s csak Juda kerüli el a veszedelmet, s áll fenn még másfél századig, adófizetőivé válván a győzőnek.

A helyzetnek illetően való alakulásával a régi szervezet kötelekei is meglazultak. Az egyén igyekszik szabadulni a közösség által előírt kötelezettségek alól, mert a régi szolidaritás kemény törvényei meggyengültek, s ezzel is megindul Izraelnek gyökeréből való megromlása. A régi szervezetek dekadenciájával, a válás is mássá lesz. A királyok egy nemzeti Isten hatalmát állítják a vallásos élet központjába. Jáhvé, Bene-Izrael Istene, hafalmas Isten, aki fölötté áll minden más Istennek, aki ura a földnek, ura az államnak. A falvak és nemzetségek régi szanktuariumai a városi szanktuariumok fejlődésével kezdik elveszteni sajátosságos vallási jellegüket és a kultusz is kezd kikapesolódni a régi szervezet keretéből. A régi falusi kultusz helyét, amidőn a család feje áldozott Jáhvé előtt, elfoglalja a városi kultusz a maga cerimonális ritusaival és papi szolgálataival. Behatolnak az idegen kultuszok. A kultúra és vallás közötti súlyegyensúlytalanság áll be. A lelkek nyughatatlanokká válnak. A hit gyengül; mindazonáltal zavaros aspirációk dolgozzák a tömegek szívét. Elszakadva a régi tradícióktól az élet új forrásait keresgéli. Egy egészen új evolúció indult meg Izraelben, ami teljesen átváltoztatta a régi emberi szokásokat és gondolkodásokat. De megjelennek a próféták, akik egy új társadalomnak a törvényét hirdetik, s egy új szövetséget prófétálnak.

Ennek a tanulmánynak különben még folytatása lesz.

Az utolsó vacsoráról szóló fejtegetésben, amely az előbbi tanulmány után következik, ismertetve vannak azok a teóriák, amelyeket különböző hittudósok állítottak fel az urvacora szerzetetésére vonatkozólag összehasonlítva az evangélisták textusait az I. Kor. 11 részben megírt szerzetetési ígéekkel. A fejtegetés a kenyér megtörése és „az én testem“ kifejezés körül forog egyfelől, másfelől pedig a páli szöveg történelmi értéke, és theológiájának érthetősége körül. Végső konkluzióképen aztán le van szögezve, hogy a páli theologia, ha úgy tekintjük, mint egy történelmi epizód közötti (Jézus élete és halála) realizált sinthezis befolyás alatt létrejött transpozíció, akkor az nem más, mint a megváltás doktrínája, melynek eredetét a judaizmusban kell keresni.

Exegetikai feljegyzés és könyvszemle fejezi be az első füzetet.

A 2-ik számban először a következő kérdésnek a fejtegetését találjuk: „*Létezik-e a léleknek primitív felfogása?*“ vagyis reámutatni egy példa által arra, hogy a gondolkodásnak az embriónikus és chaotikus állapotban levő formái hogyan köpződnek ki lassanként; amely kiképződésben megnyilvánul a logikának min-

dig erősödő, de célját illetőleg öntudatlan szerepe, ami ellenőrzi az associationak egyezését, vagy ellentétét a kapcsolat alapjaival; ez aztán az, amit az associatióknak a logika által való tisztulásának neveznek. Az associatióknak lehetősége még nincsen régóta kimerítve. Például van felhozva erre az áriycklélek, a képlelek, a névlelek terminusai. S végül a kérdés befejezést nyer a szabad lélek mibenlétéről szóló fejtegetésével, mint felelettel a címben feltett kérdésre.

A következő cikk „az ellenállás jogáról” szól „*protestáns felfogás szerint*”. Luther és Kálvin álláspontjából kiindulva fejtegetve van e cikkben az ellenállási jog szerepe a különböző protestáns országokban a reformáció kezdő századaiban. És konkluzióképen ki van mutatva, hogy ezt a jogot, mellyel igazolva van a történelmi protestántizmus szempontjából a vallásszabadság, ma elismeri a francia törvényhozás és az összes civilizált országok is nemesak, de ez a jog, mint olyan emberi jog, amelynek alapján mindenki munkálni óhajt, a politika világában is van írva a modern államok alkotmányába. De a midőn így áll a helyzet, arról sem szabad megfeledkezni, hogy a legfőbb jog és kötelesség az Isten tisztelete, a lélek üdvének munkálása, mint legfőbb értékek — a hitbeli dolgokban való ellenállásnál — és hogy minden földi dolgoknak felette áll amaz egy szükséges dolog, amelyről Jézus szólt.

A harmadik darab egy értekezés. Címe: „*Adatok Kalvin intellektuális formációjá*” hoz. A bevezető részben szó van röviden az Institucióról alkotott véleményekről. Aztán tárgyalva van Kálvin családja, s azok a vidékek, ahonnan a család származott és élt, mintegy dokumentálásával annak, hogy Kálvin ereiben francia és pikárd vér folyt. A következő fejezet Kálvin tanulmányaival foglalkozik: francia, latin nyelvi, jogi, görög, héber tanulmányaival. A harmadik fejezet címe: A humanizmus és „a keresztyén filozófia”. E fejezetben tárgyalva van Kálvinnak álláspontja Erasmus, Lefevre, Budé filozófiai felfogásaival kapcsolatban.

A füzet végén kritikai tanulmányok és könyvszemle foglalnak helyet.

Dr. Dávid György.

SZERKESZTŐI ÉS KIADÓHIVATALI ÜZENETEK.

Nyugtázások.

1930 május 20-tól október 1-ig a következő előfizetések folytak be kiadóhivatalunkhoz:

Háda Sándor Rumenska 550, Járosi Andor Kolozsvár 150, Kónya Kálmán Bágy 195, Cseterky János Kolozsvár 85, Ifj. Egyesület Sárospatak 350, Ref. Lelkeszi Hivatal Koltó 250, Balogh Gyula Szemlak 195, Kusztós Dénes Kolozsvár 195, Szaplonszay Bertalan Nagybánya 126, Keresztes Sándor 185, Bitay Béla Déva 195, Csósz Gábor Kisbácsa 390, Csulak Ferenc Hátszeg 195, Fekete János Nagyrapolt 255, Filep Albert Haró 255, Horváth Jenő Aninósza 45, Kacsóh Béla Borbátviz 195, Keresztes János Brád 125, Ref. Lelkeszi Hivatal Algyógy 195, Soó Sándor Vulkán 780, Szabó Zoltán Lupény 185, Babos Sándor Lupény 195, Barcza József Kunszentmárton 500, Tókécs Gyula Bunyaszekszárd 195, Daday István Semesnye 185, Kádár Miklós Aranyosmedgyes 470, Adorjáni István Fejérd 195, Balogh Árpád Visa 125, Bartha Sándor Kolozsvár 267, Bonczidai Dezső Kide 195, Fancsali Sándor Mezőkeszű 125, Jakab György Magyarpalatka 125, Kenderessy Lajos Kajántó 100, Kertész Márton Vajdakamarás 195, Lőrincz András Kolozskara 125, Muzsnay Miklós Szamosfalva 125, Orbay Ferenc Ördögkeresztur 125, Osváth Lajos Magyaralkályán 220, Ref. Egyházközség Kolozs 195, Szabó Zoltán Mócs 195, Farkas Albert Dész 195, Kovács László Dész, 195, dr. Mezei Mihály Magyarlápós 195, Nagy Gábor Pánczélcseh 62, Szakács Ferenc Désakna 195, Boóc Kálmán Bun 125, Fejes Dezső Alamor 100, Kovács József Héjjasfalva 125, Ref. Egyh. Magyarpéterfalva 195, Ref. Lelkeszi Hivatal Kőbor 195, Ref. Lelkeszi Hivatal Küküllőalmás 195, Simon Gábor Nagymoha 195, Szabó Dénes Mihályfalva 195, Szotyori Lajos Alsórakos 195, dr. Tóth Lajos Segesvár 195, Tövissi József Oláhujfalu 195, Sigmond János Beszterce 195, Horváth Ödön Mezőköbölkut 195, Gyenge György Szentmáté 195, Dósa Dániel Nagysajó 195, Beregszászi György Somkerék 585, Adorján Antal Tacs 195, Szöcs Sándor Teke 195, Cseh Emil Kékes 195, Csejdi Jenő Árpástó 185, Csekme Adám Czege 135, Fekete Gerő Nyires 185, Lőrincz János Bálványosvárálja 125, Mózes András Várkudu 195, Sipos Gyula Magyarborzás 195, Székely Dániel Felőr 125, Kovács Károly Alvinc 195, Régeni István Gyulafehérvár 195, Tar Mihály Abruánya 195, Toókos Jenő Vajasd 195, Bereczky József Tasnád 195, Csutak Károly Zsibó 195, Fikker Dénes Monó 390, Fodor Béla Szilágyballa 195, Kállay Dezső Lele 195, Kósa Béla Szamosardó 195, G. Kovács István Varsola 195, Magyarai Domokos Ermindszent 195, Miszti Mihály Nagydoba 195, Pálur Miklós Szilágy-sámson 125, Péter András Búrgezd 195, Ref. Lelkeszi Hivatal Bogdánd 195, Salga Zoltán Érszakácsi 195, Szilágyi János Leesmér 125, Wass Lajos Szilágygöresön 195, Végh Árpád Egrespatak 195, Horváth Lajos Novi-Sad 100, dr. Polonkay Tivadar Középaajta 195, Nagy Elek Nagybacon 195, Czell Ignác Bölön 195, Borsai

László Bibarcfalva 195, Nagy Béla Bodos 195, Molnár Imre Bardóc 195, Nagy Akos Székelyszenterzsébet 195, Rozsondai Adám Magyarhermány 195, Biró György Olthéviz 195, Szabó Károly Székelymuzsna 195, Incze László Barót 195, Adorján Gábor Dicsőszentmárton 195, Bencze József Balavásár 195, Benkő Elek Küküllőszéplak 195, Fejér Pál Radnót 195, dr. Illyés Géza Magyar királyfalva 195, Káli Dénes Nagykend 195, Kállay Ferenc Gógánvára 195, Kovácsi Albert Bonyha 195, Nagy Domokos Szőkefalva 125, Nagy Elemér Kutyfalva 195, Ref. Egyházközség Gógán 125, Ref. Lelkeszi Hivatal Erzsébetváros 195, Szabó János Kőrödszentmárton 195, Barabás Gábor Zágon 195, Bedő Andor Szacsva 125, Benedekffy Dániel Kovászna 315, Havadtőy Sándor Kovászna 195, Jancsó Lázár Páké 195, Kováts Árpád Nagyborosnyó 195, Kovács Lajos Barátos 267, Mirtse Ferenc Orbaitelek 195, Ref. Egyházközség Csomakőrös 195, Szabó Ferenc Feldoboly 195, Vajda Gáspár Angyalos 267, Veres Károly Papole 195, Csernák Béla Nagyvárad 390, Orth Imre Temesvár 100, B. Puskás Cottam 160, Farkas Károly Welland 1600, dr. Bibó Béla Magyar kiskapus 195, Bokor Márton Bánffyhunad 195, Czira Bálint Nádadaróc 195, Czirják Károly Magyargyerőmenostor 195, Kiss József Magyarbikal 175, Madaras Endre Tordaszentlászló 195, Mihályfalvy István Magyarléta 195, Papucs Dániel Magyarfenes 195, Ref. Egyházközség Magyarvista 195, Ref. Lelkeszi Hivatal Kalotaszentkirály 195, Szabó Géza Méra 195, Tökés Tibor Kőrösfő 195, Arday Aladár Gyanta 780, Fogarassy Bálint Ágya 390, Sulyok István Nagyvárad 390, Ref. Kollegium Sepsiszentgyörgy 390, Lengyel József Abaujszina 440, dr. Lévai Lajos Székelyudvarhely 390, Nagy Sándor Bukarest 390, dr. Papp Endre Hosszufalu 585, dr. Budai Gergely Budapest 700, Kiss Sándor Székelyudvarhely 500, Martiny Jánosné Zernest 390, Klein Adolf Kolozsvár 390 Lei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

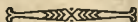
Olvasóinknak!

A szerkesztő távolléte és elfoglaltsága miatt lapunk szeptember-októberi számát egy összevont számban hozzuk, mely azonban terjedelemben nem kisebb, mint a két szám külön-külön lett volna. A késelemért olvasóink szíves elnézését kéri

A szerkesztő.

VASÁRNAPI ISKOLA

AZ „ÚT“ ÁLLANDÓ MELLÉKLETE
VASÁRNAPI ISKOLAI VEZETŐK RÉSZÉRE.

MEGJELENIK HAVONTA. EGYES SZÁM ÁRA 2 LEI.

VI. ÉVF. 7-8. SZ.

1930. SZEPT.-OKT. HÓ.

Az örömondó.

Ésa. 52:7

Gondolunk-e gyakran reá, hogy mi örömondók vagyunk azon a helyen, ahová Isten állított? Hogy abban a vasárnapi iskolában azon lelkek számára, akik előttünk állnak, reánk várnak, egy üzenet átadása van reánk bízva, mely üzenettől minden lélek élete és jövődjé függ. Gondolunk-e reá, hogy a mi életünk s az ő életük, a mi jövőnk s az ő jövődjük titka ebben az üzenetben van elrejtve, s a mi feladatunk az, hogy ezt az áldott üzenetet nekik átadjuk. Ezért „szépek az örömondó lábai“. Ezért áldott az az út, mely hozzájuk viszen és mely őket velünk együtt viszi Isten színe elé. Ebben a világban, a nyomorúság, szükség és bűn e világában egy örömteljes és áldott út van: az örömondó útja, mely a bizonytalanságból odatalál az Isten kegyelme bizonyosságába. Ezt várja minden lélek, tudva, vagy öntudatlanul s ha szétnéziünk a reánk bízott kis seregen, ha gondolatban elszállunk mindegyik családi hajlékához, végiggondoljuk azt a sok bajt és kísértést, amivel ott küzdeni kell, látjuk, hogy ez az üzenet az egyetlen, ami meg tudja tartani őket, s ezt nekünk kell hozzájuk elvinni.

Mit mond ez az üzenet? Ezt: „uralkodik a te Istened!“ Ez az egyetlen, aminek lehet örvendeni, amit meg kell hallani, be kell fogadni a mi gyermekeinknek. Hogy az Úr uralkodik. Hogy az uralkodó Úr felettünk van, akaratát nyilvánítja, hogy előtte meg kell hódolni, neki kell engedelmeskedni. Hogy *nem más* uralkodik, hanem Isten! Hogy nekik és nekünk *egy* urunk van, az Úr, aki kezében tart mindent és minket is. Tisztába kell hozni előttük, hogy Isten uralkodása tény ezen a világon, melyet nem lehet elmagyarázni és letagadni s ez az uralom a mi életünk. A mi életünk egyetlen feladata, hogy mind világosabban és határozottabban meglássuk: mit követel tőlünk az uralkodó Isten, odaadjuk magunkat az ő parancsainak. Milyen gyermeklelkek lesznek azok, akik ebben a tudatban nőnek fel! Milyen élet lesz az, melyet e gyermekek az uralkodó és parancsoló Isten színe előtt élnek, kötelességek, feladatok, reménységek, melyeknek egy

alapja van: bennünket Isten tart a kezében, mi neki vagyunk felelősek, előtte állunk s az ő uralkodása alatt állunk. Nem a világ a mi urunk, nem saját magunk uralkodunk magunk felett: Isten uralkodik felettünk.

Erről az üzenetről három dolgot mond az ige: ez az üzenet örömmondás, békesség hirdetés és szabadulás üzenete. Olyan világos, hogy miért. Olyan világos, hogy csak egy dolognak lehet igazán örvendeni ebben a szomorú világban: Isten uralkodásának. Csak ez ad igaz békességet, a hitetlen, meghasonlott, zaklatott szívűnek, mely az örökkévaló, mindenható Úr uralmában talál megnyugvást, mikor a világban eltévedt a sok emberi rendelkezés és parancsolás között. És annak, aki Benne hisz, Isten uralma a szabadulás, mely felszabadít a bűn hatalma alól, Isten fiai szabadságára, széttöri a félelem és vakság bilincseit és a Szentlélek ajándékával biztatást ad afelől, hogy a mi Urunk szabadító Úr.

Ha ez az örömlir átzengett a szívünkön, ha betöltötte az életünket, akkor oda tudjuk vinni azokhoz, akiknek az egész életük útraindító programját kell, hogy képezze ez az ige: „Uralkodik a te Istened!”

A módszer jelentősége a vasárnapi iskolai munkában.*

Két veszedelem fenyeget bennünket, melyek közül minde-niktől óvakodni kell, mert egyformán megsemmisíthetik és elronthatják a munkát. Az egyik veszedelem az, ha a vas. isk. tanítás módszerét *túlbecsüljük* s azt gondolva, hogy a módszer mindenható eszköz, ettől teszünk függővé mindent. Ez különösen azokat fenyegeti, akik a tanítás módszerével iskolában ismerkedtek meg, s akik súlyt helyeznek rá, hogy a helyes módszer nélkül nem lehet tanítani. Ez a veszedelem abban nyilvánul, hogy a módszer kedvéért magát az egész munkát elhanyagoljuk, elfelejtjük, hogy a mi munkánk nem csak technikai fogásokból áll, hanem igehirdetés. Isten élő igéjének hirdetése, mely felette áll minden emberi fogásnak és módszernek. Nem az ige erejéből, hanem a saját ügyességünktől várunk mindent, sérthetetleneknek és változhatatlanoknak tartjuk a módszer törvényeit, holott csak egy van változhatatlan: Isten igéje, a módszer pedig folyton alakul, amint jobb és alkalmasabb utakat találunk a gyermekhez való közeljutásra. Az ilyen tanítás lassanként élettelené válik,

* Részletesebb tanulmányozásra ajánljuk *Imre Lajos: Hogyan tanítsunk vállást?* c. füzetét, kapható az Erdélyi Református Egyházkerület Iratterjesztésében. Ára 20 Lei.

emberi próbálkozás lesz, kihál belőle az ige eleven ereje, melyet hatásában letör és meggától az emberi erőfeszítés. A gyermekek számára a vas. iskola anyaga holt anyaggá válik, valamivé, amit tudni kell, be kell fogadni, adatok, történetek, bibliai mondások és énekek szövegeivé, de elveszti érdekességét, azt az érdekességet, melyet az biztosít, hogy a vas. isk. anyagában Isten ható, élő akarata van, az az akarat, mely a gyermek életére, létére, egész valójára nézve életbevágóan fontos. A vasárnapi iskolai tanítás az emberi ész, tudás és akarat uralma lesz Isten igéje uralma helyett.

A másik veszedelem nem kisebb mint ez, csak éppen fordítottja ennek. Ez abban áll, hogy a tanítás módszerét *lebecsüljük*. Éppen, mivel meg akarjuk különböztetni a vasárnapi iskolai munkát a mindennapi iskola munkájától, mert látjuk azt a nagy különbséget, ami a kettő anyagában van, arra az eredményre jövünk, hogy a kettő módszerének sincs semmi köze egymáshoz. Mivel a mindennapi iskola a maga módszerével csak bizonyos ismeretanyagot akar a gyermeknek átadni, a vasárnapi iskola pedig az Isten igéjét akarja hirdetni neki, azt gondoljuk, hogy nincs szükség semmi olyan módszerre, aminővel amaz dolgozik. Azt hisszük, hogy az ige a maga következetességével és határozottságával majd meg fogja találni a módot, mellyel a gyermekhez közel lép. Sokszor egészen öntudatlan ez a gondolat. Nem is jut eszünkbe, hogy valami meggondolásokra van szükségünk, hogy a tanításnak módszerei és eljárásai vannak, melyek elkövetülhetnek. Az ilyen vas. iskolai munka kapkodó és bizonytalan. A bibliai történehből kikapunk egy gondolatot, melyet a gyermekkel meg akarunk ismertetni, de mivel nem módszeresen járunk el, figyelmen kívül hagyjuk a legelemibb szabályokat, a munkánk felületes lesz, a gyermekek nem jegyeznek meg semmit abból, amit nekik mondunk, legfeljebb valami homályos benyomásuk van a dolgok felől. De hiányzik az öntudatos munka és a gyermek lelkében az a központi gondolat, melynek az egész tanításból meg kellett volna maradnia. Még nagyobb a baj, ha a vezető a saját maga számára sem határozza ezeket a dolgokat és a tanítás anyaga maga előtt is homályos és bizonytalan. S ha súlyos bűn és veszedelem *túbecsülni* a módszert és emberi próbálgatások és fogások által kiszorítani Isten igéje hatását. Éppen olyan bűn *lebecsülni* azt és kapkodó, hazug, felületes fecsegés tárgyává tenni. Talán ez a második veszedelem fenyeget bennünket jobban s ezért szükséges elmondani egy pár fontos dolgot arról, hogy mit kell tartani a módszerről a vas. isk. vezetőnek, mi az, miben áll és hogyan kell azt elsajátítani?

A tanítás módszere az az út, mely a tanítás anyagát, a gyermekhez közel viszi. Ezért a módszer helyes ismeretéhez két dolgot kell ismerni: a tananyagot és a gyermeket. A tananyagot úgy

kell ismerni, mint amelyben az Isten igéje szól, amely ennek az igének kifejezője, tartalmazója. Nem maga az anyag az ige, de tartalmazza Isten üzenetét. A gyermeket úgy kell ismerni, mint akihez az ige szól. Nem a gyermek a fő, de fontos része van a tanításnál, mert ő az, akihez az ige irányul, akit Isten az igében megszólít. Ez a két szempont vezet a tanítás módszerére. Először arra, hogy a tanításnál nem szabad elfeledkezni arról, hogy Isten igéjét szóljuk, annak kell a gyermekhez eljutnia. Másodszor arra, hogy ennek az igének a gyermekhez kell eljutnia. Keresni kell tehát azokat a módokat, melyekkel a gyermekhez juthat Istennek a vasárnapi iskolai anyagban rejlő igéje. Három lépése van ennek az útnak. Az első lépés, melyet *szemléltetésnek* nevezünk, arra törekszik, hogy világosan beállítsa és felmutassa Isten igéjét a tanítás anyagában, tehát, hogy a bibliai történetet úgy mutassa be, úgy mondja el, hogy abból annak központi tartalma, igazsága nyilvánvalóvá legyen. Tehát a József börtönbe jutását úgy, hogy abból meglássék, hogy Isten akarata az, hogy sokszor a gonoszság győzzön az igazság felett. a tanítványok választását úgy, hogy abban Krisztus követőket választó szava kihangozzék stb. Azért nem szabad a bibliai történetet szentévé tenni, nem szabad a saját képzeletünk termékeivel kiszínezni, hanem ragaszkodni kell lehetőleg a bibliai szöveghez. A történet ilyen elbírálásához elsősorban az szükséges, hogy maga a tanító tudja, mit üzen Isten a történet által a gyermeknek, azt az üzenetet tartsa szem előtt, melyet a történet elmondásánál — arra kell vigyázni, hogy a gyermek világosan szemel el. A történetek ilyen elmondására jó példákat ad a most is használatos *Vasárnapi Iskolai Tanítások* című könyv, melyben minden bibliai történet fel van dolgozva. Nagyobb gyermekeknél, akik már olvasni tudnak, a Biblia használata is szükséges, melyből az illető történetet, vagy, ha az nagyon hosszú, annak egyes kiválogatott részeit felolvastatjuk, akár a tanítás előtt, akár a történet elbeszélése után. A szemléltetésnél — vagyis a történet elmondásánál — arra kell vigyázni, hogy a gyermek világosan értse a történetet, az eseményeket, legyen tisztában az ott szereplő személyek neveivel, jellemével, cselekvényeivel, annak rugóival.

Ha ez megvan, a második lépés a tanításban az, amit *elmélyítésnek* nevezünk. Ennek az a feladata, hogy a történetben levő igazságot, Istennek abban a gyermekhez szóló üzenetét a gyermekekkel megláttassuk, azt felolvassuk, elemezzük, hogy azt teljes mértékben és minden vonatkozásban megértse. Itt van a helye annak is, hogy azt az igazságot a mi hitvallásunkkal kapcsolathoz hozzuk, rámutassunk, hogy a mi egyházunk ennek hirdetésében a Biblia alapján áll, rámutassunk esetleg a saját hitvallásunk igazságára más magyarázatokkal (szekták, más egy-

házak stb.) szemben s így a gyermeket a maga hite öntudatos ismeretére segítsük. Az elmélyítés tehát úgy megy, hogy először a történetben rejlő központi igazságot találjuk meg, azután azt megbeszéljük a gyermekekkel. A legtöbb vezetőnek itt az a hibája, hogy valóságos kis prédikációt tart a gyermekeknek, melyet azok unnak és legtöbbször nem is értenek. Ezt okvetlen kerülni kell, itt a gyermekekkel való együttes *beszélgetés* útján kell segíteni a megoldásokat. Ebben is jó példát ad az említett könyv, de itt is persze az a törvény, hogy a vezetőnek *otthon* kell jól áttanulmányozni a megfelelő részt, megállapítani, milyen gondolatokat akarok kifejezni és úgy kezdeni az iskolában a beszélgetést. Ha ez az eljárás jó volt, akkor a gyermek meg tudja mondani, mi volt abban a történetben, amit ő abból meglátott. Az elmélyítés anyagát, vagyis a történetben levő üzenetet egy *aranymondás* fejezi ki bibliai ige alakjában, tehát ahoz kell magunkat tartani és azt meg kell tanítani, de úgy, hogy annak ne csak szavait tudja, hanem a jelentését is értsa a gyermek. Az aranymondást a bibliából is kikerestetjük mindegyikkel, karban többször elmondatjuk, leiratjuk, felkérdezzük, szóval azon igyekezzünk, hogy minden gyermek úgy menjen haza, hogy otthon az aranymondásról be tudjon számolni.

A tanítás harmadik lépése az *alkalmazás*. Míg az elmélyítéssel a gyermek csak azt éri el, hogy Isten üzenetének tartalmát világosan meglátja, az alkalmazás arra szolgál, hogy megmutassa azt, hogy ezen üzenet egyenesen neki szól, hozzá van intézve. Sajnos, ennek a hiánya látszik legjobban a vas. iskoláinkban. Mert a legtöbb vas. iskolában az a helyzet, hogy a gyermekek nagyon jól megtanulják a történetet, jól tudják esetleg azt is, hogy mit jelent az, mi az aranymondás tartalma, de ez csak egy külső tudás marad bennük, nem látják meg, hogy Isten abban a történetben *hozzájuk* szólt, az ő számukra adott egy utasítást, az ő életük számára ítéletet és kegyelmet. Az alkalmazás szintén beszéd útján történik. Megbeszéljük a gyermekekkel, hogy ez az ige (az aranymondás) mit tartalmaz az ő számukra? Mit tanácsol ebben Isten épen nekik. Milyen kísértések és bűnök vannak, melyekkel Istennek e parancsa ellen szoktak vétkezni? Hogy Isten e parancsa ítéletet tartalmaz, s hogy ennél fogva mindnyájan Istennel ellenszegülő, hűtelen gyermekek vagyunk, akik épen ezért Isten ítélete alatt állunk. Meg kell éreznie a gyermeknek Isten parancsa és ítélete súlyát és rettentőségét, az azután meglássa, hogy Krisztushoz kell folyamodni. Azért rá kell mutatni azokra a legapróbb kérdésekre, melyet a gyermek életében azal az igével kapcsolatban előfordulnak, hogy meglássa a gyermek, hogy Isten nem általános, nagy parancsokat ad ki, hanem az ő élete legkisebb kérdése is Isten ítélete alatt áll. Megkeressük ezeket a kérdéseket, hogy megmutassuk, hogy ezekben kell

engedelmeskedni, ezeket kell figyelemmel kíséreni. De mikor megmutatjuk a gyermeknek az igében rejlő ítéletet, akkor megmutatjuk a kegyelmet is, hogy Krisztus az, aki a kísértésekben és bűnökben megszabadít bennünket. Ezért ajánljuk fel az életünket neki, hogy minden óra imádkozással végződik és abban teszünk vallást a bűnről és adunk hálát Krisztus kegyelméért, s kérjük az ő segedelmét. Így lesz a bibliai történet igazán a gyermek számára Isten üzenetévé s a vas. iskola ez üzenet hűségese átadó-jává.

Végül még egy kérdés van. Mindnyájan érezzük, hogy ebben a módszerben gyakorlatlanok vagyunk, nem tudjuk elég helyesen és alaposan végezni. Kérdés: hogyan tökéletesíthetjük magunkat ebben, hogy láthatjuk meg a hibáinkat és hozhatjuk helyre azokat? Először is úgy, amit nem szűnünk meg folytonosan mondani, hogy a vas. iskolai vezetőnek *állandó tanácsra* van szükség. El kell olvasnia minden olyan könyvet, cikket, folyóiratot, melyet neki ajánlanak avégből, hogy ismereteit növelje és gyarapítsa. Azután a *tanfolyamok* szolgálnak arra, hogy ilyen ismereteinket fejlesszük. A tanfolyamokon készített jegyzeteinket ott-hon pontosan nézzük át, foglalkozzunk velük, az ott felmerült kérdéseket gondoljuk végig, azokról másokkal is beszéljünk. Ha más vas. iskolai vezető-társunkkal találkozunk, ott van közös téma gyanánt a közös munka, beszéljünk róla, kérdezzük meg véleményét az előttünk homályos kérdésekre nézve, cseréljük ki tapasztalatainkat stb. Így növelhetjük alkalmasságunkat a munkában és sok kétes kérdés lesz világossá előttünk. Végül pedig, ott van ez a lap, mely épen azért van, hogy segítségünkre legyen. Olvassuk és tanulmányozzuk végig, ha valami nem világos előttünk, kérdezzük meg, ha valami kérdésünk felmerül, írjuk meg, hogy más is gondolkozzék róla. Nem csak a jó pap tanul holtig, a jó vasárnapi iskolai vezető is.

Nyugtázások. Vasárnapi iskoláktól beérkezett: *Központi alapra:* Borosjenő 25.—, Magyarláros 150.—, Harasztos 35.—, Noszoly 100.—, Dombos 90.—, Bükös 50.—, Szamosújvár 50.—, Kolozsvár 770.—, Bogdánd 112.25, Lupény 100.—, Nagyenyed 150.—. *Külmisszióra:* Vizakna 85.—, Szamosújvár 25.—, Magyarláros 120.—, Harasztos 35.—, Pankota 84.—, Lupény 100.—, Nagyenyed 150.—. *Árváknak:* Marosvécs 124.—, Borosjenő 25.—, Harangláb 25.—, Kettesd 50.—.

Jelen számunk 7—8. oldalát képező Jelentő ivct kérjük, hogy mindenki lerágva és kitöltve küldje be sürgősen.

SZERKESZTI :

DR. IMRE LAJOS

KIADÓHIVATAL :

CLUJ, CALEA VICTORIEI 38.

Jelentő ív

a i vas. iskoláról.

192... év..... hó.....

I. 1. Ki tartja fenn a v. iskolát?¹..... 2. Hány csoport?..... 3. Hány laikus vezető működik?.....
4. Vettek-e részt tanfolyamon?.....hányan?..... 5. Tartanak-e a vezetők csendes óráit?.....előkészítő órákat?....., bibliaórákat?..... 6. Van-e a v. iskolának könyvtára?.....

II. 1. Mennyi az egyházközségben a ref. tankötelesek száma?..... 2. Mennyi volt a létszám legutóbb a v. iskolában?..... 3. Mit tettek az esetleges létszámcsökkenés ellen?..... 4. Hány gyermek mulasztott?².....összesen hány órát?²..... hány nem mulasztott két óránál többet?²..... 5. Mit tettek a mulasztások ellen?.....

III. 1. Minő tanmenet szerint haladnak?.....
..... 2. Be van-e vezetve a kézügyességi munka?..... a játék?..... ismeretterjesztő tanítás?..... 3. Milyen a gyermekek magaviselete?..... előmenetele?.....

IV. 1. Hány gyermeket látogatott meg a vezető az elmúlt félévben?..... 2. Mit tapasztalt a szülők részéről a v. iskolával szemben?..... a gyermekek részéről?.....
3. Osztanak-e jutalmakat?..... kitüntetések?.....

V. 1. Mennyi volt a v. iskola bevétele a múlt félévben? adakozásból a gyermekek részéről?..... másoktól?..... egyházi támogatás összege?..... Összes bevétel?.....
2. Mennyi volt a kiadása?..... mely címeken?.....
.....
3. Hány vas. isk. ünnepély tartatott?.....

¹ Fenntartja az egyházközség, iskola, vagy valamely egyesület.

² A naplóból állapítandó meg.

VI. 1. Egész évben tartatik-e v. iskola?..... vagy csak télen?.....nyáron?.....2. Hol tartják az órákat? iskolában?.....templomban?.....3. Hány óra tartatott a múlt félévben?.....Hány óra maradt el?.....milyen okokból?.....

VII. 1. Hány Bibliát.....Énekeskönyvet.....traktátust.....képet.....adtak el a múlt félévben? Értéke:.....lei. 2. Ingyen kiosztatott.....Biblia.....Énekeskönyv.....traktátus.....kép.....Értéke:.....lei. 3. Hány példányban jár „Az *Én Kicsinyeim*“ c. lap?.....4. A v. isk. központi alapra beküldött:.....leit. 5. Kapja e rendszeren a „*Vasárnapi Iskola*“ c. lapot.....

VIII. 1. Ki a felelős vezetője a v. iskolának?³.....Ki tartja ki az előkészítő órákat?.....bibliaórákat?.....2. A csoportvezetők névsora :.....

IX. 1. Minő nehézségek vannak?.....

2. Minő segítségre lenne szükség?.....

3. Észrevételek, javaslatok:.....

Kelt:.....Aláírás:.....

Megjegyzések a jelentőivék kitöltésére: 1. A v. isk. jelentőiv minden évben kétszer küldendő be az egyh. ker. belm. előadóhoz minden v. isk. vezető által és pedig október 1. és április 1. dátummal, mindig a legutóbbi vasárnapi létszámról (II. 2.). 2. A jelentés kérdései pontos feleletekkel töltendő ki, tehát nem szabad a kérdéseket áthuzni. 3. A jelentőivet, ahol egy csoport van, annak, ahol több, az egész v. iskola vezetője tölti ki és írja alá. A csoportvezetők névsora nyilvántartás céljából a megfelelő rovatban közlendő. 4. A „Vas. Isk.“ c. lap hivatalból és ingyen jár minden vezetőnek, ennek költségeit a központi alapból fedezzük, ezért a vezetők pontos címe is közlendő. 5. A szükségek, nehézségek rovatba a vezető írja meg azokat, amikben neki a központ segítségére lehet. Az egész jelentés célja nem ellenőrzés, hanem támogatás lehetőségének nyújtása.

³ Az, aki a v. isk. ügyeit intézi, tehát a lelkész vagy más, az egyh. község, iskola, vagy testület által megbízott egyén.

